

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 15 лютага 1985 г. № 7 (3261) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

СЛОВА ПРА КАНДЫДАТАЎ
У ДЭПУТАТЫ ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА БССР.

●
Народны
пісьменнік
і вучоны.

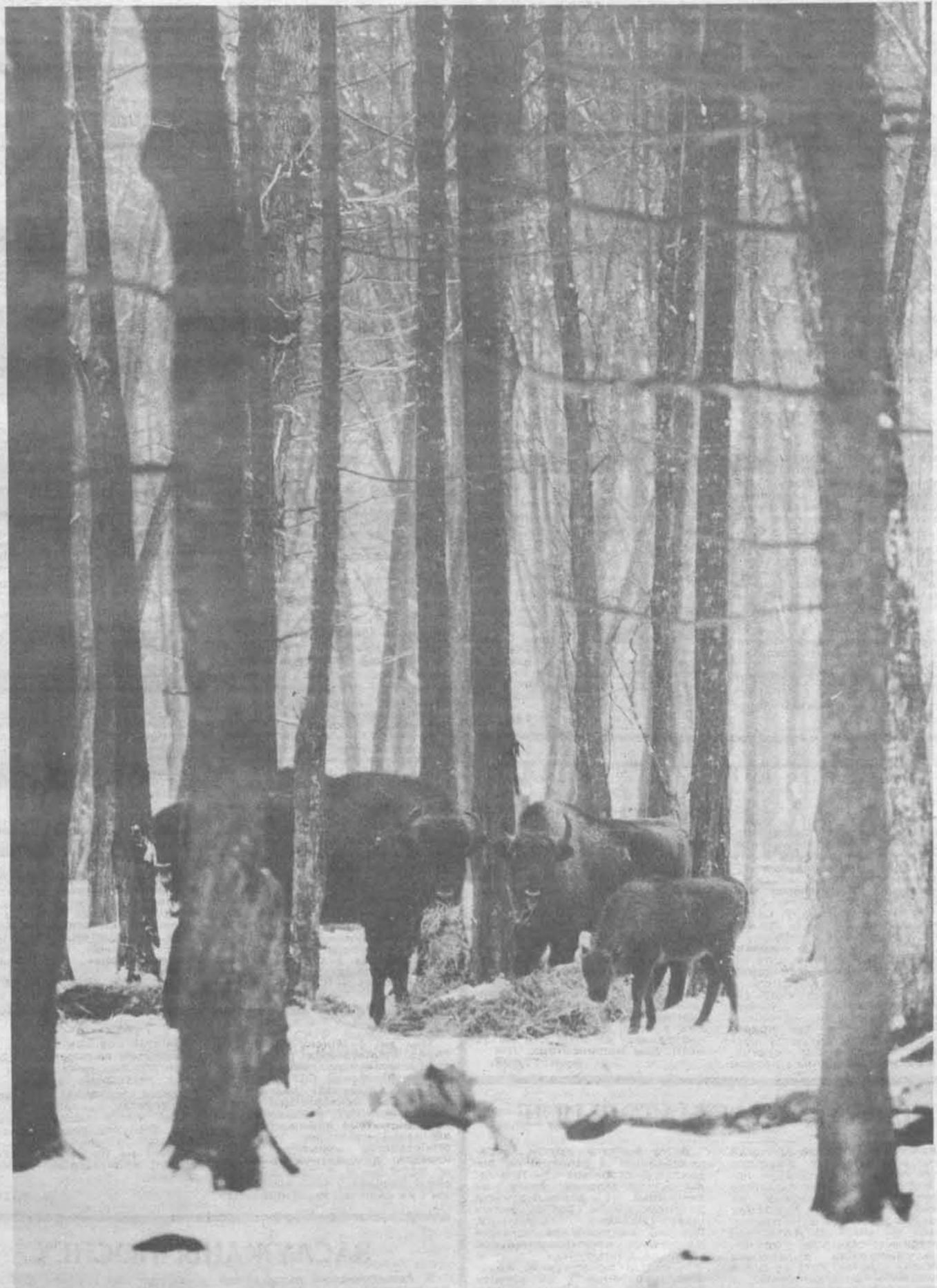
ПРА ІВАНА НАВУМЕНКУ
З НАГОДЫ ЯГО 60-ГОДДЗЯ
ГАВОРЫЦЬ
ІВАН ШАМЯКІН.

●
Лаўрэаты
літаратурных
прэміяў.

●
Санеты
Алеся Звонака.

●
Захаваць традыцыі
промыслу.

РОЗДУМ Я. САХУТЫ
ПРА ЛЕС ІВЯНЕЦКАЯ
КЕРАМІКІ.

Гаспадары пушчы.

Фотаафрод Э. КАВЯКА.

ЧАС ВЯЛІКІХ ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

Цесна згуртаваныя вакол ленинскай Камуністычнай партыі ідуць савецкія людзі да маючых адбыцца выбараў. У рэспубліцы ў абстаноцы высокай палітычнай і працоўнай актыўнасці працягваюцца сустрэчы выбаршчыкаў з кандыдатамі ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР.

З кожным днём у працоўных калектывах беларускай сталіцы ўзмацняецца напал барацьбы за паспяховае ажыццяўленне рашэнняў партыі, дастойную сустрэчу XXVII з'езда КПСС, 40-годдзя Вялікай Перамогі. У першых радах удзельнікаў спаборніцтва — працаўнікі вытворчага аб'яднання па выпуску працяжных і адразных станкоў імя С. М. Кірава. 14 лютага адбылася сустрэча калектыву аб'яднання з кандыдатам у дэпутаты вышэйшага органа дзяржаўнай улады рэспублікі першым сакратаром ЦК КП Беларусі Мікалаем Мікітавічам Слюньковым.

Давяраемая асоба — слесар-зборшчык У. П. Палячонок — азнаёміў прысутных з біяграфіяй кандыдата ў дэпутаты, яго працоўнай і грамадска-палітычнай дзейнасцю.

Інжынер-тэхнолаг І. І. Мухіна, шліфоўшчык Н. В. Ястрэмскі, гадоўны канструктар спецыяльнага канструктарскага бюро працяжных станкоў С. Ф. Глекаў заклікалі ўсіх выбаршчыкаў Ленінскай акругі ў Дзень выбараў аднадушна аддаць свае галасы за М. М. Слюнькова, іншых кандыдатаў непарушнага блока камуністаў і беспартыйных.

Цёпла сустрэты прысутнымі выступіў М. М. Слюнькоў. Ён выказаў сардэчную падзяку працаўнікам аб'яднання за вылучэнне яго кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР і падкрэсліў, што быць выбраннікам народа — гэта не толькі высокі гонар, але і велізарная адказнасць перад партыяй, перад Радзімай.

Расказаўшы аб выніках работы працоўных рэспублікі за праішоўшы перыяд п'яцігодкі, М. М. Слюнькоў сканцэнтравана ўвагу ўдзельнікаў сустрэчы на праблемах, якія неабходна вырашыць у будучы перыяд. Адзначалася, што трэба паўсюдна ў ходзе разгортвання сацыялістычнага спаборніцтва дабівацца выканання і перавыканання планаў і абавязальстваў адзінацатай п'яцігодкі, паўней выкарыстоўваць наяўныя рэзервы, прадоўжыць барацьбу за эканомію і беражлівасць. Аналізуючы работу калектыву аб'яднання, М. М. Слюнькоў выказаў канкрэтныя парадзі і рэкамендацыі, накіраваныя на павышэнне эфектыўнасці вытворчасці, палепшэнне якасных параметраў выпускаемай прадукцыі, дасягненне больш высокіх канчатковых вынікаў.

БЕЛТА.

ЗАПРАШАЕ МАСКОЎСКІ КІНАФЕСТЫВАЛЬ

Пад дэвізам «За гуманізм і намайстацтва, за мір і дружбу паміж народамі!» у Маскве з 28 чэрвеня па 12 ліпеня гэтага года пройдзе XIV Міжнародны кінафестываль. Аб гэтым паведамлена савецкімі і замежнымі журналістам на прэс-канферэнцыі, якая адбылася 12 лютага ў прэс-цэнтры МЗС СССР.

Старшыня аргкамітэта, старшыня Дзяржкіно СССР П. Ц. Ярмаш адзначыў, што запрашэнні на маючы адбыцца агляд разасланыя вядучым майстрам экранна, кіраўнікам міжнародных кінафестываляў, прадстаўнікам кінафірм больш чым са ста краін, а таксама міжнародным і нацыянальным арганізацыям. Пашта сведчыць, што маскоўскі кінафорум выклікаў вялікую цікавасць, састаў яго ўдзельнікаў і гасцей будзе прадстаўнічым.

ТАСС.

У КАЛГАСЕ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

У добрым настроі сустрэкаюць выбары ў Вярхоўны Савет БССР і мясцовы Саветы народных дэпутатаў працаўнікі калгаса імя Янкі Купалы, што ў Аршанскім раёне. Добра працавалі хлебарабы летас — атрымалі па 28 цэнтнераў зерневых з гектара, 313 — бульбы, 451 — караняплодаў. Цяпер паспяхова ідзе вывазка арганікі на палі, ремонт тэхнікі.

А вечарамі поўніцца галасамі Зубаўскага Дома культуры, што на цэнтральнай сядзібе гаспадарнікі. Тут і размешчаны агітцэнтр. Да паслуг выбаршчыкаў даведачна-інфармацыйны цэнтр, свежыя газеты і часопісы, кніжная выстаўка. Тут праводзіцца канцэртны артыстаў мастацкай самадзейнасці, сустрэчы з ветэранамі вайны і працы.

НА БАГАТЫМ МАТЭРЫЯЛЕ

Дасягненні сучаснай савецкай прозы відавочны. З шасцідзесятых гадоў у ёй пачаўся новы плыні этап, які выклікаў з'яўленне шэрагу значных па ідэяна-мастацкіх вартасцях твораў. Большасць з іх разглядаецца ў кнізе В. Алухінай «Сучасная савецкая проза», якую вылучыла выдавецтва «Вышшая школа». Гэта вучэбны дапаможнік, што напісаны ў адпаведнасці з праграмай «Гісторыя рускай літаратуры (савецкая літаратура)», зацверджанай Міністэрствам вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР. І адрасуецца студэнтам, якія навучаюцца па спецыяльнасці «Руская мова і літаратура».

гитаркі, лекцыі, у падрыхтоўцы якіх актыўны ўдзел прымаюць супрацоўнікі філіяла Літаратурнага музея Янкі Купалы ў Ляўках.

— За перыяд паміж выбарамі, — расказвае загадчык агітпункта, дырэктар Дома культуры М. Магер, — адбыліся значныя перамены і ў жыцці вясцоўцаў. Добраўпарадкаваны дзве вёскі, заменены водаправод, адкрыты пункт бытавога абслугоўвання, пракладзена дарога ў вёску Смітанка, будуюцца дарога ў вёску Краснапольцы. Больш як 50 сем'яў калгаснікаў справілі наваселле ў прыгожых трохпавярховых дамах з усімі выгодамі. Побач пабудаваны дзіцячы сад на 50 месца, Дом механізатара.

А. ПЕТУХОУ.

Кніга выйшла другім, перапрацаваным і дапоўненым выданнем і ахоплівае 60—70-я гады. Аўтар звяртае ўвагу на тэндэнцыі і заканамернасці развіцця прозы, робіць аналіз ідэяна-стылявых шуканняў. Гаворка вядзецца на багатым матэрыяле шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

У якасці прыкладу В. Алухіна звяртаецца і да вопыту беларускай літаратуры. У полі зроку даследчыцы найчасцей творы А. Адамовіча, В. Былава, І. Чыгрынава, якія адлюстроўваюць падзвігі народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, праблематыкай сваёй звернулася да актуальных пытанняў жыцця.

Г. ІВАНЮК.

ПРА ПОДЗВІГ САЛДАЦКІ

«Салдатамі былі ўсе» — так называецца выстаўка, прысвечаная 40-годдзю Вялікай Перамогі, аформленая ў Копыскай гарпаслявокай бібліятэцы. Аб подзвігу савецкага народа расказваюць мемуары вядомых военачальнікаў, а таксама сабраныя бібліятэкай матэрыялы аб ратных справах воінаў Савецкай Арміі, партызан і падпольшчыкаў пры вызваленні Беларусі.

Энтузіяст культурна-асветніцкай работы, загадчык бібліятэкі Г. Смалкоў — ён працуе тут больш за 35 гадоў — падрыхтаваў летапіс Копысі, падрабязна асвятліў у ім удзел выхараў пасёлка ў рэвалюцыі

1905—1907 гг., Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, грамадзянскай і Айчыннай войнах. Спецыяльныя матэрыялы прысвечаны Героям Савецкага Саюза М. Трасцінскаму і М. Агурчыкаву, удастоеным гэтага высокага звання за фарсіраванне Дняпра пры вызваленні Копысі ў 1944 годзе.

Пра незабыўны салдацкі подзвіг ішла ўсхваляваная гаворка на арганізаванай бібліятэкай сустрэчы з франтавікамі — жыхарамі пасёлка. Цікавымі ўспамінамі падзяліліся з моладдзю П. Каваленка, М. Шчымлёў, іншыя ветэраны вайны.

Я. ПАЙКІН.

ДА ПАСЛУГ ПРАЦОЎНЫХ

З кожным годам палепшаецца матэрыяльна-тэхнічная база культурна-асветнага Мінскага вобласці. Вось і нядаўна ў клубе Гарадзійскай школы-інтэрната Нясвіжскага раёна пачала працаваць новая кінаўстаноўка. Летась адкрыта ў вобласці дваццаць такіх стаяццянараў. Цяпер іх — 1350. Сёлета мільянецаў здаць у эксплуатацыю яшчэ 30.

Будуць пабудаваны чатыры клубныя ўстановы на 1400 месцаў, зроблен рамонт у 265 культурна-асветных установах, адкрыецца новая дзіцячая і філіял масавай бібліятэкі ў Мінску, гісторыка-краязнаўчы музей у Дзяржынску, а таксама новыя экспазіцыі ў Вілейскім, Уздзенскім, Мядзельскім краязнаўчых музеях.

К. СІНКЕВІЧ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Пра жыццёвы і творчы шлях Уладзіміра Хадзькі расказвае Варлен Бечык.

Фота А. КАЛЯДЫ.

80-годдзю з дня нараджэння вядомага беларускага паэта Уладзіміра Хадзькі быў прысвечаны чарговы вечар, што адбыўся ў аўтарак у Доме літаратара. Пра самабытнага майстра слова гаварылі ў сваіх выступленнях вядучыя вечара К. Камайша і В. Бечык, які пазнаёміў прысутных з жыццёвым і творчым шляхам паэта.

Воблік У. Хадзькі — творцы, чалавека, грамадзяніна — паўстаў у успамінаў старэйшых пісьменнікаў С. Грахоўскага,

П. Пруднікова, С. Шушкевіча, якія добра ведалі яго.

Усе, хто выступіў на вечары, адзначалі, што паэтычная зорка У. Хадзькі належыць у беларускай літаратуры да сузор'яў першай велічыні, таму не выпадкова, што яго творчасць хвалюе новыя і новыя пакаленні. Пацвярджэнне гэтаму — аднагомінік выбранага паэта, што неўзабаве выйдзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Творы У. Хадзькі гукалі ў выкананні артыстаў мінскіх тэатраў.

Даўня дружба звязвае У. Верамейчыка з хлебарабамі калгаса імя XXI з'езда КПСС Рэчыцкага раёна. Нядаўна адна з сустрэч адбылася ў сельскім клубе вёскі Каравацічы. Вучні і настаўнікі, механізатары і жывёлаводы прыйшлі, каб палухаць паэта. Больш чым 30 баен і гумарэсак прачытаў У. Верамейчык са свайго зборніка, які рытуецца да друку, пазнаёміў з урыўкамі з новай паэмы.

С. МІКУЛА.

Часта бывае ў сваіх землякоў пісьменнік, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Аляксандр Капусцін. Ганаровы грамадзянін горада Жлобіна, ён сустрэкаецца з рабочымі прамісловых прадпрыемстваў, наведвае калгасы і саўгасы. Ня

даўня паездзіла А. Капусціна ў родныя мясціны таксама была плёная. Пісьменнік пабываў на Беларускай металургічнай заводзе, наведваў саўгас «Шлях да камунізму». Тэма выступленняў — адлюстраванне ў беларускай літаратуры тэмы Вялікай Айчыннай вайны, героізму савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

В. РОШЧЫН.

З цікавасцю сустрэліся вучні Рэчыцкай сярэдняй школы № 8, піянерская дружына якой носяць імя Марата Казея, з журналістам Вячаславам Марозавым, аўтарам кнігі «У разведку ішоў хлопчык», «Ім было па чатырнаццаць», «Валодзім фронт».

С. НАВАСАД.

НАШЫ ГОСЦІ

Тры дні ў Мінску гасцявала група бібліятэчных работнікаў цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм Літоўскай ССР. За гэты час яны вывучалі пастаноўку павышэння кваліфікацыі культурна-асветнага ў Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры Міністэрства культуры БССР, наведвалі Дзяржаўную бібліятэку БССР імя У. І. Леніна, гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы і яе філіялы, Кіраўнікі гэтых

бібліятэк пазнаёмілі сваіх калег з вопытам метадычнай работы, прапаганды кнігі сярод розных катэгорый чытачоў.

Госці пабывалі таксама на спэнтаных кнігалюбаві і ў тэатры оперы і балета, ажыццявілі экскурсіі ў музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, пабывалі на Кургане Славы, наведвалі мемарыяльны комплекс Хатынь.

М. РОЗУМ.

ЗАСЛУЖАНЫ ПОСПЕХ

У Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі імя М. А. Рымскага-Корсакава прайшлі семінары выканаўцаў на духавых інструментах (валторна, труба, тромбон, туба). Тэма семінараў — «Савецкая школа выканаўства на медных духавых інструментах».

Удзельнікі цёпла прынялі

канцэрт для трубы з аркестрам маладога Беларускага кампазітара У. Дамарацкага, які ў пералажэнні аўтара для трубы з фартэпіяна выканалі студэнт IV курса Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага У. Давыдоўскі і канцэртмайстар Т. Таруціна.

М. ВОЛКАУ.

ЗАЎСЁДЫ РАЗАМ З НАРОДАМ

Пераможны 1945 год. У глыбокай, галоднай, цудам ацалелай у пажары вайны вёсачцы, на змайстраванай з неабаляваных дошак сцэне школьнікі паказваюць сваякам і суседзям спектакль па п'есе «Партызаны». І хоць падзеі на сцэне больш аддаленага часу, успрымаюцца яны ўсё ж, як зусім нядаўнія. Жыва рэагуюць глядачы на лямкі хлапачы басок доўгабародага дзеда Бадыля:

— Замытайце, браткі! Вымятайце ўсю гэту поскудзь з нашай зямлі, каб яна тут і не смярдзела.

І ВЕРА Ё ЧАЛАВЕКА, І ВЕРА Ё ЧАЛАВЕЦТВА

З чаго пачаць? З таго, што сапраўднае мастацтва ва ўсе часы знаходзілася і знаходзіцца сёння на прэдрэднім краі жыцця? А можа, са згадкі, што яго творы карыстаюцца найвялікшай папулярнасцю не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі, у тым ліку ў дзяржавах капіталістычных, што засведчыў поспех выставак у Парыжы і Заходнім Берліне? Ці напаміньце, што далёка не кожны сучасны мастак можа пахваліцца тым, што, каб паглядзець новыя работы, людзі гатовы стаяць у чарзе — а менавіта гэта пацвердзіла экспазіцыя «Лічыбы на сэрцы»...

І ўсё ж лепей пачаць слоўмі чалавека, лёс якога — і жыццёвы, і творчы — шмат у

АДЧУВАЦЬ ПУЛЬС СУЧАСНАСЦІ

Сваім кандыдатам у дэпутаты вышэйшага органа народнай улады рэспублікі выбаршчыкі 31-й Каржанеўскай акругі Мінска назвалі народнага

Такім запомніўся мне пачатак знаёмства з творчай біяграфіяй народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Кандратавіча Крапівы. Біяграфія чалавека, які ў грозны сорак першы вуснамі свайго лірычнага героя можна сказаць:

Не сумуй па мне, старая,
Будзь здарова, маці!
Вораг край мой разбурае—
Ці ж сядзець мне ў хаце?

Не першы раз лёс выпрабуваў чалавека на мужнасць, стойкасць, воінскую доблесць. Спачатку было баявое хрышчэнне ў 1916 годзе на імперыялістычнай вайне. Пазней

чырвоны камандзір Атраховіч у гады грамадзянскай атрымаў другое хрышчэнне — літаратурнае, калі яго першы вершаваны фельетон быў змешчаны ў чырвонаармейскай газеце. Пасля былі на жыццёвым шляху вызваленчы паход у Заходнюю Беларусь і агонь фінскіх дотаў лініі Манергейма.

Новае выпрабаванне было самым суровым. З годнасцю сапраўднага савецкага грамадзяніна сустрэў яго Кандрат Кандратавіч. У агні ўсенароднага змагання стаў камуністам. У інтэрв'ю, якое мне выпаў гонар браць на пачатку 70-х гадоў для часопіса «Вожык», былы рэдактар газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну» сказаў:

«Калі мы ў часы варажэй навалы панідалі родныя мясціны, ахопленыя полымем нашых гарады і вёскі, і сэрца наша абліваўся ірывай, мы не толькі плакалі ад гнева і жалю, але і смяяліся. Смяяліся з ворага, з яго звырынага аблічча, высанамернай тупасці, маральнай нізасці. Смяяліся, бо ўсведамлялі сваю маральную перавагу над ворагам, ведалі патрыятызм і магутную сілу нашага народа і верылі ў нашу перамогу.

Мы смяяліся, бо смех—гэта тансама зброя. Стрэллы нашай сатыры ляцелі на ворага разам з залпамі «нацош», падалі на галовы акупантаў разам з бомбамі нашай авіяцыі.

Мы смяяліся і плакалі ад радасці, калі ступілі на вызваленую родную зямлю. Смяяліся ад пагарды да ворага, калі бачылі разбітымі ўшчэнт хвалёныя «непераможныя» дывізіі, павержанымі ў прах пыхлівыя «завабуніаў свету».

Зачыніўшы за сабою дзверы кабінета чулага і ўважлівага віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук БССР, я паспрабаваў увяць сабе, як нялёгка было смяцца ў доўгай ростані з роднай зняволенай зямлёй, на руінах і папалішчах, якія пакінулі на ёй фашысцкія захопнікі. Вайна прынесла велізарныя беды нашай шматпакутнай Беларусі, забрала больш за два мільёны жыццяў беларускіх людзей. У моры ўсенароднага гнева і жалю быў глыбокі боль і ад асабістай страты Кандрата Кандратавіча. Абараняючы Сталінград, загінуў сын пісьменніка Барыс.

Я пашкадаваў, што не сказаў, пасаромеўся сказаць суроваму з выгляду і надзвычай чалавечнаму чалавеку цёплае слова ўдзячнасці за яго ратны і пісьменніцкі подзвіг. Калі ўзняўся на прыступках Дома друку, прыгадалася тое, як шчыра, да слёз, смяяліся супрацоўнікі газеты «Звязда», чытаючы прынесены аўтарам рукапіс толькі што напісанай

фантастычнай камедыі «Брама неўміручасці». І не толькі смяяліся, а і захапляліся, наколькі востра ў ёй пастаўлены навуковыя, эканамічныя, маральна-этычныя пытанні. Усцешана думаю і цяпер пра тое, што не стамляецца радасна здзіўляць сваіх суайчыннікаў адзін з пачынальнікаў беларускай савецкай літаратуры, майстар сатырычнага вострага слова, класічных узораў глыбока народнай зместам і формай беларускай байкі, выдатны драматург сучаснасці. Талент яго вядомы далёка за межамі нашай краіны, спектаклі па яго творах ставяцца ў шматлікіх тэатрах свету.

У любых выпрабаваннях Кандрат Кандратавіч заўсёды разам з народам. Не зважаючы на свой шануюны ўзрост, чэрпаючы сілы ў творчай працы на карысць свайго народа, ён нястомна ўносіць важкі ўклад у беларускую літаратуру і мовазнаўства, самааддана займаецца навукова-даследчай, арганізацыйнай і грамадскай працай. Ён, як і раней, знаходзіцца на вострай барацьбе за нашы светлыя ідэалы, барацьбу супраць чалавеканенавіскай і цемрашалаў, супраць зёлкіных і гарлахвацкіх, торга-

лаў і караўкіных, дажывалавых і скараспяў, дыпламаваных бараноў і ганарыстых парскоў, угоднікаў-маўчалінікаў і нікчэмных балабонаў. Суровым папярэджаннем натаўскім і пентагонаўскім ваякам надзённа гучаць афарыстычныя крылатыя радкі яго дасціпных твораў.

Гранямі залатой зоркі ззяе разнастайная плённая дзейнасць Героя Сацыялістычнай Працы Кандрата Кандратавіча. Любяць і паважаюць беларусы свайго славутага земляка. Да яго багатага творчага пошуку і мудрых парад звяртаюцца драматургі і рэжысёры, яго слоўнікамі карыстаюцца школьнікі і студэнты, настаўнікі і журналісты, артысты і дыктары тэлебачання і радыё.

Глыбокім даверам адказвае Савецкая Беларусь свайму вернаму суну. Дзевяць разоў працоўныя рэспублікі выбіралі яго ў Вярхоўны Савет БССР. І гэта заканамерна. З радасцю сустрэў я вестку аб вылучэнні і сёлета калектывам аўтабазы Міністэрства сувязі БССР Кандрата Кандратавіча кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета рэспублікі па Ізмайлаўскай выбарчай акрузе Мінска.

Пятро СУШКО.

З педагогамі сярэдняй школы № 102 горада Мінска. Фота Ул. КРУКА.

радах і падполлі, былі закатаваны ў канцлагерах і заспечках гестапа, жывымі спалены разам з роднымі селішчамі. «Партызанская мадонна», «Партызаны», «Пакаранне смерцю», «Легенда пра Бацьку Міна», «Віцебскія вароты» і многія іншыя палотны — самыя яркія старонкі летапісу аб барацьбе з фашызмам, які пішацца савецкімі мастакамі.

Сілай памяці, нянавісці і любові ствараюцца карціны М. Савіцкага. Памяцю аб загінуўшых і сваёй уласнай памяцю — выпакутавай, збалелай, чуйна аголенай. І адначасова М. Савіцкі піша з верай і ў чалавека, і ў само чалавецтва. Нават такі драматычны, трагедычны па сваім нападуненні цыкл, як «Лічбы на сэрцы», аптымістычны па гучанні.

Пра смерць і пакуты, пра слёзы і гора, пра боль іздэкі расказвае ён. І разам з тым верыць — свята, апантана, ні на хвіліну не сумняваючыся, — што расплата немінучая, што справядлівае перамога. Верыць «У спяваючых камуністах»... Верыць ва «Уцёках»... Верыць у «Праклёне»... Гэткая жа верай напоўнены карціны «Мадонна Біркенау», «SOS!», «Этэрсберг — галгофа XX стагоддзя»... І калі ўзіраешся ў змарнелы твар юнака з «Вязня 32815» — адзіны аўтапартрэт М. Савіцкага — спакутаваны і ў той жа час напоўнены рашучасцю змагання, няскоранасцю, разумееш, дзе

вытокі гэтай веры, чалавечалюбства.

Мастак гаворыць са сваімі гледачамі карцінамі, гаворыць моваю фарбаў. Тым не менш мае ён душэўную патрэбу і ў непасрэдных, чалавечых кантактах з гледачом. У Міхаіла Андрэвіча асабліва шмат такіх сустрэч у гэтым, перадвыбарчым дні. У сувязі з вылучэннем кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР ён ахвотна сустракаецца са сваімі выбаршчыкамі.

Адна з такіх сустрэч адбылася на мінскай кандытарскай фабрыцы «Камунарка», калектыву якой і аказаў народнаму мастаку СССР, правадзейнаму члену Акадэміі мастацтваў СССР М. Савіцкаму высокі давер балаціравацца па Галадзедзюўскай выбарчай акрузе беларускай сталіцы.

Сустрэўся Міхаіл Андрэвіч і з педагогамі мінскай сярэдняй школы № 102 з музычным ухілам. Сустрэча гэтая ператварылася ў шчырую, зацікаўленую гаворку аднадумцаў. І гэта зразумела: Міхаіл Андрэвіч даўно хваляюць пытанні эстэтычнага выхавання падрастаючага пакалення, а гэта тыя праблемы, якіх не маюць права абыходзіць у сваёй паўсядзённай рабоце і настаўнікі. М. Савіцкі падкрэсліў, што важная задача на сучасным этапе — спалучыць выхаванне маральнае і выхаванне эстэтычнае. Гаварыў аб той вострай ідэалагічнай ба-

рацьбе, якая адбываецца сёння ў свеце. Вядзецца, заўважыў М. Савіцкі, сапраўдная вайна за чалавечыя душы, ад зыходу якой залежыць, куды паверне чалавецтва, які лёс яго чакае.

Пытанню было шмат. І аб тым, як ён пачынаў творчы шлях. І аб творах, над якімі працуе. І аб работах іншых мастакоў. Цікавіліся выбаршчыкі, як дапамагае Міхаілу Андрэвічу ў творчай дзейнасці яго грамадская работа. На кожнае з іх атрымлівалі вычарпальны адказ, пашыраючы сваё ўяўленне аб вобліку мастака, яго паўсядзённых клопатах, якія дапамагаюць у працы над новымі творами, дазваляюць глыбей спасцігнуць сутнасць падзей, асэнсоўваць з'явы мінулага і сучаснага.

Сёння мастацтва ўцягнута ў палітыку. Гэтая думка не выпадкова прагучала ў выступленні М. Савіцкага. Не магла не прагучаць, бо ўся яго творчасць — свайго роду адказ на традыцыйнае пытанне: з кім вы, дзеячы культуры? Гэтае пытанне ў сучасны момант значна пашырае свае межы, нападуняецца новым зместам. Сёння, калі вырашаецца лёс чалавецтва, калі няма і не можа быць больш высакароднай справы, чым барацьба за мір, а, значыць, і барацьба за будучыню, кожны мастак павінен быць правафланговым у гэтай барацьбе.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

ро мяса-малочнага машынабудавання карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» ўзяў невялікае інтэрв'ю ў народнага артыста СССР Р. Янкоўскага.

Расціслаў Іванавіч сказаў: — Прыгадваецца мне 1957 год, калі пасля першага свайго мінскага тэатральнага сезона быў вылучаны кандыдатам у раённы Савет. Якая біяграфія ў маладога актёра — некалькі радкоў усяго, але людзі паверылі, аказалі высокі давер, які даваўся апраўдваць сумленнай дэпутацкай дзейнасцю.

З тае пары шмат часу прайшло, ладны кавалак жыцця пражыты, нямала роляў сыграно... І сустрэч з людзьмі было многа — любію прыходзіць у працоўныя калектывы, навукальныя ўстановы, выступаць перад маладзёжнай аўдыторыяй. Але, разумееце, творчы вечар актёра — гэта адно, а су-

стрэча з выбаршчыкамі — зусім іншае. Тут мала ўмення наладзіць кантакт з залай, трэба адказаць на шматлікія пытанні, як вымаўленыя, так і тыя, што носяць людзі ў сабе, адчуць іх неспакой і заклапочанасць, памкненні і спадзяванні. Адсюль — хваляванне перад кожнай такой сустрэчай. Быць народным абраннікам, вырашаць нейкія жыццёвыя, часам проста бытавыя праблемы, дапамагаць чалавеку зрабіць адказны крок — пачэсна і вельмі адказна.

Мы жывём у няпросты час. Сустракаючыся з людзьмі, упэўніваешся, што гэта не толькі словы. Разнастайныя клопаты, якімі жыве чалавек, усё настойлівей знітоўваюцца ў праблему маральнага выбару, не адцягнанага, абстрактнага, але — жывога і паўсядзённага. Савецкі актёр, мастак і грамадскі дзеяч павінен

дакладна адчуваць пульс сучаснасці. Запомніліся словы гаварыша К. У. Чарненкі на юбілейным пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР пра тое, што самы дакладны крытэрыў поспехаў літаратуры і мастацтва ў цэлым — тая рэальная ступень уздзянення, якое яны аказваюць на фарміраванне ідэя-маральнага аблічча народа.

У маіх руках магутны і цудоўны сродак менавіта такога уздзянення — мая актёрская прафесія. Галоўны клопат — што зразумее глядач, правёўшы некалькі гадзін разам з маім Ягорам Бульчовым, Флягіным з фільма «Кафедра» ці Рычардам (апошняя мая работа на сцэне Рускага тэатра ў спектаклі «Усё ў садзе» Э. Облі), наколькі гэта дапаможа яму жыць і думаць, арыентавацца ў напружаным часе.

Занісаў А. ГАНЧАРОВ.

Лета 1940 года. Ззату чатыры гады вучобы ў Маскве. Мне пашчасціла. Я фактычна не быў дыпломнікам — адразу ж быў запрошаны рэжысёрам-пастаноўчыкам у Беларускае дзяржаўнае драматычнае тэатр імя Якуба Коласа... А вясной 1941 года мой настаўнік Барыс Яўгенавіч Захава прыехаў да мяне ў Віцебск паглядзець і разабраць мае першыя два спектаклі — фарсавую камедыю Мальера «Лекар міжволі» і сучасную псіхалагічную драму Сяргея Герасімава «Нашы дні».

У чэрвені 1941 года, пасля гэтавага перапынку, мы зноў

май спектакляў майго тэатра. Аказваецца, тэатр імя Я. Коласа эвакуіравалі сюды, ва Уральск. Я кінуўся да начальніка эшалона, ён даў мне гадзіну часу і я памчаў у тэатр.

Было яшчэ рана, у тэатры пуста і халодна. На шчасце, сустраўся мне мой сябра Анатоль Шэлег, цяпер народны артыст Беларусі. Схапіў ён мяне ў магутны свае абдымкі, адпусціў і пачаў разглядаць з сумнай усмешкай. Часу было ў абрэз. Хутка распятаўшы пра тэатр і перадаўшы ўсім прывітанне, я кінуўся назад на станцыю, ледзь паспеўшы да адпраўкі

Міхаіл Дворнікаў і з ім яшчэ два юнакі Ігар Карбоўскі і Пётр Дзякаў — пачынаючыя акцёры, якіх вайна застала ў Расове.

Што мне было з імі рабіць? Наконт Дворнікава мне ўдалося дагаварыцца з камісарам дывізіі Сямёнам Лаўрэнцьевічам Галкіным пакінуць яго пры палітадзеле. З Міхаілам Дворнікавым мы больш за год хадзілі па траншэях, заходзілі ў зямлянкі і блідажы, я праводзіў кароткія палітгутаркі, чытаў усё, што захавала памяць з паэзіі, прозы, а Дворнікаў, іграў на баяне знаёмыя мела-

хала са Стаўкі вялікая група генералаў на чале з маршалам Цімашэнкам. Не пажадалі яны глядзець канцэрт штатнага франтавага армейскага ансамбля, а хоць і паглядзець звычайную салдацкую самадзейнасць. Тут хтосьці з армейскіх палітработнікаў успомніў пра нас.

Дабіраліся мы на спадарожных машынах, якія ішлі ад перадавой у бліжнія і далынія тылы па снарады, прадукты і іншы. Канцэрт адбыўся ў самым вялікім класе ацалелай сельскай школы. Гледачы, усяго чалавек 18 на чале з маршалам, усе мажыны, ледзь уціснуліся ў школьныя парты. Прызнацца, я крыху спалохаўся. Выйшаў і, як заўсёды, гучна адкаканіў: «Выступаюць удзельнікі салдацкай мастацкай самадзейнасці воінскай часці пад камандаваннем гвардыі палкоўніка Блажэвіча», але замест прывычных апладысmentaў павісла мёртвая цішыня. Тут Цімашэнка павярнуўся да тых, хто сядзеў ззаду, і энергічна запляскаў у далоні. Толькі тады ўсе пачалі апладыраваць, лёд армейскай субардынацыі быў зламаны, і гэтыя сталыя, стомленыя, змучаныя людзі, афіцэры самых высокіх рангаў, аказаліся такімі непасрэднымі, шчодрымі гледачамі, што канцэрт прайшоў з вялікім удзімам. Пасля канцэрта нас адшукаў ад'ютант маршала, падзякаваў ад яго імя і паднёс нам судоўны рускі баян. З гэтым ганаровым падарункам мы і вярнуліся ў сваю дывізію.

Быў я да таго часу ўжо капітанам, агітатарам палітадзела дывізіі, але з нашым маленькім дывізіійным тэатрам не заставаўся ніколі. Варта было толькі вывесці дывізію на адпачынак, і праз двое сутак ужо была гатова новая канцэртная праграма. Новыя франтавыя песні, вершы, сцэнікі, жарты, аж да клаунады — і маіх самадзейных артыстаў заўсёды чакаў захоплены прыём у кожнай роце...

Дзень Перамогі для мяне настаў на сем дзён раней, чым мы яго цяпер адзначаем.

Глыбокай ноччу 2-га мая 1945 года мы ў палітадзеле працнліся ад незвычайнай і бяспаднай страляніны. Мы выскачылі на вуліцу і сталі сведкамі нейкай агнявой вакханаліі. Стрэлалі з вінтовак, аўтаматаў, пісталетаў, кулямэтаў, стралялі ўсе — байцы і афіцэры. Усё гэта суправаджалася радаснымі крыкамі «Ура!». Аказваецца, радысты і тэлефаністы перахапілі вестку аб капітуляцыі Германіі, і гэтая вестка абляцела ўвесь густа набіты войскамі раён.

Незабытая ноч. Мы абдымаліся, штохці крычалі адзін аднаму. Ніхто, вядома, ужо не заснуў, і да раніцы мы гаварылі пра хуткі ад'езд дадому, успаміналі блізкіх, родных, страўна марылі аб дэмабілізацыі.

Ва ўсім палітадзеле не было ніводнага кадравага ваеннага — педагогі, аграномы, партыйныя работнікі. Я марыў пра свой тэатр і вырашыў заўтра ж напісаць пісьмо ў Беларусь, каб мяне адазвалі з арміі.

Але ў тэатр трапіў я не хутка...

С. КАЗІМІРОўСКІ.
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР,
лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР,
ветэран вайны.

Я. СІПАЎ. Крыло цішыні. Аповесці на эстонскай мове. Талін. «Ээсі раамат», 1983.

Аповесці Янкі Сіпава «Крыло цішыні» і «Усе мы з хат», прысвечаныя беларускім працаўнікам-хлебобам, склалі кнігу прозы пісьменніка, якая выйшла ў Таліне.

«Кніга вёскі» — так вызначыў жанр свайго «Крыла цішыні» аўтар. Своеасаблівым працягам і пашырэннем вясновай тэмы з'явілася аповесць «Усе мы з хат», у якой з мастацкай перананаўсцю, з вялікім замілаваннем пісьменнік паказвае людзей сучаснай вёскі. «Усе мы з хат», — гаворыць адзін з героў аповесці, — толькі разышліся ў розныя бакі... але ж не забываемся, адкуль мы родам, і помнім, што хлеб, які ўсе лдзім кожны дзень, хлеб, які траба нам, як паветра, вырастае дабрыні ілапатлівых нашых бацькоў». У творы выразна гучыць тэма пераемнасці пакаленняў, пераемнасці лепшых чалавечых якасцей, спраў і памучуў.

Абедзве аповесці на эстонскую мову перанлаў Пауль Мютслюла.

Г. ПЕСІК.

Н. В. ШАБЛОўСКАЯ
САМОЙ ВЫСОКОЙ МЕРЫ

современная проза европейского социалистического стран о войне

І. ШАБЛОўСКАЯ. Самая высокая мерай. Сучасная проза еўрапейскіх сацыялістычных краін аб вайне. Мінск. «Універсітэцкае», 1984.

У кнізе Ірыны Шаблоўскай, акрамя ўвядзін, заключэння, спісу літаратуры і пазазнальнага імянаў, тры раздзелы: «Выпрабаванне смерцю», «Выпрабаванне любові» і «Выпрабаванне памяццю».

Прадмет даследавання — канцэпцыя чалавеча ў літаратуры сацыялістычных краін Еўропы, прысвечанай антыфашысцкай барацьбе ў гады другой сусветнай вайны. У шырокім кантэксце аўтарка піша і пра творчасць беларускіх пісьменнікаў: Андрэя Макаёнка, Васіля Быкава, Івана Шамякіна, Алеся Адамовіча, Віктара Казько, Івана Чыгрынава, мастакоў Міхаіла Савіцкага, Яўгена Зайцава, Анатоля Шыбніва. Д. МІХАЛЕВІЧ.

Я. УСІКАЎ. Андрэй Макаёнак. Нарыс жыцця і творчасці. Для дзяцей старэйшага школьнага ўзросту. Мінск. «Народная асвета», 1984.

Якуб Усікаў напісаў для школьнікаў, а выдаецца «Юнацтва» выпусціла сёлета ў серыі «Народныя пісьменнікі БССР» кнігу пра Андрэя Макаёнка. У ёй падрабязна разглядаецца творчы шлях выдатнага камедыяграффа. Кніга багата ілюстравана фотадымамі.

К. РАСІНСКІ.

І ВАЯВАЛА МУЗА...

усім рэжысёрскім курсам сустрапіліся ў цесных калідорах тэатральнага інстытута. Прыехалі ўсе на абарону сваіх дыпломных спектакляў. У суботу 21 чэрвеня я развітаўся з сябрамі. У кішэні ў мяне быў білет у Віцебск на 24 чэрвеня. Я быў шчаслівы. Мяне чакаюць рэпетыцыі «Каварства і любві» Шылера, я ўлюбены ў афармленне спектакля, створанае выдатным беларускім мастаком Аскарам Марыксам... А наперадзе яшчэ тры дні развітання з Масквой...

На досвітку пачалася вайна... 24 чэрвеня з Беларускага вакзала пасажырскія цягнікі на Віцебск ужо не ішлі. Я проста з вакзала накіраваўся ў ЦК партыі. Да таго часу я ўжо больш за год быў камуністам. Напісаў заяву з просьбай накіраваць мяне ў армію. Таварыш запісаў мае ўліковыя дадзеныя і накіраваў з заявай у ваенкамат. Тое, што мяне чакаюць у тэатры, што ў мяне ёсць так званая бронь, якая вызваляла ад службы ў арміі, — усё гэта здавалася чымсьці нерэальным, што адносіцца да іншага жыцця.

- Войскае званне?
- Радавы.
- Прафесія?
- Рэжысёр.
- Да стравой службы прыгодны?
- Спадзяюся.

Гэтага было дастаткова, каб стаць курсантам пяхотнага вучылішча. Тэрмін навчання — 4 месяцы. Агнявая падрыхтоўка, тактыка, баявы і стравы статыты пяхоты. Усе каманды бягом. Заняткі з раніцы да веча. У любую хвіліну могуць выпусціць датэрмінава. Фронт чакаць не можа... Так пачалася мая нялёгкая армейская служба.

...Прайшло больш за год. Нашу 79-ю стралковую бригаду па трывозе пагрузілі ў эшалон і кружным шляхам ад Краснаводска, праз Паўночны Казахстан, праз Паволжа, перакінулі ў Астрахань. Рыхтавалася рашаючае наступленне на Растоў праз калмыкія, салыскія і данскія стэпы. На сёмы ці восьмы дзень наш эшалон спыніўся ўранні на станцыі Уральск. Бачу — на пероне вісіць мясцовая газета з рэкла-

эшалона. У Астрахані бригаду адразу накіравалі маршавым парадкам на перадавую. Немцы былі ад Астрахані за 60 кіламетраў. Стаяў лістапад-снежань 1942 года. Завяршалася Сталінградская бітва. Нямецкія войскі на нашым участку фронту імкнуліся да Растова, спадзеючыся замацавацца за Донам. Бригада вяла жорсткі ар'ергардныя баі. Немцы намагаліся любой цаной хоць бы замарудзіць імклівае наступленне нашых войск.

Бітва за Растоў цяжка далася нашай бригадзе. Горад абаранялі адборныя эсаўскія часці. Артылерыйскі абстрэл кругласутачна вёўся імі па ўсёй шырыні Дона, узрываючы лёд. Нямала нашых байцоў назаўсёды пайшло ў халодную данскую ваду. Дзве нашы роты ўсё ж перабраліся на той бераг і аканаліся пад чыгуначным насыпам у раёне прыгараднай станцыі Ніжняя Гнілаўская. Тылы бригады, штаб і палітадзел засталіся на другім беразе. Ноччу афіцэры штаба і мы, работнікі палітадзела, на самаробных санках дастаўлялі патроны і боепрыпасы на другі бераг. Днём праз Дон не пракочыць. У адну з такіх начэй не вярнуўся камсамольскі ваяжак бригады Міша Грыгор'еў, з якім я двойчы ішоў у адной упрэжцы.

Пра сваю рэжысёрскую прафесію мне ўдалося ўспомніць толькі ў сакавіку 1943 года. Аднойчы на досвітку ў раён сяла Бузінаўкі, ад якога засталася толькі тры паўразбураныя сцяпы, прыйшло палаўненне з Растова. Чалавек 700.

Уранку пачалі прыязджаць прадстаўнікі часцей і падраздзяленняў. Пастроілі навічкоў у калону і пачалі выклікаць:

- Артылерысты ёсць? Выходзь!
- Мінамётчыкі ёсць? Выходзь!
- Салёры ёсць? Выходзь!

І так пачаргова аж да печнікоў, кухараў, крапцоў, шаўцоў і цырульнікаў. Калі ў страі засталася людзей менш за палавіну, я жартам крыкнуў: «Артысты ёсць?» І раптам тры галасы — ёсць! Са строю выйшаў усмешлівы чалавек з баянам —

ды, падпяваючы ціхім, пранікнёным голасам.

Карыстаючыся кожнай перадышкай, мы хутка развучвалі кароткія сцэны, сцэнікі, інсцэніроўкі антыфашысцкіх анекдотаў, выконвалі грубаватыя часам частушкі, і давалі свае канцэртны ў любым хляве, у любой зямлянцы, на самым прырднім краі, пад носам у ворага. З'явілася ў нас і свая спявачка, санитарка Зеляненка. Яна вельмі добра спявала сваім хрыпаватым галаском франтавыя песні... Але для сцэнаў і сцэнак патрэбны былі касцюмы нямецкіх салдат і афіцэраў. Тут нас вылучыў начальнік дывізіійнай разведкі маёр Радчанка. Некалькі «языкоў», здабытых разведчыкамі, былі накіраваны ў штаб арміі ў падменных штанах і кіцелях, без галаўных убораў, крыжы і медалёў. Так мы набылі касцюмы і рэквізіт.

Ігар Карбоўскі аднойчы ледзь не загінуў у час аднаго з нашых канцэртаў. Пераходзілі мы з адной роты ў другую. Карбоўскі застаўся ў касцюме нямецкага афіцэра, толькі накрывіўся зверху плашч-палаткай. Мы прайшлі наперад, а ён застаўся закурыць. Вечер раздзьмуў плашч-палатку і вартавы, які стаяў непаладзёк, убачыў яго касцюм з усімі нямецкімі рэгаліямі. Вартавы імгненна стрэліў угору і закрычаў немым голасам:

— Стой, хэндз хох, лажыся! Добра, што Ігар імгненна лёг на зямлю, пакуль мы не падбеглі яму на выручку.

Цяпер Ігар Іванавіч Карбоўскі — народны артыст Дагестанскай АССР.

...І разам з тым мае артысты неслі ўсе цяжкасці баявой службы. І смерць не пашкадала многіх з іх. Не дажыў да Перамогі і Міхаіл Дворнікаў. У сакавіку 1945 года забіла яго ва Усходняй Прусіі прамым пададаннем снарада.

Прыгадваецца такі эпізод. Вясной 1944 года, на Украіне, мяне тэрмінова выклікалі ў палітадзел. «Збірай хутчэй сваіх артыстаў. — скамандаваў начальнік палітадзела, — і марш у штаб арміі. І глядзіце там, не падвядзіце, вялікае начальства будзе». Аказваецца, пры-

АБМЕРКАВАННЕ

Камісія па нарысе і публіцыстыцы на сваім чарговым пасяджэнні абмеркавала зборнік публіцыстыкі «Сучаснік-84». С. Марчанка, што выступіла з дакладам, адзначыла прамую залежнасць публіцыстычнага твора ад важнасці той праблемы, якой ён прысвечаны і ад майстэрства самога літаратара, што намагаецца раскрыць гэту праблему.

«СУЧАСНІКА-84»

Па тэматычнай разнастайнасці і жыццёвай насычанасці новы выпуск «Сучасніка», бадай, можа задаволіць чытачоў. У ліку яго аўтараў — І. Дуброўскі, В. Казько, М. Герчык, У. Ліпскі, С. Дубавец і іншыя. Аднак некаторыя з прамоўцаў адзначылі, што зборнік пакуль яшчэ застаецца як бы ў банку ад асноўных праблем, якія хвалююць нашага сучасніка.

Акрамя таго, бывае і так, што за праблемай не відаць самога героя, які вырашае справу.

«Сучаснік», між іншым, гаварылася на пасяджэнні, цалкам залежыць ад узроўню мастацкай публіцыстыкі на старонках рэспубліканскага перыядычнага друку, ад сацыяльнай актыўнасці і вастрны нарыса, і задача далейшага паляпшэння або паглыблення зместу «Сучасніка» — гэта задача актывізацыі пісьменніцкай публіцыстычнай творчасці ўвогуле, узмацнення сувязей часопісаў

з жыццём, пра што ўжо неаднойчы гаварылася.

У гэтым выпуску «Сучасніка» была прызнана недавальняючай падборка фоталюстрацый, срод якіх некаторыя трапілі ў зборнік выпадкова і не вызначаюцца арыгінальнасцю і свежасцю мастацкага рашэння. У абмеркаванні «Сучасніка-84» прынялі ўдзел сакратар праўлення СП БССР І. Чыгрынаў, І. Дуброўскі, В. Палтаран, В. Хомчанка, В. Мыслівец, С. Алексіевіч, М. Герчык, Л. Левановіч, В. Супрунчук і іншыя. З. ВАСІЛЕВІЧ.

Івану НАВУМЕНКУ—60

Вядомаму нашаму пісьменніку Івану Навуменку 16 лютага спаўняецца 60 гадоў. З гэтай нагоды СП Беларусі накіравалі юбіляру прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Якаўлевіч! Горача віншуюем Вас, выдатнага беларускага пісьменніка і вучонага, заслужанага дзеяча навукі БССР і лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа, акадэміка і віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук БССР, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, з 60-гадовым юбілеем. Вы чарадзіліся ў сям'і рабочага-чыгуначніка на Палессі, у горадзе Васілевічы. Семнаццацігадовым юнаком, пасля заканчэння дзевяці класаў сярэдняй школы, ступілі на шлях змагання з нямецка-фашысцкімі захопнікамі — спачатку ў камсамольскім падполлі, а пасля ў партызанскім атрадзе аж да вызвалення роднага горада. У снежні 1943 года былі прызваны ў рады Савецкай Арміі, удзельнічалі ў баіх на Ленінградскім і 1-м Украінскім франтах.

Пасля дэмабілізацыі Вы паступілі ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна на філалагічны факультэт. Вучыліся і працавалі спачатку ўласным карэспандэнтам мазырскай абласной газеты «Бальшавік Палесся», а пасля — рэспубліканскай газеты «Звязда», загадвалі аддзелам у рэдакцыі часопіса «Маладосць».

Журналісцкую працу Вы сп-

лучалі з навуковай, займаючыся ў аспірантуры. Абараніўшы кандыдацкую дысертацыю, працавалі ў родным універсітэце выкладчыкам, а пасля абароны доктарскай дысертацыі і атрымання звання прафесара загадвалі там кафедрай беларускай літаратуры. У 1973 годзе Вы ўзначалілі Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР. Былі абраны членам-карэспандэнтам, а неўзабаве і правадзейным членам АН БССР. З 1982 года Вы віцэ-прэзідэнт гэтай акадэміі.

Пачаткам літаратурнай дзейнасці Вы лічыце 1955 год, а першы зборнік апавяданняў «Семнаццаці вясной» выйшаў у 1957 годзе. Ён ніс на сабе адбітак сталага жыццёвага вопы-

ту, набытага рана, яшчэ ў гады юнацтва, абпаленага вайной. З гэтай крыніцы памяці нарадзіліся і наступныя кнігі апавяданняў: «Хлопцы-равеснікі», «Верасы на выжарынах», «Таполі юнацтва» (адзначана прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі), «Вераніка», раман «Сасна пры дарозе», «Вецер у соснах», «Сорак трэці», «Смутан белых начэй», у якіх узноўлен шэрокі фронт усенароднага змагання савецкіх людзей супроць гітлераўскай навалы, за свабоду і незалежнасць нашай Радзімы.

Вы заявілі сябе выдатным майстрам апавядання і аповесці, напісаных з выразным імкненнем адлюстроўваць сацыяльна-псіхалагічныя працэсы свайго часу, адкрываць багаты чалавечы характар («Вайна ля Цітавай копанкі», «Бульба», «Тая самая зямля», «Падарожжа ў юнацтва», «Заміць жаўталісца»). Адметнай рысай Вашай творчасці, як праява, варты лічыць заўсёднае вяртанне ў маладосць, што была для Вас парой дынамічнага пастанлення. Сведчанне гэтага і нядаўна напісаны раман «Летуценніне». Спрабавалі Вы свае сілы і ў драматургіі, напісаўшы п'есу «Птушкі між маланак».

Усё, што створана Вамі, ніс ў сабе высокі зарад грамадзянскасці. Гэтым Вы абавязаны сваім духоўным настаўнікам — заснавальнікам сучаснай беларускай літаратуры, даследаваннем чыёй творчасці плённа

займаецца вось ужо чвэрць стагоддзя. Багатыя здабыткі Вашага захаплення літаратурна-знаўчай навукай і крытыкай — кнігі «З глыбінь жыцця», «Пісьменнікі-дэмакраты», «Кніга адкрывае свет». Вашы манаграфіі пра духоўны воблік героя ў творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа адзначаны Дзяржаўнай прэміяй БССР.

Вашы баявыя справы ў гады Вялікай Айчыннай вайны і заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры адзначаны ордэнамі Чырвонай Зоркі, Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалі.

Актыўны ўдзел прымаеце Вы ў грамадскім жыцці нашай рэспублікі. Дастойна прадстаўлялі на XXV сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. З'яўляецеся членам праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, членам прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, членам рэдакцый часопісаў «Полымя» і «Маладосць», старшынёй Цэнтральнай выбарчай камісіі па выбарах у Вярхоўны Савет Беларускай ССР XI склікання. Калектыў Мазырскага нафтапрацоўчага завода вылучыў Вас кандыдатам у дэпутаты вышэйшага органа дзяржаўнай улады рэспублікі.

Віншуючы Вас, дарагі Іван Якаўлевіч, з днём нараджэння, шчыра жадаем Вам на многія гады добрага здароўя, заўсёднай творчай бадзёрнасці на ніве літаратуры і навуцы, нястомнай грамадскай актыўнасці, асабістага шчасця!

Супрацоўнікі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» шчыра далучаюцца да гэтага віншавання.

НА ЧЫГУНЦЫ Гомель — Брэст ва ўсходнім Палессі размешчаны гарадскі пасёлак Васілевічы, да вайны — гэта было вялікае сяло, але ўжо раённы цэнтр. Гэта накладвала пэўны адбітак на ўклад жыцця: побач з вясковым, глыбінна-палескім, ямаля ў чым яшчэ патрыярхальным сялянскім побытам з'яўляліся пачаткі гарадскога новага жыцця. Станцыя, прадпрыемствы, няхай і невялікія, установы... Але самае істотнае, што тое новае, што народжана было Савецкай уладай, індустрыялізацыяй, калектывізацыяй, культурнай рэвалюцыяй, пераможна ўваходзіла ў свядомасць людзей, моладзі — з асаблівай сілай.

А навокал ляжалі прасторы палёў, балот з самым глыбокім заляганнем торфу, з «ёўжынамі», і лясы, бары з іх першаходнай прыгажосцю. (Недарэмна і ў сталыя гады чалавек з таго краю лічыцца лепшым грыбніком сярод нас, дзецей беларускіх лясоў, цяперашніх сталічных інтэлігентаў).

Бацька Івана Навуменкі быў сялянскім па псіхалогіі і рабочым, чыгуначнікам, не толькі па патрэбе, каб лепш карміць дзяцей, але і па любові да машыны, да сталёных рээк, таму, відаць, адзін з сыноў яго стаў інжынерам-чыгуначнікам і цяпер з'яўляецца кіраўніком беларускіх магістралей.

У такой мясціне, у такім асяроддзі фарміраваўся характар будучага пісьменніка, вучонага.

Споўнілася семнаццаць гадоў, прыйшлі вясновыя, летнія радасці і найбольшая з іх — заканчэнне школы. Мары, мары. Самыя высокія, самыя ружовыя... У каго з нас іх не было! Але шугануў смерч фашысцкай навалы. Была спроба адступіць на ўсход, але дабраліся хлопцы толькі да Дняпра і мусілі вярнуцца дадому.

Аднак не маглі маладыя гарадскія камсамольскія сэрцы пакарыцца чужынам. Так, спачатку, бадай, стыхійна, узнікла падпольная арганізацыя, сельскія, гарадскія. У хуткім часе на чале гэтых юнакоў і дзяўчат станаўліся камуністы, партызанскія кіраўнікі.

Пра барацьбу, пра ваенны лёс свой, сваіх сяброў пісьменнік Іван Навуменка, як магчыма ніхто з нас, людзей таго пакалення, ярка, глыбока, пераканаўча раскажа ў сваіх шматлікіх мастацкіх творах.

У адным з інтэрв'ю сталы майстар сказаў: «Я пісаў пра

людзей, якіх ведаў, — сваіх равеснікаў, школьнікаў, салдат, падпольшчыкаў. З нашага дзесятага класа, напрыклад, на фронт пайшло шаснаццаць чалавек, а вярнулася чатыры. Маё пакаленне, народжанае ў сярэдзіне дваццятых гадоў, вылучаецца цэльнасцю характару.

пасляваеннага дзесяцігоддзя, прынесла ў літаратуру свае меркаванні аб вайне і жыцці. У поўны голас яно загаварыла пасля знамянальнага XX з'езда партыі, асабісты вопыт гэтых пісьменнікаў супаў з той непрадзятаяй праўдай, якую выказала партыя народу па вуз-

рэспандэнтам АН БССР; праз восем гадоў — акадэмік, а з 1983 года — віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук Беларусі. Каб не вяртацца да навукі скажу каратка: агульнапрызнана, што Іван Навуменка адзін з лепшых даследчыкаў літаратуры. І не толькі беларускага мастацкага

ТАРОДНЫ ПІСЬМЕННІК І ВУЧОНЫ

Мне яно асабліва падабаецца сваёй рамантыкай, марай аб подзвігу...»

Гэта — аб вытоках творчасці. А цяпер пра самую творчасць, пра навуковую дзейнасць, пра пасляваенныя шляхі-дарогі, якія прывялі да славы, да высокіх званняў, да ўсеагульнага прызнання.

Іван Навуменка з самых мэтанакіраваных, яркіх і самабытных мастакоў у сучаснай беларускай літаратуры, маральны пошук і філасофская думка якога заўсёды маюць выразную класавую і партыйную накіраванасць. Талент яго на здзіўленне шматгранны, мнагагранны, кола яго інтарэсаў і як пісьменніка, і як даследчыка літаратуры вельмі шырокае — ад язычскай міфалогіі да складанейшых філасофскіх і маральна-этычных праблем сучаснасці. Радасна адчуваць невычарпальнасць мастацкіх запасаў і магчымасцей пісьменніка, яго жыццёвы вопыт і мудрасць, прадбачлівасць і фантазію.

У пачатку творчасці за Навуменкам замацавалася прызнанне яго пісьменнікам «пакалення семнаццацігадовых»: адлік узросту і саміх аўтараў і герояў, як ад Грынвіцкага мерыдыяну, — ад пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Спраўды былі падставы гаварыць, пісаць пра такое літаратурнае пакаленне, бо яно вылучыла асабліва яркіх, даравітых летанісцаў. Сам Іван Навуменка пра сваё пакаленне гаварыў: «...перанёсшае на сваіх плячах суровыя нягоды Вялікай Айчыннай вайны, узбагачанае яе вопытам, загартаванае цяжкасцямі першага

лавых праблемах гісторыі, грамадскага жыцця. Партыя як бы акрыяла гэтае маладое пакаленне пісьменнікаў у яго новых мастацкіх здзяйсненнях і адкрыццях, дзе праўда рабілася адзінай і галоўнай крытэрыем у падыходзе да аналізу мінулага, сучаснага і будучага».

У першых творах, першых зборніках І. Навуменкі дзейнічаюць яго равеснікі, а сітуацыі і падзеі часта звязаны з асабістым жыццёвым вопытам, з перажытым, убачаным. Праўда, друкавацца Навуменка пачаў параўнальна позна, толькі ў 1955 годзе ў часопісе «Маладосць» з'яўляюцца яго апавяданні. Але ўжо праз два гады выходзіць першы зборнік апавяданняў, які так і называўся — «Семнаццаці вясной». Да першай баразны на літаратурнай ніве жыццё ўжо дастаткова прававерыла і загартавала будучага пісьменніка: пасля падполля, партызанскага атрада — фронт, баі пад Ленінградом, на Карэльскім перапынку, ва Усходняй Прусіі і Сілезіі. А ў першыя мірныя, але надзвычай цяжкія гады — работа ў раённай, абласной газетах, тысячы кіламетраў дарог роднай Гомельшчыны, тысячы сустрэч і адначасова настольна вучоба на завочным аддзяленні БДУ імя У. І. Леніна. Пасля заканчэння ўніверсітэта зольнага студэнта пакідаюць у аспірантуры пры кафедры беларускай літаратуры. Гэта пачатак 50-х гадоў. А ўжо ў 1969 годзе вучоны, выкладчык універсітэта Іван Навуменка абараняе доктарскую дысертацыю, у 1972 годзе выбіраецца членам-ка-

слова; навуковы дыяпазон яго даволі шырокі. За літаратурна-знаўчы даследаванні «Янка Купала. Духоўны воблік героя» і «Якуб Колас. Духоўны воблік героя» яму прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР імя Я. Коласа. Па-мойму, лепш, чым Навуменка, у прыватнасці пра Коласа, у нас пакуль што ніхто не напісаў.

Сын палешука, селяніна і рабочага, здзіўляе сваёй працавітасцю, няспыннымі пошукамі, імкненнем да самаўдасканалення. Апошнія дваццаць гадоў былі надзвычай плённымі для Навуменкі і ў навуковай дзейнасці і ў мастацкай творчасці. Ледзь не кожны год выходзілі новыя кнігі — даследаванні, зборнікі апавяданняў, аповесці, раманы.

Іван Навуменка знешне выглядае як фальклорны асілак, але сіла яго стоеная, ціхая, не столькі фізічная, колькі ўнутраная, і выяўляецца ў працавітасці, волі, настойлівасці і... дабрні. Цвёрдым крокам, мэтанакіравана, як добры салдат, ідзе ён ад твора да твора, ад вяршыні да вяршыні, перадаючы поступ жыцця, імклівы рух эпохі, што робіцца розумам, рукамі яго пакалення і дзецьмі нашымі.

Мужныя праўдзінасць (эпітэт не новы, але ёмкі) — вось што вызначыла першыя спробы ў навелістыцы.

Пісьменніка цікавяць героі, у якіх «зліта асабістае і грамадскае». Такі Анкей Моркаўка з апавядання «Кукурузька», Антон Бондар з апавядання «Пад пошум дубоў», маладыя героі — Цімох, Цішка, Мікола і Сымон

з «Семнаццаці вясны», Вераніка з аднайменнага апавядання, Віктар з «Хлопцаў самай вялікай вайны...».

Юнацкія гады, апалены вайной, і дагэтуль не перастаюць хваляваць мастака. Узятая разам, апавяданні аб вайне ўзгаджаюцца сваёасоблівым рамантызаваным эпасам, прасякнутым той эмацыянальнасцю і лірызмам, якія ўзнікаюць толькі на глебе аўтабіяграфічнасці. Аўтар-расказчык і герой знаходзяцца тут у свёрасоблівых функцыянальных і стылявых адносінах, што робіць навелістыку Навуменкі дзіўным каштоўным сплывам лірычнасці і дакументалізму, а такі майстэрскі сілаў заўсёды кранае душу чытача, хвалюе яго, настройвае на самы высокі давер.

Гаворачы пра рамантычнасць першага перыяду творчасці Навуменкі, я маю на ўвазе тут не сітуацыі, якія заўсёды праўдзівыя і тыповыя, не выключны характары (людзі ў асноўным усе звычайныя), не характэрную рытміку і моўныя сродкі, а асаблівае рамантычнае светабачанне, светаўспрыманне герояў, іх чысціню, прыўзнятасць, няўрымслівасць і прагу подзвігу. Толькі зрадку радкі ў Навуменкі гукаць пафасна, але і тады гэта не аўтарская мова, а «няўласна-простая», так характэрная наогул для пісьменніка: «Маршыруй, пакаленне!.. Самой гісторыяй накіравана табе сурова дарога. На ёй лісця кроў, губляцца маладыя жыцці, але твае бяспынныя ахвяры не прападуць. Грымце, трубы, і чаканьце крок, салдаты самай вялікай вайны!..»

Безумоўна, не ўсе апавяданні ранняга перыяду аднолькава ўдаліся аўтару, нават у сталых майстроў, у класікаў не ўсё роўнае. Але перачытваеш гэтыя апавяданні сёння і як свежае паветра ўдыхаеш: глыбіня і чысціня пачуццяў герояў, іх актыўнасць і жыццёлюбства абуджаюць успаміны маладосці, бо менавіта такімі мы і былі, нараджаюць нейкую тугу па ідэалу, якога, магчыма, не хапае сёння. Пачынаеш асабліва востра ненавідзець вайну, якая разбурае ўсё прыгожае. Навуменка ж — пясняр прыгажосці свету: прыроды, працы, чалавечай душы. Ён апівае не ідылічную беспрадметную прыгажосць, а тую — часам і суровую — рэальнасць, якая робіць жыццё чалавека поўным глыбокага сэнсу, а таму асабліва каштоўным.

Сёння чалавечыя жыцця, лёс Радзімы, народа становяцца ў цэнтры ўвагі другога этапу ў творчасці пісьменніка, калі ён звярнуўся да буйных жанраў прозы — аповесці і рамана.

Трылогія «Сасна пры дарозе», «Вецер у соснах», «Сорак трэці» мае права на высокае вызначэнне: эпапея партызанскай барацьбы. Народная эпапея. Да Івана Навуменкі такую шырокую панараму незабытых падзей стварыў толькі Міхась Лынькоў у рамана «Векапомны дні». Не боюся слова панарамны, хоць ведаю, што стала модным сярод некаторых крытыкаў выступаць супраць панарамных раманаў. Але самы яркі твор панарамнай эпапеі — «Ціхі Дон». На вялікі жаль, да гэтага шэдэўра савецкай літаратуры, створанага 50—60 гадоў назад, ніхто не ўзяўся ў паказе самай страшнай вайны і самага масавага гераізму. Трылогія Навуменкі — сур'ёзны і верны крок у гэтым напрамку, як і раманы некаторых іншых беларускіх празаікаў, напісаныя ў апошнія гады.

Падзеі ў трылогіі ад твора да твора набываюць усё больш маштабна-гераічны характар. Кожная кніга — адпаведны этап партызанскай барацьбы ў Беларусі. У першай — пачатак, характэрны ўсведамленнем неабходнасці супраціўлення акупантам, нараджэнне падпольных груп, у другой — стварэнне рэгулярных баявых адзі-

(Заканчэнне на стар. 6—7).

«З далёкага, апошняга перад вайной года была для Касцюшкі Маргарыта казкай, недасяжнай зоркай. Калі ён думаў пра яе, у грудзях нарасталі асаблівае, шчымліва-радаснае пачуццё. Толькі яна магла выклікаць гэты святочны, незабыўны настрой, які межаваў з натхненнем...»

Праз вогненныя франтавыя вёрсты, ростані і выпрабаванні пранёс маладзенькі лейтэнант Сяргей Касцюшка сваё першае і адзінае каханне. Яно «было ўзнагародай за страх, нягоды, пакуты», якія зведаў на вайне. З ім, трапяткім і ўзніслым, звязвалася ў яго свядомасці ўсё лепшае, што мусіла быць у тым, пасляваенным і, безумоўна, шчаслівым (такой цаной аплочаным!) жыцці.

Толькі не спелася песня. Ідэаліст і летуценнік, які глядзеў на жыццё праз ружовыя акулеры, «мераў жанчын геарэіямі тургенеўскіх раманаў», Касцюшка памыліўся ў сваёй абранніцы. Маргарыта, якую ён узвёў у «абсалют дасканаласці і прыгажосці», аказалася натурой пустой, здрадлівай. За сваю памылку герою прышлася ў рэшце рэшт развітвацца з сям'ёй, маленькім сынам і яшчэ з нечым вельмі істотным, чаго чалавек да скону дзеі не зможа ўжо ні аднавіць, ні вярнуць...

Адкрытая спавядальнасць, пранізлівы смутак, іранічная назіральнасць «Летуценніка» добра выяўляюць сутнасць аўтарскіх адносін да жыцця: яго ўлюбёнасць ва ўсё прыгожае і чыстае паміж людзьмі, захопленасць высакароднасцю, дабрывай, і адначасна пякучы боль, які выліваецца ў абурэнне супраць духоўнай спустошанасці і бессэнсоўнасці чалавечага існавання.

Здавалася б, вельмі прыватная гісторыя жыцця і нешчаслівага кахання журналіста Сяргея Касцюшкі, якая легла ў аснову рамана, паступова вырастае да сацыяльнай і маральнай праблемы — праблемы ўзаемаадносін у сям'і, а шырэй — праблемы ідэйных, духоўных і маральных каштоўнасцей асобы ў сучасным свеце.

З Сяргеем, персанажам бліжэй і дарагім аўтару сваёй унутранай, духоўнай біяграфіяй, мы сустракаемся ў той час, калі ён востра і балюча перажывае разлад у сям'і. Маргарыта жыла сваім жыццём, адгароджаным ад мужа халоднай трывалай сцяной абьякавасці, бачыла адзіную радасць у пошуках «трапятко-

га, паспешлівага кахання». Ёй быў далёкі, незразумелы і нават варожы той свет, у якім ён жыў. Касцюшка шмат працаваў, завочна вучыўся ва ўніверсітэце, затым у аспірантуры, імкнуўся быць у рэчывы ўсіх падзей, якія адбываліся ў краіне і свеце.

Усё гэта як бы не датычыла Маргарыты. Яе «не цікавіла палітыка, вострыя артыкулы ў

Як вытлумачыць усё гэта, як зразумець і апраўдаць сябе? Чаму ён не пераступіў праз каханне да Маргарыты — не дзе ж падсвядома ён адчуваў яе і раней, параўноўваючы з іншымі дзяўчатамі — лепшымі, разумнейшымі, прыгажэйшымі за яе. Чаму рабіў выгляд, што нічога не заўважае? Хацеў спакою, ціхамірнага і лагоднага сямейнага жыцця? Не выйшла!

кародную, летуценную, пазычную душу Сяргея, раскрываюць абаяльнасць яго натуры, шчодрасць пачуццяў, дзейнасць, захопленнасць адносін да жыцця. І. Навуменка дакладны, пранізлівы ў аналізе перажыванняў героя. Ён тонка адчувае ўсе нюансы яго настрою, улаўлівае ход думкі, дае правільную матывіроўку паводзін.

Гаму самых розных пачуццяў і адчуванняў Касцюшкі

ца з часопісамі дваццятых-трыццятых гадоў. У гэтых часопісах друкаваліся пісьменнікі, якіх ён ведае яшчэ па школьных хрэстаматых. Некаторыя з іх былі пазней аб'юдынены ворагамі народа.

Касцюшка ніколі не верыў, што добры пісьменнік можа стаць ворагам народа. Дзе, калі, у якой літаратуры такое было? Можа, проста забылася літаратура ў брудным палітыканстве, групавой барацьбе. Матэрыялы, змешчаныя ў часопісах дваццятых-трыццятых гадоў, грунт для такой думкі даюць...»

Чытач знаходзіць у рамане шмат цікавых назіранняў, звязаных з ваеннай і пасляваеннай рэчаіснасцю, работай журналіста, вучобай завочніка, жыццём калгаснай вёскі, мястэчка і г. д. Дэталі і падрабязнасці, трывала захаваныя ў мастакоўскай памяці, праўдзівыя і дакладныя. «Першае мірнае лета пачалося сухменню. За май і чэрвень не выпала ні кроплі дажджу. Ездзячы, а найбольш пешкі ходзячы па раёне, Касцюшка назірае сумныя малюнкi... У дзвюх ці трох вёсках, спаленых карнай эсэсаўскай дывізіяй, якая тут лютавала тры гады назад, Касцюшка бачыў, як засяваюць прысядзібныя ўчасткі жанчыны. Відовішча пакутлівае. Некалькі кабет, упрэгшыся ў лямкі, зробленыя са скочаных хустак, сагнуўшыся, нібы бурлакі на выдомай карціне, цягнуць плуг. За плугам, сутаргава трымаючыся за ручкі, цягнуцца яшчэ адна жанчына.

Пакутуе Касцюшка, гледзячы на родную сельшчыну... Спусташаны, вынішчаны край...»

Будзённыя, зямныя пытанні выліваюцца ў «вечныя»: аб сэнсе жыцця, асэнсаванасці існавання, прызначэнні чалавека. «Што такое жыццё?», «Што такое матэрыя і па якіх законах з яе ўзнікае дух, у прыватнасці, чалавек са сваёй свядомасцю, імкненнямі, дапытлівым розумам?..»

Адказы на гэтыя пытанні шукае не толькі Сяргей, але шукаем і мы, чытачы, і, бесспрэчна, сам аўтар рамана, які не замоўчвае многія супярэчнасці, балючыя моманты жыцця, выступае супраць прыгладжвання і прыхарошвання рэчаіснасці.

Касцюшка шмат пабачыў у сваіх паездках, добра ведае вёску, таму не можа пагадзіцца, напрыклад, з тым, як уяўляецца развіццё ўзаемаадносін паміж горадам і вёскай. Нават падручнік па дыялектычным і гістарычным матэрыялізме, паводле якога Касцюшка здае эк-

С В Е Т Л Е Т У Ц Е Н Н А С Ц І І Д З Е Я Н Н Я

газетах, новыя кнігі і спрэчкі, якія вакол іх узніклі. Ён многа чытаў, абдумваў убачанае за час сваіх бясконых вандровак, але з Маргарытай думкамі не дзяліўся: яна іх не прымала. Свядома, шчыра адварочвалася ад усяго, што было звязана з ягонай работай, ніколі не чытала заметак, карэспандэнцыяў, якія ён друкаваў у газеце, не цікавілася, як ён вучыцца, якія здае прадметы». Усклаўшы ўсе хатнія клопаты на маці Сяргея, Маргарыта бавіла час у перашыванні і перакройванні ўбораў.

З жахам Сяргей пачынае разумець, што чарговае каханне жонкі да Стахода, яе здрада былі лагічным вынікам адносін да яго — Маргарыта ніколі не кахала Касцюшку: ні цяпер, ні тады, калі пасылала на фронт рэдкія лісты, якія ён, як святыню, зберагаў у нагруднай кішэньцы гімнасцёркі, амаль штодзень перачытваючы.

А ён усё гэтыя дзесяць год, як быў знаёмы з Маргарытай, узвышаў, ідэалізаваў яе, верыў у яе каханне і чысціню. Цяпер аказалася, што «ўсё добрае, прыгожае, што ён стваваў у душы, не больш, чым міраж, фальш, падман. Нічога добрага, не было. Прыгожыя адчуванні, пачуцці ён проста выдумаў. Маргарыта не мае да іх дачынення».

У той бядзе, якая здарылася з ім, вінаваты і ён сам...

Празаік даследуе характары сваіх герояў у рэальным асяроддзі як антыподаў, праводзіць дакладную сацыяльна-псіхалагічную грань паміж імі. Але калі вобраз Касцюшкі пісьменнік раскрывае ў цэлым радзе абставін, у дачыненні да працы, вучобы, абавязкаў у сям'і, людзей, прыроды, то Маргарыта паказваецца толькі ў адной іпастасі: яе захопленнасць, любоўных уцехах. Чытач, па сутнасці, не бачыць, як яна працуе, ставіцца да людзей, маленькага дзіцяці і г. д. У рамане зусім мала эпизодаў, якія выяўляюць адчуванні, пачуцці гераніні. Маргарыта хутчэй схема, чым паўнакроўны рэалістычны мастацкі вобраз. Да таго ж схема, намалёваная амаль спрэс чорнай фарбай. Рэдкія агаворкі накшталт «у Маргарыты добрае сэрца», «душа нібы жывое срэбра» істотнай папраўкі не ўносяць.

Такое рашэнне вобраза ўплывае на канфлікт рамана, спрошчвае яго, лёгка вытлумачвае разлад у сям'і Касцюшкі: чалавек высакародны, летуценны, унутрана прыстойны, глыбокі, безумоўна, не можа суіснаваць з пустым, абмежаваным, бесцардэчным, разбэшчаным.

Прынцыповая ўдача ў рамане — вобраз Сяргея Касцюшкі, раскрыты мастаком глыбока і псіхалагічна пераканаўча. Драматычна напружаныя, змястоўныя эпизоды выяўляюць выса-

пераканаўча раскрываюць успаміны і маналогі героя, у якіх ён прад'яўляе рахункі не толькі да жонкі, але і да сябе, імкнучыся дакапацца да сапраўдных прычын іхняга з Маргарытай разрыву. І ў гэтым яго імкненні мы бачым Сяргея то разгублена-знясіленам, калі жыццё здаецца яму «горка-безнадзейным», смутак «пераходзіць усе магчымыя межы», «душа прыгнечана, прыбіта, у адчуваннях, пачуццях ніякай радаснай прасветліны»; то дакараючым сябе, што шмат Маргарыце абяцаў, але многае з таго не здзейсніў. Адмовіўся нават перабірацца ў горад, калі жонка прапанавала. Збаяўся, што прыйдзеца ў апошні год вучобы ва ўніверсітэце клапаціцца аб усім разам: кватэры, жонцы, дзіцяці, дыпломнай рабоце.

У канчатковым сваім рашэнні мы бачым героя рамана катэгарычна-непрымірым: «Касцюшка не хоча такога жыцця. У ім не будзе галоўнага: адчування радасці, самаахвярнасці, прыгожай тайны кахання, якое нібы выбірае людзей, адно для другога, моцна, неразлучна звязвае...»

Герой рамана мае востры сацыяльны зрок, аналітычны лад мыслення. Успаміны, маналогі Сяргея адкрыта выяўляюць яго цэласны, абвостраны погляд на жыццё, праўдзівая раскрываюць атмасферу часу. «Невясёлыя думкі агортваюць Касцюшку пасля таго, як ён знаёміць-

НАРОДНЫ ПІСЬМЕННІК І ВУЧОНЫ

(Заначэнне.
Пачатак на стар. 5).

нак, у трэцій — разгар усенароднай вайны ў тыле ворага. У той жа час трылогія, і асабліва яе першая кніга, падводзіць вынік мастацкім пошукам пісьменніка ў пачатковы перыяд творчасці, бо песна звязана з яго апавяданнямі ў паказе героя свайго часу, у адлюстраванні пакалення, што ўступіла ў вайну адразу пасля заканчэння школы. З рамантычных мар-адразу ў смяртэльны бой.

Змест і праблематыка твора вызначаюцца ідэяй сацыялістычнага гуманізму ў спалучэнні з савецкім патрыятызмам,

што і прывялі да перамогі нашага народа ў самай страшнай вайне. Міця Птах, галоўны герой трылогіі, — пэўных рысах вобраз аўтабіяграфічны, што толькі ўзнімае яго праўдзівасць, верагоднасць, — разам з іншымі героямі прайшоўшы праз суровую школу барацьбы, спасцігае сэнс чалавечага жыцця: «...Усё адолее чалавек. Адолее і будзе жыць. Ніколі не перастае марыць, змагацца за лепшыя, сонечныя дні. За прыгажосць. У гэтым аснова жыцця».

Вайна ўвесь час жыве ў свядомасці тых, хто перажывае яе. Тым больш у пісьменніка няспынна ідзе павольна, пад-

спудны працэс крышталізацыі трагічнага і геранічнага франтавога вопыту, а ў выніку адбываецца свайго роду «звышчленне моральна-філасофскага корня» з убачанага і перажытага. Калі першыя творы Навуменка былі прысвечаны сітуацыйна-псіхалагічнаму аспекту ваеннай і пасляваеннай рэчаіснасці, дык усё большае аддаленне ад тых далёкіх суровых гадоў пашырае вугал бачання, дае магчымасць суадносіць мінулае з цяперашнім, параўноўваць успрымання падзей тагачасных і сённяшніх. У раманах «Сорак трэці», «Смутак белых начэй», «Летуценнік» Іван Навуменка смела ідзе да эпизоды падзей, што вымагае і пэўнай жанравы-стылявой структуры, але галоўнае — павялічвае гістарызм і філасафічнасць твораў.

Лічу, што крытыка яшчэ не сказала поўнага слова пра раман «Смутак белых начэй». Не толькі ў беларускай, але ва ўсёй нацыянальнай літаратуры, я не помню твора больш праўдзівага аб заключным этапе вайны — нашым пераможным наступлен-

ні. Але была радасць перамогі. Былі глыбокія рэйдзі, грандзёныя «катлы» для гітлераўскіх армій. Але і было тое наступленне, якое давала вельмі дарагой цаной. Мільёны леглі ў трагічным сорах першым. Мільёны аддалі жыцці ў пераможным сорах чацвёртым. Пра такое цяжкае наступленне — на Карэльскім перашыйку — расказвае Іван Навуменка. Непамерна-трудная, знішчальная вайсковая праца і — ахвяры, ахвяры... У такіх баях леглі тыя дванаццаць з шаснаццаці аднакласнікаў, пра якіх гаварыў Навуменка.

Некаторыя з тых аўтараў, што не нохалі пораху, жадаючы ўзняцца да Бондарава, да Быкава, дзеля эфекту, займальнасці, пачынаюць сачыцца яе, вайну. Але між тым гэта адзіная ў сваім родзе тэма (калі вайну можна назваць тэмай), якой супрацьпаказана сачыненнасць, эксперыментаванне ў змесце. Дык вось у «Смутку белых начэй» — ніякай сачыненнасці. Голая, суровая, трагічная праўда — без гучных слоў, без

эфектных сюжэтных ходоў. Якой-небудзь бяздумнай аматарцы «востронакага» яна, праўда гэтага, можа паказацца сумнай. А я чытаў і халадзеў ад «прастаты», «штодзённасці» смярчэй маладых хлопцаў, якім бы жыць ды жыць.

У гэтай жа «спавядальнай» манеры напісаны раманы «Летуценнік» — шчыра, проста. Хоць скажу шчыра, некаторыя персанажы твора не пазбаўлены эскізнасці.

За плячыма самабытнага мастака — лірыка і псіхалага — баявы вопыт франтавіка, глыбокія веды, жыццё чалавека, усім сэрцам звязанага з родным народам, з нашым вялікім часам, з будучым Савецкай краіны. І гэта дае права самаму шырокаму колу чытачоў чакаць ад Івана Якаўлевіча яшчэ больш страсных, яшчэ больш філасофскіх, патрэбных людзям мастацкіх і навуковых твораў. Івану Навуменку — 60.

Мне, яго сябру, земляку, ад гэтага радасна і сумна. Я старэйшы, можа, трохі раней пазнаў, што такое цяжар гадоў.

замен, пытанне гэта вырашае ідэальна. А між тым «спатрэбіцца агромністая работа, каб змяніць нават знешні, даволі яшчэ не прывабны воблік сельшчыны».

Значную частку клопату ў пераўтварэнні жыцця малады даследчык ускладае на літаратуру, якая заўсёды ўвасабляла сумленне і мудрасць народа. Яна павінна смялей пранікаць у жыццё сучасніка, ставіць складаныя пытанні, паказваць чалавеку сэнс яго існавання на зямлі.

З прачытаных у апошні час твораў Сяргея вылучае аповесць Валянціна Авецкіна «З франтавым прывітаннем», трылогію Алеся Ганчара «Сцяг-носцы», пазію Аркадзя Куляшова, прозу Кузьмы Чорнага. Ён вывучае «Сымона-музыку», палескія аповесці Якуба Коласа, якія раней не паспеў прачытаць: «У перадваенны час гэтыя кнігі немагчыма было дастаць ні ў адной з месцавых бібліятэк — попыт на іх быў агромністы».

Сяргея прывабліваюць творы, у якіх жыццё паказваецца ва ўсёй яго супярэчлівасці, складанасці, «паўстае як бы ахутаным загадкавай таямнічасцю, прывабнымі, яшчэ не даследаванымі чалавечым розумам дэталі». Ён шмат думае над прызначэннем мастака. Яно патрабуе ад пісьменніка сумленнай, прынцыповай ацэнкі з'яў. Чаму тады часта сустракаюцца творы, далёкія ад праўды жыцця?

Касцюшка сам ваяваў, «бачыў узрушаную вайну, апраунутую ў шынялі, фуфайкі Расію, людское гора, што перакатвала праз край, слёзы, пажары, бяздомных, беспрытульных», таму мусіць зрабіць вывад, што залішне святочнай, ружовымі фарбамі паказваецца вайна ў некаторых творах. «Нібы не было паражэнняў, адступленняў, не захопліваюць вораг велізарных прастораў, не дайшоў да Волгі, Каўказа?»

Для пісьменніка павінна існаваць толькі адна праўда — праўда жыцця. Такі вывад робіць малады журналіст, даследчык літаратуры Сяргей Касцюшка. Так думае і аўтар рамана «Летуценнік» пісьменнік Іван Навуменка. Таму жыццё ў яго творы паўстае без прыхарошвання, ідэалізацыі — такое, якое яно ёсць на самай справе. Вялікім, шчодрым і бязлітасным, з яго барацьбой, паражэннямі і перамогамі, але пры ўсім тым — жыццё высокае, прыгожае, якое сцвярджае светлым гуманістычным ідэалам.

Любоў ЛАМЕКА.

Радасна, што таварыш мой сустракае свой юбілей поўны сілы, творчай энергіі. Дома на яго рабочым стала — новы раман і амаль гатовы п'еса. У кабінет віцэ-прэзідэнта акадэміі — паток наведвальнікаў. З пятнаццаці тысяч навукоўцаў, супрацоўнікаў цэнтры навукі штодня дзесяткі, а то і два маюць патрэбу параіцца са сваім кіраўніком і па творчых пытаннях і па асабістых, выказаць просьбы — бытавыя, сямейныя, кватэрныя і многія іншыя.

Напярэдадні юбілею землякі Івана Якаўлевіча — мазыране — вылучылі пісьменніка, вучонага кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР. Клопатаў прыбавіцца. Але гэта — шчаслівыя клопаты: быць з народам, памагаць людзям у вырашэнні жыццёва важных праблем.

Поспехаў табе, дарагі Іван Якаўлевіч, і на гэтай нівелі! Поспехаў табе ва ўсіх галінах дзейнасці. І шчасці! Табе, бліжэй тваім!

Віншую!

Іван ШАМЯКІН.

У мінулым нумары «Ліма» паведамлялася, што прэзідыум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі прысудзіў літаратурныя прэміі за 1984 год. Сёння мы друкуем гутарку з новым лаўрэатам прэміі імя Аркадзя Куляшова Пятром Прыходзькам і нататкі Міколы Мятліцкага пра апошнюю прыжыццёвую кнігу Міколы Лобана «Пяць раніц тыдня», адзначаную прэміяй імя Івана Мележа.

АБАВЯЗАК І ПАМЯЦЬ

— Пятро Фёдаравіч, прысуджэнне літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова — прыемная падзея для вас, асабліва напярэдадні 40-годдзя Перамогі над фашызмам.

— Для мяне — франтавіка ад першага да апошняга дня вайны — прыемна ўдвая. Сорак гадоў назад гэтай парой мы ішлі з баямі па дарогах Цэнтральнай Еўропы, фашыскай Германіі, несучы вызваленне знявольным народам і набліжаючы дзень Перамогі. Вай-

на апаліла маладосць майго пакалення. Давялося пакінуць плуг, адкласці пяро і ўзяцца за штык, каб абараніць ад карычневай чумы дом, Радзіму, зямлю.

Тэма гераізму, неўміручага подзвігу савецкага народа так ці інакш праходзіць праз усю маю творчасць. Пазыты франтавога пакалення, якія загінулі — Змітрок Астапенка, Мікола Сурначоў, Аляксей Коршак, Андрэй Ушакоў, — і тыя, што

засталіся жывымі і прыйшлі ў пазію з акапаў. — Аляксей Пысін, Анатолій Вялюгін, Кастусь Кірэнка, Рыгор Няхай, Міхась Калачынскі, Паўлюк Прануза, — не маглі не пісаць пра вайну. Занадта ж глыбока і сурова апыкла яна нашы юначыя сэрцы, нялітасціва парубавала маладыя целы, рана пасерабырала галовы.

— Пятро Фёдаравіч, на Захадзе ўсё часцей і часцей чуюцца галасы, што ваенная тэма за даўнасны час вычарпала сябе. Маўляў, ёсць і важнейшыя тэмы.

— З гэтым я не магу пагадзіцца. Як і чым можна вымераць гераізм і самаахвярнасць нашага народа? Хіба мы маем права забыць, што апошняя вайна забрала толькі ў нас 20 мільёнаў чалавечых жыццяў? Забыць пра іх — значыць дапусціць магчымасць новай вайны.

Я не выпадкова свой апошні зборнік вершаў назваў «Парог памяці». Сёння памяць пра Вялікую Айчынную — як папярэджанне супраць новай, ядзернай, вайны, якая, кажучы словамі Аркадзя Куляшова, можа ператварыць «мільярд прапісак у маўклівы прысак, мільярд калысак — у мільярд магіл».

— Літаратурная прэмія, якую вы атрымалі, носіць імя Аркадзя Куляшова, і гэта, напэўна, выклікае нейкія асаблівыя думкі і паучэнні?

— Куляшоў — вялікі паэт. Яго паэма «Сцяг брыгады», напісаная па гарачых слядах падзей, — наша савецкая класіка. А ўзяць «Варшаўскі шлях»! Які

глыбокі, гнеўны чалавечы пратэст супраць вайны! Так мог напісаць чалавек, які горача любіў Радзіму, народ, якому былі неважлівыя насілле, гвалт, фізічнае знішчэнне чалавека. Сапраўдная грамадзянскасць — адна з галоўных рыс пазіі Куляшова. Усім нам ёсць чаму павучыцца ў яго, асабліва маладым.

— Вы кажаце, што пісаць пра вайну, подзвіг народа — гэта ваш абавязак, маральнае права. А як тады тым, хто не «займаў акапаў», не бачыў вайны?

— Гэтае права было, ёсць і будзе для кожнага пісьменніка. Маладзейшае пакаленне таксама многа, глыбока і праўдзіва піша на гэту тэму. Мне бачыцца тут аднасць і пераемнасць пакаленняў. Маладыя плённа і творча асвойваюць глыбіні вытокі народнага подзвігу.

Хутка мы ўсе будзем святкаваць 40-годдзе Вялікай Перамогі. Для нас, франтавікоў, гэта не проста свята: гэта і памяць пра тых, хто не прыйшоў з вайны, хто заўчасна памёр ад ран і асколкаў і не сядзе поплеч з намі за святочны стол.

— Пятро Фёдаравіч, традыцыйнае пытанне: над чым вы зараз працуеце?

— І ў новых верхах і ў пазме «Дняпрэнка» я разважаю і расказваю пра грозныя 40-я, пра франтавое брацтва, горыч спрат, радасць перамогі, пра тыя цяжкія дарогі, што прывялі наш народ да Перамогі. Гэта мой абавязак, мая памяць.

З П. ПРЫХОДЗЬКАМ
гутарыў І. РУБІН.

ЛЕВЯ- ДЗІНАЯ ПЕСНЯ

Перагортваю старонкі апошняй прыжыццёвай кнігі пісьменніка. Яна аддае звычайным пахам друкарскае фарбы, чаруе душу мудраю глыбінёй зместу, роўнаю цэламу жыццю чалавека-мастака, усюму, што ўзята шчодра ім ад жыцця. Вялікай любоўю, дабрывей і заклапочанасцю жыве-дыкае кніга. Да болю не верыцца, што гэта і ёсць яна, лебядзіная песня слыннага майстра, чыйму пяру належыць трылогія пра народны лёс. Светлае, актыўна жывое імя ў чалавечага і пісьменніцкага запавету Міколы Паўлавіча Лобана — «Пяць раніц тыдня».

Яшчэ жыўціца памяць нязгаснымі ўражаннямі ад выдавецкай работы над гэтай кнігай. Мікалаі Паўлавіч не раз прыходзіў у «Мастацкую літаратуру» ў рэдакцыю крытыкі, літаратуразнаўства і драматургіі, дзе да яго, як і да кожнага аўтара, меліся рэдактарскія пытанні на старонках, і ўчынялася гаворка з аўтарам, міжвольным сведкам якое даводзілася бываць. Перад гэтым «усе раніцы» мелі публікацыю ў «Маладосці» і выклікалі чытацкую ўхвалу; ведалі многія, якой незвычайнай кнігай парадое неўзабаве чытача пісьменнік Мікола Лобан. І сам Міка-

лай Паўлавіч, безумоўна, ведаў пра гэтае, падахвочанае публікацыйнае чытацкае чаканне. Таму быў да рукапісу надзвычай уважлівы. Для яго жаданай і слушнай была думка супрацоўнікаў рэдакцыі і пра змест кнігі і пра кампануюку матэрыялу (якімі звычайнымі словамі гавораць нашы выдаўцы пра самае незвычайнае!). І яно, шчырае слова для аўтара, знаходзілася. Першымі сказалі яго пісьменніку вопытныя ў кнігавыданні людзі — рэдактар кнігі Ала Іванаўна Сямёнава і загадчык рэдакцыі Вера Сямёнаўна Палтаран: «Ёсць выдатная кніга». Засяроджаны ў роздуме, стамлены ад жыццёвых дарог аўтар згодна і нязгодна ківаў... парой усміхаўся, калі кранала гаворка нейкія асабліва адчужыныя ягонаў душой эпізоды. Гаварыў болей пра тое, што засталася па-за абсягамі кнігі, бо не хапіла часу, бо гэта ўжо клопат наступных творчых начэй і ранкаў...

Сёння пра новую кнігу Міколы Лобана гаворыць крытыка, гаворыць чытач. І доўжыцца ўхвальная, распачатая ў выдавецкай рэдакцыі, гаворка. Доўжыцца гаворка, бо сама кніга багатая чаго кажа кожнаму сэрцу. Згадваю адзін, здавалася б, невялічкі эпізод з яе. «У лесе, каля Крыжоўкі, ёсць вялізны, тон на вострым абрэсці, увесь зялёным мохам аброслы камень». І далей адчуваецца жадобная

да ўсяго жывога і нежывога светлая душа, якая імкнецца памножыць на зямлі цудаздзейную чалавечую добрасць. Ляецца маўклівая плынь пісьменніцкага роздму, які нязрушнага валуна, адзінокага сведкі ўсіх гістарычных дзей: «А можа, ты — той дыёд, на якім кончыкам таніюсенькай спіралькі трэба знайсці адну-адзіную кропачку, якая адорыць голасам планеты даўніх-даўніх эпох? Падкажы, не таіся».

Вялікі, чалавечы клопат пісьменніка на зямлі.

На чарговым пасяджэнні прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Мікалаю Паўлавічу Лобану пасмяротна прысуджана літаратурная прэмія імя Івана Мележа. Блізка сшыліся імяні двух мастакоў, якія на поўніцу аддалі жыццёвыя і творчыя сілы развіццю роднай літаратуры.

...На апошняй з рэдакцыйных сустрэч Мікалаі Паўлавіч паабяцаў новую кнігу. Сэрца пісьменніка поўнілася ўражаннямі ад жыцця, шукала слова. Мы развіталіся з аўтарам у новым чаканні. А калі прыйшоў сігнал «Пяць раніц...», дыхнуў свежым адбіткам фарбы, не ведаў ніхто, што гэта — лебядзіная песня.

Мікола МЯТЛІЦКІ,
супрацоўнік выдавецтва
«Мастацкая літаратура».

«КАЛАСКАМ» КАЛАСІЦА

Зоська Верас... Людвіка Сівіцкая... Гэтыя прозвішчы, бадай, добра знаёмы кожнаму, хто любіць і шануе роднае слова, цікавіцца гісторыяй свайго народа. Знаёмы, бо за імі — лёс чалавек, якому пашчасціла быць асабіста знаёмым з Мансімам Багдановічам, Змітраком Бядулем, Уладзіславам Галубком, іншымі выдатнымі дзеячамі нацыянальнай культуры. Пражыўшы доўгае і яркае жыццё, Зоська Верас належыць да той рэдкай нагорты людзей, хто дзейнасцю сваёй панідае прыкметны след у розных галінах ведаў.

А што гэта сапраўды так, лёгка перананацца, пазнаёміў-

шыся з прыгожа аформленай (пачырк М. Басалыгі ўгадаецца адразу) кніжачкай «Каласкі», толькі што выпушчанай выдавецтвам «Юнацтва», на якой знаёмае прозвішча — Зоська Верас. Зборнік гэты ішоў да чытача нямнога-нямала, а не адзін дзесяткі гадоў. Справа ў тым, што першыя яе вершы на беларускай мове «Песня ірацы», «Ветру», апавяданне «Дайце мне прыязнь людскую!» былі змешчаны на старонках «Нашай Нівы» пад псеўданімам Мірны яшчэ ў 1911 годзе. Пазней творы Зоські Верас часта друкаваліся ў перыядыцы, у тым ліку і ў прагрэсіўных заходнебеларускіх выданнях.

Шмат якія з іх і сабраны пад вонкавай «Каласкоў». Гэта — вершы, аб'яднаныя ў падборцы «Чароўны край», замалёўкі «Поры года», абразкі «Настроі». Напярэдадні чае творам уступнае слова Н. Гілевіча «З лю-

боўю да людзей і роднага краю», а завяршае зборнік артыкул Я. Саламевіча «Адаманасць» — з гэтых публікацый паўстае прывабны воблік Зоські Верас, літаратара і чалавек, чый «Каласкам» доўга каласіцца.

І. МАСЮК.

ІМЕМ ЗАКОНА

«Імем закона» — ужо з самой назвы зборніка нарысаў С. Сазанкова і М. Розума, выпушчанага выдавецтвам «Беларусь», бачна, што аўтары расказваюць пра тых, хто стаіць на ахове савецкага правапарадку.

І гэта сапраўды так. Праўда, пры знаёмстве з творами пераконваешся, што змест іх значна шыроўшы.

У цэнтры ўвагі аўтараў — цяжкая і напружаная паўсядзённая работа супрацоўнікаў міліцыі, якія змагаюцца з расірадыялінізмам сацыялістычнай уласнасці. Адначасова яны выкрываюць тых, хто гатовы панывіцца за мошт дзяржавы. Асноўнае, што хваляе С. Сазанкова і М. Розума, гэта своеасабліва анатомія пэўнага злачынства. Ды і ўсё расказваецца дэяла таго, каб на канкрэтных прыкладах паказаць, што любое злачынства абавязкова будзе раскрыта, а віноўны атрымаюць панаранне па ўсёй суровасці савецкіх законаў.

Г. ШАРАМЕТ.

Марк СМАГАРОВІЧ

Мая сталіца

Лёг на сцены-камяніцы
Рабаты цень ад дрэў.
Новы дзень маёй сталіцы
Яркім сонцам расквітнеў.

На завод спяшае змена,
У дзетсадзік — малышы.
Завірыла, зашумела
Мора людзі і машыны.

І мне хочацца хваліцца
Працавітымі людзьмі.
Кожны дзень мая сталіца
Дыша поўнымі грудзьмі.

Родны край

У век тэхнічнага прагрэсу
Малодзяць родны край гады.
Даўно над рэчкаю Арэсай
Квітнеюць парк і сады.

Ледзь сонца выблісне на ўзгорку,
Растане ў небе маладзік,
Над полем рассяе падкормку
«Ан-2» — крылаты працаўнік.

А поле — сотні кіламетраў.
Не дрэмле камунара ўнук.
Тут нават нафту з родных нетраў
Пампе ўпарты палашук.

А лес, што тут расце вякамі
І што праславіўся ў вайне,
Галінамі, нібы рукамі,
Махае прывітальна мне.

Асенні дзень

Усе — і сейбіт, і паэт —
Чакалі пацяплення.

І сонца абняло сусвет
Пялёткамі праменьня;
Сагрэла яшчэ раз палі,
Дзе трактароў калоны
Каракуль свежае раллі
Раскатваюць рулоны.

Лес

Сасонкі, быццам ад загару,
Мядзяныя, застылі ў крузе.
Дуб грудзі выставіў з гушчару,
Нібыта рыцар у кальчуге.

І за бярозкамі ён сочыць,
Што воддаль пад дугой вясёлкі, —
Нібыта выйшаў хор жаночы
Пад музыку чмяля і пчолкі.

Пайду ў край дзяцінства па сцежачцы
вузкай,
Пайду, як калісьці хадзіў, баснож,
І перада мною блакітнай істужкай
Аж да небасхілу расцэлецца Сож.

Мяне тут вайны навалініца застала.
Мой край, мая песня, мой шчыт.
Прыцягвае ён, як крупінку метала
Прыцягвае моцны магніт.

Алесь ЕМЯЛЬЯНАУ

Зямлянину

Чалавек,
дай руку чалавецтаў.
Лёс Зямлі
у поцісках рук.
Хай Зямля
маладой нявестай
завяршае за кругам круг.

Чалавек,
усміхніся шчыра,
не гадуў
непапраўны грэх.
Паглядзі,
як бяруцца шырай
і прагрэс,
і рэгрэс.
Хуткасць колаў —
машыне імклівай
без кубоў кіслароду не жыць.
Коле атам ільдіны сінія.
Чорны грыб над светам дрыжыць...

Чалавек,
дай руку чалавеку.
Не,
не мне,
дай нашчадку свайму.
Каб цябе ўспаміналі спрадвеку,
трэба йшчэ,
каб было каму.

Даляглядзі

Я абганяў іскрыстую расу,
я жыць спяшаўся кожным днём і мігам.
І ўжо нямала летаў я разам,
а што спазнаў,
што з летамі спасцігнуў?

Рака няведання шырэе больш,
чым больш дарог,
чым больш сцяжын імклівых.
І прарастае ў сэрцы востры боль,
як прарастае ўвосень хісткі лівень.

Мяне штодня чаруе далягляд.
Наперад!
Шырай крокі
Хутчэй!
Імклівей!

Ды ў хапатлівасці
зірнеш назад,
а там —
таксама далягляд маўклівы.
І, божа мой, не ўсё,
не ўсё зусім
за тым, што ззаду,
зведана,
пражыта.
І зразумееш раптам,
дзён кілім
паспешлівасцю вечнаю прашыты.

Ды не спыніцца,
не суняць разгон
і не вярнуцца,
каб паправіць штосьці...
і бліжэй,
бліжэй
той зямны паклон
ссівелай праўдзе —
быў пад сонцам госцем?

Я з вёскі выйшаў.
Радаваўся я
Дню новаму,
Дарозе некранутай.
А вёска ў звоне чэрвеньскага дня
Лямеш у глебу заганяла крута:
Адсейвала падмерзлыя жыты,
Кляпала косы ўжо на касавіцу...
Як густа пахла
Па лясках жывіцай
У тое лета...

Юныя гады...
Мяне заваражылі камяніцы.
Мяне —
Дзіця зямлі,
сяўбы...
Яшчэ я гераджанінам не быў,
Ды пачынаў на горад я маліцца.

Іду дадому.
Соты карпусоў
Свята нітуць,
Проста мне пад ногі.
Не ўспамінаю —
Помню тканку сноў,
Хаціну нашу,
Халадок падлогі...

Я не малюся ўжо на камяніцы —
Я палюбіў іх раз
і назаўжды.

Ды сёння зноў,
Як колісь,
Як тады,
Па вёсках клепле косы касавіца.
І мне на золку
ў горадзе прысніцца

Густое сена,
Хмельны пах жывіцы,
І так захохацца
Прыпасці да крыніцы.
І прыпадаю,
П'ю вясковым хлопцам...

Высокі горад
Пад высокім сонцам.

Габлюю дошкі.
Лесам пахне стружка.
Жывіцаю вясноваю яшчэ.

Ад цыгарэты
Дым віецца стужкай
І вочы мне блакітныя пачэ.

Габлюю дошкі,
Сонца над балконам.
Яно — памочнік мой,
А не сусед.
Габлюю дошкі.
І няма мне стомы,
І ўсё здаецца,
Быццам бы я дома,
Я дома з бацькам.
Мама нам нясе
Халодны сок.
Падкіслы сок кляновы.
Я прагна п'ю,
І бацька прагна п'е,
І кропля ў стружкі стомлення б'е...
Да вечара
Мы стол змайструем новы!

Габлюю дошкі...
Стал накрыў хвацка —
Хапае хлеба
І да хлеба ёсці!
А заўтра
Да мяне прыедзе бацька —
Чаканы госць...
Маіх світанкаў госць...

Што скажа ён?
Як паглядзіць на сына?
Ці спадабаецца
Мой стол з сасны?..
Габлюю дошкі.
Сонца грэе спіну...
Габлюю дошкі
Светлым днём вясны.

Свечка

Плача свечка.
Воскам гарачым
знічкі падаюць на далонь.
Стары год,
хто цябе перайначыць?
Новы год —
у грудзях агонь.

Плача свечка.
Каля яліны
узнімаю бакал.
Новы год
пачынае лічыць хвіліны,
плача свечка мая
і яго...

Дагарае,
дыміцца свечка —
спадзяванні,
надзеі...
Уздых і хіснуўся слабы агеньчык,
разгарэўся агонь малады.

Плача свечка.
Узнімаюцца зоры
над заснежанай цёплай Зямлёй.
Новы год —
нейчы чысты золка.
Есць прамень у тым золку і мой!

АНАТОЛІЎ здавалася, што
спаць яму перашкаджае
электронны гадзіннік. Ён
не цікае, не звоніць: мігае
кропкай-вочкам і высвеч-
вае ярка-зялёныя лічбы — 05.10...
05.11... 05.12...

Які ўжо год Анатолю не можа пры-
выкнуць да гэтых лічбаў!
Найноўшы гадзіннік падарыла яму
на дзень нараджэння жонка. Вінша-
валі сябры, таварышы па рабоце.
Уручалі і падарункі.

«І мы з сынам вунь якую рэч купі-
лі, — паўтарала за сталом Паліна,
паказваючы на тое месца, дзе стаў
гадзіннік. — Пяцьдзесят рублікаў
каштуе!..»

Неяк павялося ўжо, што ў іх ся-
м'і падарункі былі не ў радасць. Ба-
дай, з самага пачатку сумеснага жыц-
ця.

Аднойчы, калі яны яшчэ жылі ў
вёсцы, Анатолю напярэдадні жаноча-
га свята папрасіўся ў камандзіроўку
ў горад. У магазінах нічога падыхо-
дзячага не знайшоў, падруліў на саў-
гаснай машыне да рынку і купіў пяць
чырвоных цюльпанаў. Самых лепшых,
самых дарагіх.

Кветкі вырашыў уручыць жонцы ў
дзень свята, таму схаваў іх у сен-
цах, папярэдне абматаўшы сцяблы
мокрай анучай. А ўначы ціскануў
мароз. Божухны!..

«Мільянер знайшоўся!.. Еш цяпер
гэтыя цюльпаны! Падарунак, мой ты
мужанёк, павінен быць практычным.
доўгія гады напамінаць аб сабе і аб
тых, хто яго дарыў!..»

Больш у выбары падарункаў Ана-
толь ініцыятывы і самастойнасці не
праяўляў. Скажа слова-другое і гля-
дзіць на жонку...

«Поля, не падабаецца мне гэты га-
дзіннік. Лепш са стрэлкамі... Купі
вунь ходзікі». — «Дзе ты бачыў у
гарадской кватэры ходзікі?! Засмя-
юць. Уся тэхніка цяпер на электро-
нах...»

05.30... 05.31... 05.32...
Цікава, на колькі гадоў разлічаны
іх механізм. Калі-небудзь і электро-
ны ж зносяцца... «Нічога, унучак,
няма на свеце вечнага», — успомні-
ліся чамусьці дзедавы словы.

Дзед яго быў мудрым чалавекам.
І жыў доўга — амаль сто гадоў. Да
апошняга дня сам сябе дагледжваў,
цвяроза разважаў.

Маці з бацькам жылі спачатку ў
дзедавай хаце, таму дзяцінства Ана-
толя таксама было неаддзельным ад
бабулі і дзядулі. Іх звычкі, хатнія па-
радкі — усё памяталася да драбніц...

«Відаць, сваё адхадзілі. — уздых-
нуў дзед, здымаючы са сцяны ходзі-
кі: — Дванаццаць гадоў цікалі. Ця-
пер якія гіры ні вешай — амба!»

Без ходзікаў у хаце зрабілася ціха
і сумна. Толькі наогул здалося — час
спыніўся паўсюдна. І рэчы застылі
на месцы, ніхто нікуды не спяшаўся,
ніхто нічога не рабіў.

Наступным ранкам за сняданкам і
дзед заявіў: «Нават спаць няможна,
калі час стаіць».

Толькі меў свае грошы. Ён іх зара-
біў у саўгасе, калі восенню з класам
капаў бульбу. Дваццаць рублёў аддаў
маці, а пяць засталася ў яго. «Купі-
лай сабе, што хочаш, — сказаў баць-
ка. — Ты іх сам зарабіў».

У сельмагу таго, што хацеў купіць
Толькі, не было. І ён пасля ўрокаў сеў
у аўтобус і паехаў у райцэнтр. Там і
купіў ходзікі. Ды яшчэ якія! Малю-
нак у верхняй частцы цыферблата на-
гадваў ката. Вушы, нос, вусы, а га-
лоўнае — вочы. Калі ходзікі ішлі, во-
чы бегалі ўправа-ўлева, управа-ўле-
ва... Цік-так, цік-так...

Праз некалькі дзён дзеду спаўня-
лася 80 гадоў, і маці паралла Толькі
зрабіць яму падарунак па ўсіх праві-
лах.

Колькі было радасці ў вачах мало-
га і старога!

Дзед часта падыходзіў да перага-
родкі — на ёй, побач з календаром,
віселі ходзікі, — доўга глядзеў на
цыферблат і казаў: «Жывы!»

Цік-так, цік-так... Вочкі хадзілі
ўлева-ўправа, ўлева-ўправа.
Многія гады жыў «коцік». Але ні-
чога няма на свеце вечнага. Бяжыць
час...

05.58... 05.59... 06.00...
— Ты хутка лунацікам зробішся,
— прагнуўшыся, незадаволенна пра-
бурчала жонка.

— Не спіцца. — Анатолю схаваў
галаву ў коўдру.

— Трэба менш думаць... па на-
чах... — Паліна кінула позірк на га-
дзіннік, пазахнула і дадала: — Пра-
дурное.

— Поля, — як толькі мог, ласкава
зварнуўся да жонкі Анатолю, — да-

вай не будзем спраўляць маё саракагоддзе. Не поўны ж юбілей.

Жонка прыўняла галаву з падушкі, уключыла бра:

— Дадумаўся, філосаф! І чаму гэта не будзем?

— Навошта вялікія зборы. Зойдзем вечарам, з Алегам, па чарцы возьмем, і — ніякіх клопатаў. Дый расходу...

— Хм... Але з Інай дык нас запрашалі. А мы што, бяднейшыя за Клімовічаў? І Драздзецкія вунь летась баль закарцілі! Два дні пілі-елі.

— Яму ж пяцьдзесят стукнула.

— Дажывеш і ты... Дураны! Падарункаў жа наіясучь, расходы і акупяцца. Ды мне вунь мама сто рублёў дала. Папрашу, свежыну зробіць. Цэлага кабана прыпруць. Гэта ж не твае крахоборы...

Анатоль не любіў такіх размоў. Але ведаў: калі Паліна завялася — не спыніш. Такі характар. Няхай па-

вельмі дарагую бранзалетку і залаты пярсцёнак. Немалую суму грошай далі і яго бацькі: маўляў, купіце сабе, дзеткі, што самі жакадаеце. Паліна іх адклала — вырашылі «лішнія» грошы збіраць на машыну. А крахоборами пачала называць яго бацькоў пасля таго, як даведлася: тыя купілі дачцэ Алёне футра. А пра сына забыліся! — далякала Анатоля.

«Самі з вусамі, заробім», — напаяжарт гаварыў ён, але аднойчы не вытрымаў: — Добрыя дзеці нічога не патрабуюць ад бацькоў! Наадварот — дапамагаюць... «Яно і бачна: два б футры заграбастала. А сыну — во!»

— Ніякіх гасцей! — быццам бы падводзячы рысу пад невясёлымі ўспамінамі, рашуча сказаў Анатоль і скінуў з сабе коўдру. — І ты ўставай. Рыхтуй сніданак.

— Пачакай, — Паліна ўчапілася за яго руку. — Наўжо на мяне пакрыўдзіўся? Гэта ж усю ноч не спаць

— Навошта... — Цяпер ужо гаварыла Паліна. — Увага, госцейкі! Крышачку цярпення. Толік з Алікам хутка пададуць на стол далікатэс. Суп бульбяны вараць.

Той, хто збіраўся гаварыць чарговы тост, не зразумеў іроніі ў словах Паліны.

— Што я вам казаў — гаспадар! За імянінніка!

Толік і Алік сядзелі на кухні адзін насупраць другога. Паміж імі стаяла вядро для смецця — туды яны кідалі шалупіне — і побач — скрынка з бульбай.

Нялёгкі гэта занятак, вырошчваць яе, — разгнуў на момант спіну Толік. — А я любіў. Падабалася нават капаць. У сонечны восеньскі дзень, ды калі яшчэ клубні, як грэйпфруты!.. Нам, бульбашам, без гэтага прадукта, што без вады. І свінням, і кароўцы. Ды і ў першакласным рэстаране толькі дай.

Алік ад шчырага сэрца падтрымліваў размову:

— Таксама не адмовіўся б пакапацца ў зямельцы, дапамагчы родзічам. Але няма ўжо каму і дапамагаць.

— Здаецца ж, браценік твой у вёсцы?

— Пасля таго, як памерлі бацькі, і ён драпануў у райцэнтр.

— А ўчастак саўгасу?

— Каб жа. Ён у такім месцы, што ні да якога поля прырэзаць нельга.

Зарос дзядоўнікам, лебядой.

— А памятаеш, як на караблі нас сухой бульбай кармілі?

— Ніякага смаку. А тут — бяры не хачу... Відаць хопіць?

— Можна, яшчэ хто з гасцей захаца, — Анатоль узяўся з маленькай табурэткі і, крышчу хістаючыся, панёс ачышчаную бульбу да ракавіны.

— Пам'ем, парэжам, пасолім. І заправім салам. Рыхтуй патэльню. І цыбуліну сюды...

— Слухай, — быццам бы нешта ўспомніўшы, крануў Алік сябра за локаць. — Гэта ж мы з табой за ўсе гады, што жывём у горадзе, ні разу ў тэатры не былі.

— У цырк жа аднойчы хадзілі.

— Цырк... Дзякуючы сваім дужа вучоным цесцю з цешчай я сам хутка па струнцы пайду: не ў той рундэ відэлец трымаеш, няхай бы прычоску змяніў... Пад «бокс» стрыгся і стрыгчыся буду! І дзе ты бачыў, каб левай рукой елі?! Рукі б бацька адбіў.

— А мне яшчэ гадзінік спаць не дае. Міргае і міргае, ратунку няма. Лезуць у душу гэтыя зялёныя лічбы...

Дзверы адчыніліся, і разам з людзьмі на кухню ўварваліся гукі музыкі, смех і жарты падпіўшых гасцей. Галасы Паліны і Іны выдзяляліся сярод іншых:

— Вы свой суп да ранку варыць будзеце. А госці сумуюць...

— Алікі! У цябе сумленне ёсць? Кінуць мяне адну і займацца тут немаведама чым...

— Дайце мне імянінніка! Дзе яго вушы?..

Гаспадар дома ўзняў рукі ўгору.

Эрудыцыі і ведам гасцей канца не было.

— ...Я ўчора чытаў выказванні аднаго прафесара: лепшы перыяд для кахання і пачатку шлюбнага жыцця — восень. Здаровыя тады дзеці...

— Ведаем мы гэтых дацэнтаў і кандыдатаў! Адна голая тэорыя. А да канкрэтнай справы дойдзе — у кусты...

— Прырода ніколі не раскрыве поўнасцю сваіх картаў. Чаму, скажыце, маланка з усіх дрэў часцей за ўсё выбірае дуб?

— Хто моцны, па тым і лупіць... Іншы вунь ледзь дыхае, з балніцы не вылазіць, а глядзіш — усіх перажыў. Аб такога ніякага жыццёвага маланка не хоча стрэлы ламаць.

— Есці грэба болей. Сала, бульбу...

— А вы ведаеце, што бульбу ў Еўропу завезлі марскія піраты аж з Амерыкі!..

— Коля! Чуюш, куды людзі па бульбу ездзілі?! А ты ў вёску да бацькоў не злітаеш. На ўласным лімузіне. Не мужык, а цюлень нейкі!..

— Ды што ваша бульба! Цяпер настурцыя ў ход пайшла. Маладое лісце без падрыхтоўкі есці можна — гэта раз. А недаспелае зялёнае насенне — цудоўная прыправа да мясных салатаў і іншых страў. Я сама ўвесь балкон настурцыяй засадзіла.

— Нам не да кветак, — Паліна жартаўліва падміргнула Іне. — Увесь балкон пад памідоры пайшоў. У рост чалавека, бялізну няма дзе пасушыць.

— Во гэта гаспадар! Увага, таварышы, увага. Прашу наліць. Дзе імяніннік?

— На балконе яны з Алікам. Сядзяць у памідорах.

— Ну, гэта непарадак.

— Суп мы пакаштавалі, — пачала злавачка Іна. — Што яны цяпер выкінуць?..

— А мы паглядзім. За мной!..

З балкона сёмага паверха былі добра бачны вуліцы і праспекты, плошчы і паркі вялікага горада.

— А мне здаецца, — Анатоль адхінуў ад твару густое лісце і паглядзеў уніз, — што ўсе гэтыя архітэктурныя ансамблі, дамы, помнікі звязаны паміж сабой нябачнай ніткай. Таму адзін ад аднаго — ні на крок, ні на адзін сантыметр. Ніякіх больш варыянтаў. Трэба стаяць на тым месцы, куды паказаў чалавек.

— Затое сам ён вольны птах, — Алег расхіпіў яшчэ адзін гузік на кашулі і выцер з ілба пот.

— Не зусім так. У чалавека складаней. Там адна нітка, там ужо ўсе зразумела, а чалавека з зямлёй звязваюць тысячы, можа, цэлы мільён нябачных нітак і нітак. З усіх чатырох бакоў. Есць слабыя, ёсць трывалыя. Адны рвуцца, іншыя трымаюць. А якія перацягнуць, мы, здаецца, даведваемся тады, калі ўжо позна...

У цябе яшчэ засталася соль? І нож дай.

Высока над зямлёй два чалавекі елі зялёныя памідоры, быццам нічога смачнейшага не было на цэлым белым свеце.

Васіль НАЙДЗІН

Зялёныя Памідоры

АПАВЯДАННЕ

балабоніць. Бацькі ж усё роўна не чуюць.

Яго бацькі, у адрозненне ад Палініных, сапраўды ніякай жыўнасці, акрамя курэй, не трымалі.

— Жыць у вёсцы і ніводнага парасці не трымаць! — не сунімалася Паліна. — Мае ж і кумпячок дадуць, і салыца.

— Ты ж ведаеш, якое ў маіх здавоўе...

— У маіх дык лепшае... Завязі, завязі ім яшчэ свіннікі, гавядзінікі. Да хлеба хутка чарга дойдзе. Павязём з горада. Эх вёска!..

— Карміла нас і корміць.

— Пракарміла б, каб з заводаў на дапамогу не ездзілі. Ты ім лепш газету завязі, дзе пішуць — кожны вясковы двор павінен уносіць «дастойны ўклад у выкананне Харчовай праграмы». Разумееш — дастойны! — Паліна наблізілася да Анатоля: — У такім разе і дзецям карысць вялікая.

— Не грэба, Паліна. — Анатоль стрымліваўся з апошніх сіл: — Не так усё... Самі ж паспыталі, як гэта «лёгка» трымаць жывёлу, глядзець агарод. Паспрабавалі — і ў горад!

— А хто мне там дапамагаў... І правільна зрабілі, што зматаліся.

— Уцяклі!..

Першы раз у жыцці Анатоль сказаў так услых. Думаць і раней думаў, разважаў, але каб гаварыць... Успомніліся даўнішнія пісьмы Аліка, у якіх ён агітаваў хуценька здымацца з якара і на ўсіх ветразях імчаць да яго. Алік... Яны разам вучыліся ў школе, служылі на адным караблі, амаль адначасова жаніліся.

— Ну што мы тут выседзім, у вёсцы?! — злавалася Паліна.

Анатоль з прыняццем рашэння марудзіў. Потым здаўся.

З цягам часу атрымалі кватэру, жыццё наладжвалася. «Тут прастору больш, чым у нашым саўгасе», — Алік, здавалася, быў створан для гарадскога жыцця. А Анатоль ніяк не мог прызвычаіцца да шуму і мітусні на вуліцах, у магазінах, цеснаты ў тралейбусах. Нават праз сцены кватэры чуў гукі вялікага горада.

«Не тое, што ў вёсцы! — на кожным кроку паўтарала Паліна. — Куды ні зірні — бурліць жыццё!»

Анатоль пачаў хутка заважаць у жонцы непрыемныя змены. Увесь вольны час яна праводзіла ў бегатні па магазінах, размовах пра мэблю, пошуках дэфіцытнага імпартага адзення. На наваселле «параіла» сваім бацькам купіць ёй падарунак —

і дуцца на родную жонку!

— Ладна...

— Што ладна?! Мабыць, зноў тыя чортавы цюльпаны прысніліся? Ці агарод... Няўжо я такая дрэнная? Паглядзі, які ў цябе дастатак і парадок. Муж і сын дагледжаныя: накармленыя, апраанутыя... Не, не цэнніш ты мяне, Толік. Папаўся б у лапы якой-небудзь гарадской песты — душу б выматала...

— На работу спознімся.

— Нікуды не ўцячэ яна... А ці ведаеш, што на рабоце я ўсім кажу: мой заўсёды Восьмага сакавіка кветкі прыносіць — цюльпаны. Што яны правяраць будуць? А мы лепш гэтую пяцёрку на справу пусцім. Машыну воль купім, усіх родзічаў праведзем. І дзень нараджэння табе справім па ўсіх правілах. Клімовічы, Драздзецкія прыйдучь. Ад суседзяў, вядома не схаваешся... Родзічаў агітнём, каб прыехалі — не з пустымі ж рукамі заваяць. Яшчэ каго-небудзь запрасім з глухмені. Няхай паглядзяць...

Госці за сталом весяліліся. Узнімалі тосты, вялі размовы пра спорт і палітыку, надвор'е і адзенне, стравы і хваробы.

— Калі ты паспела гэгюлькі ўсяго нагатаваць?! Ну і малайчына, Поля. Сталы ломяцца.

— Лапцвей з такім мужаньком...

— Смиецеся! На яго розум чалавеку толькі хлеб, сала і капуста патрэбны. Ну, яшчэ бульба.

— Пакладзіце мне яе сюды... А я воль што скажу: жанчыны цяпер робяць палітыку! Падмялі мужыкоў...

— Цельпукі вы, а не мужыкі. Ні самастойнасці, ні розуму...

— А вы чулі, стогадовых бабуль і дзядуль на Палессі больш, чым дзе. Што ім тыя балоты і камары. Вучоных даказваюць, што там наогул вельмі спрыяльныя прыродна-кліматичныя ўмовы для доўгажыцця.

— Стой! Мне хопіць... Пр-р-рапую... Я сам паліяжук і не веру байкам. Каб доўга ж-жыць, патрэбны горы. А першы вораг чалавека — тытунь і алкагаль...

— Тады налівай з каптаром. Дзе наш імяніннік?

Анатоль за сталом не было.

— Імянінніка сюды!..

З фужэрам шампанскага ў руках узялася з-за стала Іна, жонка Алега:

— Пакіньце вы іх на гадзінку ў спакоі. На кухні яны... Вырашаюць глабальныя праблемы.

— Паклікаць!..

Люты.

Фота В. ЗЯНЬКО.

Генадзю Аўсяннікаву паўстагоддзя? Не веру! Прымаю гэту навіну за запознены пасля-навагодні розыгрыш. Бо ніяк не магу ўявіць сабе пяцідзесяцігадовым чалавека, якога памятаю амаль хлапчуком: круглы дабрадушны твар (здаецца, і кананушкі з яго не сыходзілі), светлыя з хітрынкай, прыжмураныя па-кацінаму вочы, кучаравыя рудыя валасы, —

даўся. Паглядзець жа было на што! Памятаеш, якія спектаклі, якія выканаўцы! Ды нейкі падыходзіць да мяне Ірына Фларыянаўна Ігдановіч... Цудоўная жанчына! А яшчэ больш цудоўная акцёрка. Голас яні! Да гэтага часу дзесяці тут, — Генадзь кратае там, дзе мае быць сэрца, — гучыць... А было гэта тады, калі Ірына Фларыянаўна падаралася ў рэжысуру — бацька ж яе Фларыян Паўлавіч быў славетны беларускі рэжысёр... Дык вось, Ірына Фларыянаўна мажа мне: «Гена, хопіць прыглядвацца. У

раздзеты, хоць так і не прыдбаў прэстыжную дублёнку — каторы год ходзіць у сцяжымскім кажурку, вельмі ж зручным у частых гастрольных паездках. — Цікава было працаваць у гэтым спектаклі пад кіраўніцтвам свайго настаўніка! — успамінае Аўсяннікаў. — Ды настаўнікам ён быў у інстытуце, а цяпер — патрабавальны майстар! Тут пайшла зусім іншая размова!

глядчы вельмі вялікі хітраван. Ён хоча бачыць на сцэне самага сябе, свае паводзіны, погляды, свае надзеі. Ён разлічвае, разумее, знайсці падтрымку, апраўданне, пачуць добрую, а то нават — благу параду. Не, не! Я цяпер думаю, што тэатр — не школа жыцця, а хутчэй яе барометр. І таму няпраўда, на сцэне тым больш, палавіністая праўда — пагібель для тэатра. Калі глядач перастае верыць тэатру, дык такі тэатр ужо мёртвы. Вось таму галоўнае ў акцёрскай справе — жыць чалавек. Нават калі ў драматурга і не атрымалася такога «жывога чалавека», замест яго — схема, штамп, ці паўтор, дык і тады выканавец павінен шукаць у гэтай схеме чалавека. Калі ў Барыса Віктаравіча Платонава пыталіся, як ён працуе над вобразам, дык звычайна чулі такі адказ: «Я сваіх герояў не выдумляю, а стараюся знайсці ў жыцці». І гэта для нас, акцёраў, які цяпер гавораць, «новай генерацыі», — запавет. Чаго грахі ўтойваць: пайшла ўжо мода са спектакля ў спектакль несці сваю ўласную асобу. Што табе бог пакаляў у спешыцы, тое ты і ў вобраз кладзеш. Толькі адзенне ды грым мяняеш. А некаторыя ўжо так разленаваліся, што нават без гриму выходзяць у любой ролі. І глядача да гэтага прывучылі — вось бядзі! З'яўляецца на тэлеэкране славетны вусач Міша Баярсні — і ўжо ўсе чакаюць, калі ён возьме гітару ў рукі і зацігне шлігер. А наогул ён там паказвае — ці гэта мушкетёр, ці джынсавы фрэер, — усё адно! Канечне, нялёгка ў коннай ролі знайсці адметныя воннавыя малюнак, манеры, звычкі, каб «замаскіравацца» і стаць падобным толькі на той персанаж, што прапануе драматург... Паверыш, іншым разам так і хочацца адгадаваць вусы, як у Баярскага...

ВЕЧАР У ГАСЦІНАЙ

Апошнім часам у сталіцы нашай рэспублікі актывізавалася музыка-прапагандысцкая работа са слухачом. Сістэматычнымі зрабіліся, напрыклад, творчыя вечары ў гасцінай рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў.

Запомніўся аматарам музыкі вечар вакальнай і інструментальнай мініяцюры. Праграму падрыхтавалі салістка Дзяржаўнага тэатра музыкамеды БССР Наталля Гаіда і дуэт Мікалая Марэцкага (домра, мандаліна) і Валерыя Жывалеўскага (гітара).

Камерная абстаноўка гасцінай спрыяла непасрэднаму, найбольш задушэўнаму ўспрыняццю музыкі, асаблівай «давяральнай» інтанацыі ў выкананні.

Вось перад слухачамі — інструментальны дуэт: Мікалай Марэцкі і Валерыя Жывалеўскі. На жаль, адметны дуэт пакуль мала вядома шырокай аўдыторыі. Пазнаёмімся ж з гэтымі музыкантамі.

Мікалай Марэцкі скончыў

НАКАНАВАНАЯ ВЫПАДКОВАСЦЬ

Народнаму артысту БССР
Генадзю Аўсяннікаву — 50

адным словам, магільскі (нарадзіўся ён менавіта ў Магілёве) блазюк, ад якога даставалася і родным, і сябрам, і настаўнікам: любіў баламутны Генка ўсіх перадражываць... Было, было! Але... ад фактаў нікуды не дзеішся: сапраўды, народнаму артысту рэспублікі Генадзю Аўсяннікаву пяцьдзесят гадоў!

Вось глядзім адзін на аднаго і дакорліва галовамі ківаем: ляціць час, ляціць з касмічнай хуткасцю...

Дык з чаго пачнём «юбілейную» гутарку?

Генадзь смяецца:

— А ты спытай, як я стаў акцёрам?

— Народны артыст рэспублікі Аўсяннікаў! Як вы сталі акцёрам?

— Зусім выпадкова! Не верыш? То слухай, як усё было! Гэта скончыў у сямігадку, і не захацелася мне больш звачаць вучнем — студэнтам захацелася... Паступіў у тэхнікум. Год павучыўся — не цікавіць мяне мая будучая прафесія! Імя, разумееш, у ёй рамантыкі. А без рамантыкі і тады жыць не мог. Толькі мора-акіяна, наку сабе. Рамантыка! І паступіў у Рыжскае мараходнае вучылішча. Павучыўся год — рамантыка развеелася. Кінуў мараходку. Давялося яшчэ два гады хадзіць у вучнячых... Скончыў школу. Куды цяпер? Глянуў у газету — тэатральны інстытут набіраюць... Здаецца, усе прафесіі перабраў — толькі акцёрам не дадумаў. І падаю дакументы ў тэатральны. І трэба ж такогаў здарэння: акцёрскі курс «набіраў» Канстанцін Мікалаевіч Саннікаў. Як глянуў я на гэтага прыгожага, самавітага мужчыну, падумаў: не, гэтага не правядзеш! Ну, адкрыўліўся я перад ім, а ён раптам пытае: чаму ў акцёры падаў? Тады я быў ішчэ вельмі праўдзівы і наіўны, таму так прама і лягнуў: «Выпадакова!» Канстанцін Мікалаевіч паглядзеў на мяне, як на блазна. І... прыняў на свой курс! Вось так і я, братка, стаў акцёрам.

май пастаноўцы ёсць для цэбе работа...»

Так у ролі Вані-камсамольца ў спектаклі «Праз дваццаць год» па п'есе М. Святлова і выйшаў упершыню на сцэну акадэмічнага купалаўскага тэатра малады акцёр Генадзь Аўсяннікаў. Дзеля юбілейнай нагоды і можна было б адзначыць, што першы выхад маладога акцёра быў, маўляў, трыумфальны, але навошта? Не было гэтага. Ніхто асаблівай увагі на яго ў той раз не звярнуў... А вось ролю Дармідонта ў спектаклі «Позняя каханне» можна смела лічыць пунктам адліку сцэнічнай біяграфіі таленавітага акцёра Аўсяннікава.

Можа, для мяне і не сціпла, але хочацца вылучыць яшчэ адну з яго тагачасных работ — ролю Міколы ў спектаклі «Вера, Надзея, Любоў...», які паставіў настаўнік Аўсяннікава — К. Саннікаў. Дарэчы, майстар заняў у гэтым спектаклі ўвесь свой курс, які к таму часу ўліўся ў труп акадэмічнага тэатра.

...Генадзь раптам маладзее на вачах. Канечне, выглед пяцідзесяцігадовага дзедзюка застаецца — ён «маладзее» як выканаўца ролі Міколы: хітрава-та прыжмураныя вочы, абаяльная ўхмылка, нейкая адмысловая пастава ягонай каржакаватай фігуры.

— Не, браткі! — голас яго таксама гучыць «па-маладому». — Каб быць толькі сытым і абутым, я за камунізм змагацца не буду. Для мяне камунізм, браткі, гэта каб я разумней стаў. Каб я паслухаў сімфонію альбо гэтую самую... «Лунную санату»... во! І разумей не. Ці каб і сам мог яе сыграць вась на гэтай гаргарыне... на райлі гэтым...

Мне становіцца няёмка. Бармачу ў сваё запозненае апраўданне:

— Цяпер бачу: занадта экларатыўна...

— Але ж у мяне твая дэкларатыўнасць гучала, здаецца, пераканаўчата! Ці не? Укладваў я, братка, у тваю дэкларатыўнасць сваю ўласную пераканаўнасць — вось у чым справа! Бо я, шчыра кажучы, і свайго ўласнай справай займаюся не дзеля таго, каб быць сытым і абутым...

Што ж, гэта не пустыя словы: ён, вядома, не галодны і не

Канстанцін Мікалаевіч Саннікаў!

Можна ўжо смела, не баючыся памыліца, сказаць: легендарная асоба беларускага тэатральнага жыцця.

Назіраць, як працаваў над спектаклем Саннікаў, было вельмі цікава і павучальна. Таму, мабыць, не выпадкова яго вучні, а потым калегі па тэатральнай справе, цяпер — творчае ядро купалаўскага тэатра: Лілія Давідовіч, Марыя Захарэвіч, Галіна Талкачова, Віктар Тарасаў... І ён — Генадзь Аўсяннікаў...

— Люблю Віктара! — усклівае Генадзь. — Мы дружбаю ішчэ са студэнцкіх часін... Даводзілася нават на адным ложку спаць... Добры таварыш, а акцёр, братка, феноменальны... Вось калі гаварыць аб запазначаным лепшага ў нашай справе, дык Віктар тут — яскравы прыклад: традыцыйны, акцёрскія набыткі нашага тэатра знайшлі ў ім свайго прадаўжальніка. Мы з ім пачалі працаваць у тэатры ў ішчэліны час: нас прынялі ў сваю сям'ю вялікія беларускія акцёры. Такія, як, прынамсі, Уладзімір Іосіфавіч Дзядзюшка. Для мяне ён — малік, на святло якога я «плыву» праз усё сваё нялёгкае акцёрскае жыццё, і не ведаю, ці дапыву, бо малік гэты недасяжны... Так, такі Вось не сыходзіць з нашай сцэны купалаўскай «Паўлінка». Ужо, бадай, чацвёртае пакаленне акцёраў увасабляе вобразы гэтай бессмяротнай народнай нагоды. Былае, у час спектакля сцішышы, прыгледзішся збону да таго, што робіцца на сцэне, і раптам пачынае мроіцца... Уладзімір Іосіфавіч у вобразе Сцяпана Крыніцкага. І нельга адроніць: дзе тут Дзядзюшка, дзе — Крыніцкі? Гэта ж і ёсць тое самае славетнае акцёрскае пераўвасабленне!

Гартаем альбом, знаходзім Дзядзюшку ў ролі Крыніцкага. Ды што можа сказаць фотаздымак? Калі б была такая магчымасць: сабраць усіх тых персанажаў, герояў, тыпаў, якіх давялося ўвасобіць Уладзіміру Дзядзюшку на сцэне, дык гэта быў бы натоўп, ці парад людзей розных эпох, рознай класавай прыналежнасці, нацыянальных прыкмет, арыгінальных і тыповых партрэтаў. І кожнаму з гэтых вобразаў глядач верыў.

— А ведаеш, чаму? — Аўсяннікаў схіляе галаву, глядзіць пільна з-пад ілба (гэта ён міжволі пераймае манеру Уладзіміра Іосіфавіча). — Таму, што

...Шчыра кажучы, не чакаў ад Генадзя такой палымінасці ў развагах пра сучасны стан артыстычнага майстэрства, такой відавочнай журботы і раздражнення. А з чаго, здавалася б, яму журботы? Вядучаму акцёру купалаўскай трупы, які стварыў за свой амаль трыццацігадовы «працоўны стаж» добрую роту шматлікіх персанажаў на сцэне, у кінафільмах, на тэлебачанні, на радыё...

І ўсё ж такі Генадзь скардзіцца:

— Разумееш, сучасныя рэжысёры не любяць рызыкаваць і эксплуатаваць у спектаклях тое, што лёгка даецца таму ці другому акцёру. Есць у п'есе роля з камічнай завяскай, дзядо гаварлівы, лядык з прымаўкамі — кіліч Аўсяннікава! І кілічуць...

— І Аўсяннікаў адгукваецца...

— А што рабіць? Хоць ты сам пішы для сябе п'есы... Ой, як мне не хапае Андрэй Ягоравіч! Я табе так скажу: не было б народнага пісьменніка Андрэя Макаёнка, не было б і народнага артыста рэспублікі Генадзя Аўсяннікава...

Што ж, у гэтым шчырым прызнанні ўжо гісторыя беларускага тэатра: Аўсяннікава можна смела лічыць галоўным выканаўцам «макаёнкаўскага рэпертуару». Бадай, няма ў краіне лепшага Цярэшкі («Трыбунал»), Старога («Святае прастата»), дзеда Цыбулькі («Таблетку пад язык»), Бусько («Пагарэльчы»)...

...Аўсяннікаў глядзіць на фотартрэт, падораны яму Андрэем Макаёнкам:

— Які прыгожы чалавек! Такого драматурга доўга нам цяпер чакаць. Наогул кажучы, свой, тэатральны чалавек. І што цікава! Такія, братка, аналогія... Ён жа ў драматургію, як я ў акцёры, трапіў... Выпадакова! Так, такі ён жа марыў стаць мастаком, нават і артыстам. Толькі не драматургам. А тут аб'яўляюць першыя паспяўныя конкурсы на аднаактоўку. Андрэй бярэ вучнёўскі сшытак і запісвае ў гэты сшытак дзве аднаактоўкі. Пасылае іх на конкурс і атрымлівае... першую і другую прэміі! Я лічу, таму ўсё так атрымалася, што Андрэй Ягоравіч рашыў... сыграць ролю таленавітага драматурга. Будучы ад прыроды таленавітым акцёрам, паспяхова спраўдзіў з гэтай роляй! Ці не так?..

Можа, і так. Галоўнае, што гэта гульня ў «таленавітага драматурга» дала беларускай драматургіі выдатнага майстра. Урокі Макаёнка для многіх купалаўцаў сталі запаветнымі: на матэрыяле ягоных п'ес выявілі свае здольнасці як «старыя», так і маладыя...

І сярод іх Генадзь Аўсяннікаву належыць пачэснае месца.

Пятро ВАСІЛЕУСКІ.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ ДАЛЯГЛЯДЫ

НА РЭПЕРТУАРНЫМ НЕБАСХІЛЕ...

П'еса С. Клімковіч
«Балада пра белую вішню»
ў тэатрах лялек
Мінска і Гродна

СПЕКТАКЛІ Дзяржаўнага тэатра лялек БССР і Гродзенскага абласнога тэатра лялек па п'есе С. Клімковіч «Балада пра белую вішню» прысвечаны 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У рэпертуарных адносінах сучасны тэатр лялек характарызуецца незвычайнай шырынёй, багаццем і жанрава-тэматычнай разнастайнасцю. Пэўнае месца займае ў яго рэпертуары і героіка-патрыятычная тэма. Што датычыць беларускіх лялечнікаў, то тут з поўным правам можна гаварыць аб пэўным прыярытэце гэтай тэмы. У параўнанні з калегамі з іншых рэспублік, нашы тэатры лялек асвойваюць яе больш паслядоўна і інтэнсіўна. Гэты рэпертуарны накірунак прадстаўлены многімі спектаклямі, сярод якіх варта назваць такія пастаноўкі, як «Чырвоны сцяг» М. Мацвеева (1940), «Сцяг» Я. Жавінскага (1947), «РВС» паводле А. Гаідара (1955), «Каваль-вярнідуб» паводле А. Якімовіча (1958), «Марынка-крупніца» А. Вольскага і П. Макаля (1962), «Вянная тайна» паводле А. Гаідара (1966), «Званы-лебедзі» І. Карнавухавай і Л. Браўсевича (1971), «Скажы сваё імя, салдат» А. Вяцінскага (1975). Гэта — толькі на афішы Дзяржаўнага тэатра лялек БССР. Паспяхо-

ПРЭМ'ЕРЫ

Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача імя 50-годдзя ЛКСМБ парадаваў сваіх глядачоў яшчэ адной прэміяй — спектаклем па п'есе В. Белашавічы, напісанай па матывах англійскага казак, «Як выкравлі Сафі» (пераклад А. Вольскага). Атрымалася маляўнічае прадстаўленне, у якім шмат фантазіі, прыгод, вясёлых і нечаканых здарэнняў.

Рэжысура і пастаноўка Р. Баравіка, мастак — А. Кузнільцоў, кампазітар С. Бельчыноў, балетмайстар Ю. Лалша.

Спрод выканаўцаў роляў — заслужаны артыст БССР М. Пятроў, лаўрэаты прэміі Ленінскага наамсалома Беларусі С. Журавель і А. Жук, іншыя акцёры.

На здымку: сцэна са спектакля «Як выкравлі Сафі».

Фота Ул. КРУКА.

Беларускую дзяржаўную кансерваторыю і асістэнтуру-стажыроўку (клас домры заслужанай артысткі БССР дацэнта Г. Асмалоўскай). Цяпер паспяхова спалучае педагагічную работу ў кансерваторыі з выканальніцкай. Як артыст ён выступае і з сольнымі праграмамі, і ў дуэце з В. Жывалеўскім. Яго ігра вызначаецца не толькі прафесійным валоданнем сродкамі музычнай выразнасці, віртуознасцю, а і эмацыянальнай шчырасцю, пранікнёным лірызмам.

Гітарыст Валерый Жывалеўскі — студэнт V курса кансерваторыі. Чалавек рознабакова адораны. Апрача таго, што выдатна валодае гітарай, ён сачыняе музыку, аранжыруе для розных складаў, сістэматычна канцэртна ў дуэце з М. Марыцім, з салістамі рэспубліканскай філармоніі — з інструменталістамі, вакалістамі.

Ансамбль Марэцкі — Жывалеўскі летам 1982 года на VII Усеаюзным конкурсе артыстаў эстрады ў Маскве заваяваў другую прэмію і званне лаўрэата. Калі ўспомніць, што першая прэмія прысуджана не была, дык можна лічыць маладых беларускіх артыстаў пераможцамі таго творчага спаборніцтва.

Выступленне іх у гасцінай рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў пачалося з темпераментнага «Кубінскага танца». Цёплы слухачкі прыём адразу ж дапамог артыстам наладзіць кантакт з аўдыторыяй, спрыяў натхнёнаму выкананню наступных твораў. Гэта «Венецыянскі карнавал» Н. Паганіні, «Перуанскі народны танец», «Аргенцінская мелодыя». І, канечне, беларуская музыка: «Ра-

манс» Я. Глебава, дзве часткі з сюіты «Музычныя эскізы» А. Шпялёва і «Фантазія на дзве беларускія народныя песні» В. Жывалеўскага. Хоць усе названыя п'есы зусім розныя па настроі, па стылістычных і жанравых асаблівасцях, дый па мастацкіх вартасцях, але адчуваўся ў іх пэўная роднасць інтэрпрэтацыі. Менавіта ж — асабліва шчырасць, глыбіня разумення аўтарскай задумкі, захоплены і трапятлівыя адносіны да музыкі.

На «біс» прагучаў «Вальс-жарт» Д. Шастаковіча. Гэтую цудоўную мініяцюру ў выкананні дуэта слухачы заўсёды просяць паўтарыць. Дарэчы, такая завяздэнка — яшчэ з конкурсу. Там, нягледзячы на строгаю ўмову — не апладзіраваць, пасля выканання «Вальс-жарту» нашаму ансамблю прысутныя ў зале наладзілі авачую, да якой далучылася і журы.

Але вернемся да вечара ў гасцінай, праграму якога прадоўжыла выступленне народнай артысткі БССР Наталлі Гайды. Яе разнастайны рэпертуар прывабны і для масавага слухача, і для музыканта-прафесіянала: класіка, старадаўняй рамансы, ары з аперэт, песні народаў свету. Уладальніца надзіва чыстага, святага, «серабрыстага» голасу, артыстка зусім не імкнецца, як гэта нярэдка бывае, здзівіць слухача майстэрствам вакалізацыі, бляскам пасажаў, эстрадным «трукацтвам». Характэрна яе спеваў — у шчырасці, сардэчнасці, прастаце і даходлівасці. Ці выконвае яна «Баркаролу» Ф. Шуберта, ці раманс П. Булахава «Не пруждай воспоминанья», ці рускую народную песню «Не корите меня, не браните»... А ў

такіх творах, як, напрыклад, раманс А. Варламава «Что мне жить и тужить», у народных песнях — рускай «Травушка-муравушка», беларускай «Янка», іспанскай «Клаверыта», уражваюць ігра настрою, выразнасць мімікі, багацце артыстычных фарбаў. Заўсёды прывабліваюць слухачоў абаяльнасць асобы спявачкі-актрысы, у якой ярка і арганічна спалучаюцца вакальнае і сцэнічнае майстэрства. І, што немалаважна, — уважлівыя, прадуманыя адносіны да паэтычнага слова, да формы і стылю канкрэтнага твора.

У той вечар Н. Гайда ахвотна і многа спявала на «біс». І ў гэтым — ці не яе творчая шчодрасць і таварыскасць, жаданне як мага больш даць сваім слухачам!

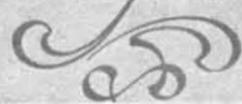
Зразумела, поспеху спявачкі садзейнічаў дуэт музыкантаў-аднадумцаў. Саюз чатырохструннага домры і класічнай акустычнай гітары ўспрымаўся не як «суправаджэнне спеваў», а як чуйны партнёр, як раўнапраўны ўдзельнік творчага працэсу. Інструментальны дуэт Марэцкі — Жывалеўскі гуцаў як сапраўдны ансамбль з багатай тэмбравай палітрай, з вынаходлівымі падгалоскамі, кантрапунктамі, віртуознымі фігурацыямі і да т. п.

Калі ў гасцінай адгучалі апошнія акорды, слухачы — акцёры, музыканты, педагогі, студэнты, навучэнцы музычных устаноў, рабочыя і служачыя мінскіх прадпрыемстваў — доўга не разыходзіліся, усхваляваныя канцэртамі. Някай жа традыцыя такіх вечароў у рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў працягваюцца.

М. СОЛПАУ.

КНИГАПИС

Белорусско-молдавские театральные связи

Беларуска-малдаўскія тэатральныя сувязі. Аўтар тэксту А. Сабалеўскі. Ілюстраваны нарыс. На рускай мове. Мн., «Полымя», 1984.

Цінавы і плённы працэс ідэна-творчага ўзаемаўздзеяння нацыянальных культур народаў СССР набывае формы сцэнічнага відовішча і, мабыць, асабліва адчувальны менавіта ў тэатры. Беларускае тэатральнае аб'яднанне падрыхтавала і выдала першы ілюстраваны нарыс пра адзін з аспектаў такіх братніх сувязей — паміж дзяцьмі Беларусі і Малдавіі. Нарыс А. Сабалеўскага дае багаты фактычны матэрыял і вызначае пэўныя традыцыі ў садружнасці нашых драматургаў, рэжысёраў, артыстычных сіл з прадстаўнікамі малдаўскай сцэны. Ад крытычнага даследавання асобных спектакляў, пастаўленых у Мінску, Кішынёве, Магілёве, Бельску, Брэсце, Баранавічах, кры-

тыя пераходзіць да высвятлення адметных нацыянальных рысаў і мастакоўскіх темпераментаў стваральнікаў беларускіх спектакляў на матэрыяле малдаўскай драматургіі і малдаўскіх сцэнічных твораў па п'есах беларускіх пісьменнікаў. Сярод асабліва прыкметных з'яў А. Сабалеўскі адзначае пастаноўкі ў Малдавіі акадэмічным музычна-драматычным тэатрам імя А. С. Пушкіна памесці «Хто смеяцца апошнім» К. Крапівы і «Таблетку пад язык» А. Манайна, спектаклі тэатра «Лачафарул» «Святая прастата» А. Манайна і «На ўсіх адна бяда» П. Макаля. У Беларусі набылі шырокую папулярнасць пастаноўкі п'ес І. Друцэ «Птушкі нашай малодсці», «Нас мар», «Святая святых», галоўныя ролі ў якіх выконвалі такіх майстры сцэны, як Г. Абуховіч, Н. Наратніч, В. Тарасаў, Г. Гарбун, М. Захаравіч, А. Мілаванавіч, Г. Талачова. Плён узаемных сувязей паміж тэатрамі быў ярка прадэманстраваны пад час дзён малдаўскага тэатра ў БССР у 1984 г.

Зборнік багата ілюстраваны здымкамі сцэн са спектакляў. К. ТУР.

вае сцэнічнае ўвасабленне знаходзіць гераічная тэма ў творчасці Брэсцкага абласнога тэатра лялек, у спектаклях «Крок у бясмерце» Н. Мацяш і «Хлопчык з легенды», пастаўленым сёлета В. Казловай па інсцэніроўцы аповесці Г. Васілеўскай «Малюнак на снезе».

МІНСКАЯ сцэнічная версія «Балады пра белую вішню» (рэж. А. Ляляўскі, маст. Л. Герлаван) цалкам грунтуецца на прынцыпах эстэтыкі традыцыйнага тэатра лялек.

Мастак стварае адзіную дэкарацыйна-прасторавую ўстаноўку, выразную і не пазбаўленую сцэнічнай трансфармацыі. Асноўны канструкцыйныя яе элементы — дзве бакавыя вежы, злучаныя ўнізе каменнай сцяной. Апошняя, з'яўляючыся пэўнай дэталлю сцэнаграфічнага вырашэння, выконвае адначасова і функцыю звычайнай шырмы тэатра лялек, на якой разгортваюцца асноўныя сцэнічныя падзеі. Добрым густам і рысамі выразнага мастацкага вырашэння вызначаюцца ў спектаклі і лялькі галоўных дзейных асоб. Аднак у мастацкай інтэрпрэтацыі вобразаў пастаноўкі не абыйшлося і без прыкрых няўдач. Фантазія мастака, калі можна так сказаць, спасавала перад фантастычным персанажам — Ведзьмаром. І гэта даволі дзіўна, бо, здавалася б, выдумка мастака тут магла б выявіцца вольна, яе ж не абмяжоўвалі ні сацыяльныя, ні якія-небудзь іншыя рамкі. І тым не менш Ведзьмар атрымаўся невыразны, знешне ўяўляючы нейкае няпэўнае, абымшэла-зьялёнае, бы старая саламяная страх, стварэнне. Тое ж можна сказаць і пра Ваўка, у якога Ведзьмар па загаду Агаты ператвараецца. Ён настолькі пастаўку нікчэмны-нягеллы, што яго з'яўленне на сцэне выклікае нават смех глядачоў.

Мінская пастаноўка вызначаецца дынамічнасцю сцэнічнага дзеяння, адпаведнай тэмпа-рытмічнай строгасцю. Праўда,

А. Ляляўскі скарачае, а то і зусім адмаўляецца ад пасобных эпізодаў п'есы, і спектакль мае выразныя рысы цэльнага сцэнічнага твора. Калі ж ісці ад драматургічнай асновы, то пэўны аскетызм рэжысуры ўсё ж прыкметна зніжае лірычны патэнцыял п'есы С. Клімковіч. Бо менавіта ў выведзеных за рамкі спектакля эпілогу, сцэнах з гусярамі, іншых эпізодах скандэнсаваны паэтычны свет твора. Ды і наогул, балада — твор ліра-эпічны.

У спектаклі матывы адрады займаюць вялікае месца і атрымліваюць пэўную паслядоўнасць распрацоўкі. Спачатку Усевалад (артыст А. Вергуноў) з'яўляецца ў стане тэўтонаў і адкрыта прапаноўвае майстэру (Ю. Сарычаў) свае паслугі, абяцае схіліць на свой бок сястру — жонку князя Юрыя Агату. Аўтар і тэатр наогул абмяноўваюць пытанне аб матывах здрады, аб яе каранях. Усевалад паўстае тут як яе найбольш выразнае і канкрэтнае ўвасабленне. Адеўнасць пэўнай матывіроўкі ўчынкаў гэтага персанажа аднак не робіць яго нейкім безаблічным. У ходзе ж далейшых падзей пачынае выразна акрэслівацца тое галоўнае, што прыяло героя на шлях ганебнай здрады. Гэта — страх. Жывёлы страх за ўласнае жыццё, якое ён ставіць вышэй агульных інтарэсаў барацьбы за незалежнасць. Паступова ў спектаклі пачынае ўсё выразней акрэслівацца той водападзел, які размяжоўвае персанажаў. Драматызм сітуацыі прыспешвае, прымушае рабіць выбар, высвятляе сапраўдную жыццёвую пазіцыю кожнага з іх.

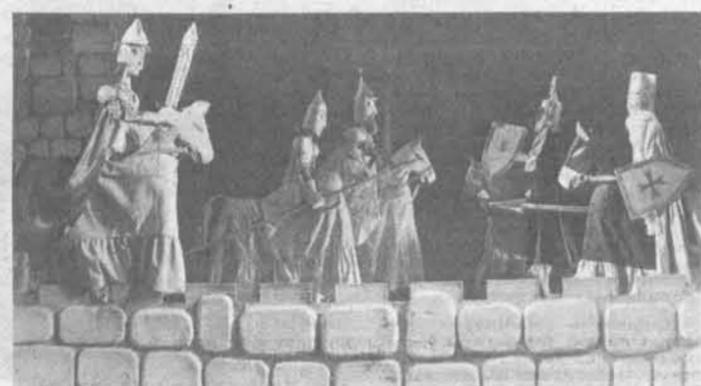
У сцэне змовы, калі Усевалад лёгка ўгаворвае Агату перайсці на бок заваёўнікаў, выяўляецца не толькі эгаістычная сутнасць княгіні, але і іх духоўная роднасць. Здрада, калі можна так сказаць, узнікае на ўзровень змовы, дазваляе асабліва яскрава адчуць яшчэ адзін, ці не самы моцны матыв — адсутнасць моцнай, непарыўнай повязі персанажаў з зямлёй. Усевалад і Агата —

чужынцы на ёй, людзі прышлыя, якія не маглі ці не захачелі пусціць тут сваіх каранёў. Таму і здрада гэтаму краю, які так самаахвярна бароняць ад чужаземнай навалы Юрыя, Васілька і Алеся, для іх зусім не высокая плата за магчымасць выжыць...

Незразумелая замаруджанасць ходу падзей асабліва адчуваецца менавіта ў сцэне, дзе Агата робіць рашучую спробу схіліць на бок здрады Васільку. Можна прычына гэта і ў пэўнай аднастайнасці мізансцен, іх аднапланаванасці і прамалінейнасці. Наогул сцэна гэта робіць уражанне шматслоўнай і зацягнутай.

Што да акцёрскага выканання ролі, то сярод іх асабліва пераканаўчым выглядае тое, што робяць Н. Янкоўская, У. Уласаў, У. Грамовіч і В. Пражэва.

У ГРОДЗЕНСКИМ абласным тэатры лялек надзвычай уважліва паставіліся да аўтарскага тэксту, да самой стылістыкі твора. Рэжысёр С. Юркевіч знаходзіць мастацкія выяўленчыя сродкі вырашэння пралогу, каб з самага пачатку выразна гучала тэма Радзімы, тэма трылогі за яе лёс. Вялікую ролю адводзіць пастаноўчык у спектаклі лірнікам, якія ўвасабляюць народную мудрасць. Гэтыя ролі выконваюць акцёры ў жывым плане, астатнія дзейныя асобы — лялькі вялікіх памераў, якімі адкрыта, на вачах у глядача, іграюць ляльчнікі. Адкрытая, амаль нічым не абстаўленая сцэна, выматала, бяспрэчна, нетрадыцыйнага падыходу да вызначэння асноўных прынцыпаў акцёрскай ігры. Галоўны акцэнт рэжысёр робіць на словы і пластыцы і ў асноўным дамагаецца добрага плёну. Неабходна адзначыць, як адну з адметных рыс пастаноўкі, таксама і рознафункцыянальнасць акцёрскага сцэнічнага існавання. Да прыкладу, лірнікі тут дзейнічаюць у дзвюх іпастасях: як пасаднікі паміж сцэнай і глядзельнай залай і як непасрэдна ўдзельнікі, відавочны падзеі. Неадназначныя і перса-

нажы ў стылізаваных нацыянальных касцюмах, якіх бачыць глядач у пралогі і сцэне з Ведзьмаром. Сам Ведзьмар — велічная і па-мастацку ўражлівая фігура, яго можна параўнаць з нейкім казачным джынам. Персанажы, што дзейнічалі ў пралогу, складаюць своеасаблівы мастацка-стылістычны пласт пастаноўкі.

Мастак Л. Выкаў працуе вынаходліва, з добрым густам. Выразныя лялькі-персанажы маюць у спектаклі цікавае каларыстычнае ўвасабленне, дзейнічаюць на фоне даўноснага, надзвычай тонкага па мастацкаму вырашэнню дэкарацыйнага задніка. Есць у сцэнаграфіі і пэўная паэтычная сімволіка. Па-акцёрску вельмі ярка выступаюць артысты В. Корнеў, В. Драгун, Т. Корнева, У. Мышко,

Г. Сібірава. Яны адчуваюць і моўныя адценні, захоўваюць афарыстычнасць выказванняў сваіх персанажаў.

У пралогі п'есы гаворыцца: «У памяці народнай захавана шмат казак, і паданняў, і балад...» Адну з такіх балад, у якой апавядаецца «пра тыя старадаўнія часы, калі наш край з усіх бакоў цяснілі чужынцы-заваёўнікі», — расказваюць мовай свайго мастацтва тэатры лялек Мінска і Гродна. Пры ўсёй сваёй адметнасці, гэтыя спектаклі засведчылі, што героіка-патрыятычная тэма дарэчная нават і ў самых умоўных відах мастацтва.

Міхась КАЛАДЗІНСКІ.

На першым здымку — сцэна з мінскай пастаноўкі, на другім — з гродзенскай.

Алесь ЗВОНАК

Вітаю

Не проціборствуй часу. Варта жалю,
Хто спрэчку з ім бяздумна распачне.
Што прашласці? Пыл вякоў, іржа скрыжалеяў
І продкаў косці ў бездані на дне?

Што час? Дзевяты вал? Цунамі хвалі?
Разгул стыхій, што ўсё жывое гне?
Расколаты перунамі далі?
І злілавелы сполахамі снегі?

Не! Час — твой лёс, твой подзвіг непрыкметны.
Не проціборства — аднасці хаўрус,
І вечны рух да грані заповітнай,

У свет надзей нязбытных і спакус.
Вітаю век ядра і рух ракетны,
Касмічнай эры мірную зару!

Веру

Ці запішучы імя ў кнігу вечнасці,
Ці як пасынка возьме зямля,
Усё роўна, якой недарэчнасцю
Перапыніцца зямны твой шлях.

Ёсць імя ў чалавечай сардэчнасці,
Брудных слоў у яго не шпурляй,—
Скрозь і так дэфіцыт чалавечнасці,—
Свет гняце вераломства пятля.

Хоць граніц не існуе для беднасці,
Хоць для распачы межаў няма,
Ды жыве ў чалавецтва дух аднасці.
Грознай сілай яго не зламаць
Веру: ў поцёмку зможа ён след знайсці
І ўрагану таго не стрымаць!

Водгук

Так хацелася да нерушы дапасці,
Піць з біклагі сок кляновы — не веда,
Непазнанага таемны скарб украсці —
Хай накліча нечаканую бяду!

Не пазбег я той салодкае напасці,
Як таптаў дзе курсалея, дзе лебяду.
Верыў шчыра — даганю я прывід шчасця,
Да кален тваіх стамлены прыпаду.

Як жа хутка пазнікалі тыя дзівы! —
Клён асыпаў пяціпальны лісты,
Зацярушыў сцежкі снежань сівагрывы.

На прыпынку заповітнае вярсты...
А ўсё чую нейчы поступ палахлівы —
Гэта ты, юнацтва водгук, гэта ты!

Шкада

Не ў радасць старасць; як там ні круці.
Хоць б'е падчас нячысцік пад рабрыну,
Ды не ўзляцець увесь, не паплысці —
Праезд надзейны ў транспарце айчынным.

Хоць дух бунтоўны ў жылах не аціх
Ды не завабіць прагай далачыняў.
Сляды юнацтва памяць замяці —
Граходзіць міма не мая жанчына!

Яна зняпаку не мяне пратне,
Як бліскавіца, ўсмешкай белазубай,
І не мае пачуцці скалане,

Той позірк, што штурхае і на згубу...
Як позна нам становіцца відней,
Што ява з марай у нявечным шлюбе!..

Блакит

Блакит, блакіт! Дар непаўторны неба!
Хмурынак белы статак — знак доброт.
Пашлі касцам, аратым, творцам хлеба,

У працы спор цяплом сваіх яснот!
Сагрэй, сагрэй сваім дыханнем глебу
Айчынных роўніц, далаў і шырот,
Пашлі нашчадкам прыпяцкіх дулебаў
Янтарных злакаў буйны намалот!

Пі харастава, блакітны дах Айчыны,
Адлюстраваны ў безлічы азёр,
На моры лёну, стужкі ручаінак,

Над збажыной залочаны прастор...
Мільгні і мне празрыстай бірузой
У зрэнках воч любімае жанчыны!

Покліч

У бессмяротнасць я не веру,
У апраметную тым больш.
Жывуць ва мне павадкі зверга,
Сатлельных продкаў дух і боль!

І цені няспраўджаных павер'яў,
І адзіноты зыбкай золь,
Расчараванню колер шэры,
І дружбы крэўнай хлеб і соль.

Таму — і быць інакш не можа —
Кроў будзіць покліч даўніны,
Кірункі дальніх падарожжаў,

І подых кедраў смаланы,
І ўсплёскі Прыпяці і Сожа,
І зыбі халадок Дзвіны.

Санет пра санет

Не папракай, што трапіў я ў палон санета,
Дзе б'ецца плоць і кроў паззіі ў цісках.
Ды якці ж пазнае таемны рух сусвету
Праз лінзу тэлескопа зорных скопаў магі!

Вялікае ў малым праз дробную прыкмету
Шукаю, як раслінку ў нежывых пясках,
Каб фальшу медзякі нячыстаю манетай
Да рук не прыраслі, які ліпка луска.

Праз вязь скупых радкоў быццё зямное бачыць,
Як той вучоны муж праз шкельца ўвесь сусвет,
Хіба ж не момант шчасны рэдчаснай удачы,

На пошукі якой і створаны пазт!
Не шротам дробных слоў ягоны шлях пазначан,
Вагой літых радкоў ён поўніць свой санет!

**НА АБСЯГАХ
КУЛЬТУРЫ**

**НА АДПАЧЫНАК—
УСЕЙ СЯМ'ЕЙ**

Разнастайныя і эмацыйныя мерапры-
емствы ў прыддзень выбараў у Вяр-
хоўны Савет БССР і мясцовыя Саветы
народных дэпутатаў праводзіць Палац
культуры імя М. Горкага ў горадзе Бары-
саве. У добра аформленым агітцэн-
тры праходзіць лентцы і даклады, паліт-
інфармацыі і гутаркі аб савецкай вы-
барчай сістэме, аб працоўных поспехах
адзінаццатай пяцігодкі, на правах
эстэтычных, міжнародных і іншых тэ-
мы. Арганізаваны кінапаказ мастацкіх і
храніцельна-дакументальных фільмаў,
канцэртны выступленні.

Цікавае выклікаў «Дзень сямейнага
адпачынку». Ён быў добра прадуманы і
падрыхтаваны. З дзецьмі аб'явілі гутарку
клуб «Чабуршкі», у праграме якога
быў кінараніжнік «Падарожжа ў краіну
дзяцінства». А для дарослых арганізаваны
педагагічны чытанні, дэманстрацыя
калекцыі мадэлей адзення на 1985 год.

Да паслуг наведвальнікаў былі прапа-
наваны выстаўна-продаж швейных і
трыкатажных вырабаў мясцовых ма-
дэльераў, кніжны кірмаш. А потым усіх
запрасіла праграма «На сустрэчу з тан-
цамі».

П. БАРОДКА.

**УЗНАГАРОДА—
ДЫПЛОМ
МІНІСТЭРСТВА**

Антыўна на Міншчыне праходзіць
агляд работы музеяў, прысвечаны
40-годдзю Перамогі над фашысцкай Гер-
маніяй. Цікавыя формы абслугоўвання
наведвальнікаў выкарыстоўвае музей
гісторыі і працоўнай славы Мінскага
ордена Леніна завода электронічных вылі-
чальных машын імя Арджанікідзе. Тут
стала традыцыяй праводзіць у памяш-
канні музея пасвячэнні ў маладыя ра-
бочыя, ушанаванні ветэранаў працы,
сустрачы са старэйшымі камуністамі
прадпрыемства. З 1980 гэты музей но-
сіць званне «народны». Яго наведала
больш за сто тысяч чалавек.

За высокія дасягненні ў прапагандзе
гераічнага мінулага, сённяшніх поспе-
хаў музей завода ўзнагароджан Дыпло-
мам III ступені Міністэрства культуры
СССР і прафсаюза работнікаў культуры.

У Мінскай вобласці ва Усесаюзнай
агляд уключылася больш за 700 грамад-
скіх музеяў. Вырашана адкрыць іх ва
ўсіх навуковых установах, на пра-
прыемствах, у калгасах і саўгасах.

К. ПАДЛЕСКІ.

ной птушкі. Народныя
мэціўцы чысцілі зброю, ка-
мандзіры схіліліся над кар-
тай мясцовасці — распра-
цоўвалі новую аперацыю, а
на сонечнай паліне русы
хлопец з кулямётнай лен-
тай замест пояса круціў
жорны. Дагарала вуголле ў
печы, зробленай трывала,
па ўсіх правілах, хоць і ня-
даўна атабарыўся на но-
вым месцы партызанскі ат-
рад. Як без печы пражы-
неш? Яна патрэбна. Для та-
го, каб пачы хлеб...

Не было, відаць, смачней-
шага для народных мэціў-
цаў хлеба, чым той, лясны.
Хоць і часта спыняліся жор-
ны, замаўкалі, а ў руках та-
го русага хлопца аказваўся
кулямёт і ўжо не спявалі,
а крычалі птушкі, малады
партызан ведаў, за што ідзе
ў бой. За жыццё на зямлі.
За хлеб.

Вечарам ці ранкам на-
ступнага дня зноў шоргалі
жорны, адпачываў кулямёт,
а пазней пахла навокал
хлебам.

А як жа рабіўся ён? За-
цікавіліся гэтым пытаннем
хлопчыкі і дзяўчынкі з

дзевятай СШ г. Жлобіна,
калі стваралі ў сябе музей
хлеба. Пошукі прывялі іх
у вёску Аляксандраўка да
Веры Адамаўны Пугачовай,
якая была хлебалекам у

партызанскім атрадзе. Запі-
салі рэцэпт. Цяпер з ім
можа пазнаёміцца кожны,
хто наведвае створаны дзі-
цячымі рукамі музей.

Музей хлеба! Даводзіла-
лася бываць у самых рэз-
ных музеях, а вось у та-
кім — упершыню. Скажу
шчыра: быў прыёмае здзіў-
лены, калі азнаёміўся з усі-
мі экспанатамі. Іх мноства,
і ўсе грунтоўна дапаўняюць
расказ пра гадоўнае багацце
чалавека — хлеб. У му-
зей ідуць жыхары горада і
раёна. Ідуць, каб паклані-
цца яго вялікасці Хлебу. Каб
яшчэ раз упэўніцца, што
хлеб, як і чалавек, прайшоў
нялёгка шлях.

Знаёмства з музеем пачы-
наецца з экспазіцыі «Ленін
і хлеб», «Хлеб і рэвалю-
цыя». У нялёгка для мала-
дой рэспублікі гды Уладзі-
мір Ільіч Ленін звяртаўся
да народа: «Удзесьцера
больш намаганняў на зда-
бычу хлеба!» Гэтыя словы
даказаліся і да жлобінаў.
Адказам на іх была ня-
стомная праца. Сярод экс-
панатаў прыцягваюць увагу
пячатка Стараруднянскага

камітэта беднаты, пратакол
злёту ўдарнікаў, фотазды-
мак актыву калгаса «Чыр-
воны Жлобін» у час адпа-
чынку на надзельніку ў по-
лі. Письмо школьнікам дас-
лаў чалавек з песні, імя
якога стала легендай, —
Пётр Ягоравіч Дзякаў. За-
раз ён жыве ў Цюмені.
Помніце, «прокати нас,
Петруша, на тракторе»? Да-
ведаўшыся, што ў Жлобіне
ствараецца музей хлеба, ён
знайшоў час, каб парада-
ваць дзядзю цёплым радка-
мі, у якіх не толькі расказ
пра свой лёс, а і шчырыя
думкі пра хлеб.

Разам з загадкамі наву-
чальнай часткі школы Леа-
нідам Барысавічам Гельфе-
рам працягваю знаёміцца з
музеем. Падыходзім да на-
ступнай экспазіцыі — «Цяж-
кі хлеб вайны». Пастаралі-
ся дзеці, малайцы. У міну-
лае Радзімы вяртаюць нас
такія экспанаты, як жорны,
формы для выпечкі, харчо-
выя карткі і...кулямёт. Ён
нездарма заняў сваё месца
ў музеі, бо, хто ведае, што
было б з ім, хлебам, каб не
зброя... А побач — парты-
занскі бохан...

Асобны раздзел прысве-
чаны блакаднаму хлебу Ле-
нінграда. На вагах — 125
грамаў. Усяго 125... Больш
не было. Больш не выпадала
жыхару мужага горада на
Няве. Ворат усё рабіў, каб
забіць горад голадам, але
не дамогся свайго. Не забіў.
Не атрымалася.

Вучні адшукалі ў сваім
горадзе людзей, на долю
якіх выпаў лёс блакаднага
Ленінграда, запісалі іх ус-
паміны.

Цаліны хлеб... Ён такса-
ма быў цяжкім. Сярод
удзельнікаў асваення далі-
ных зямель Казахстана
шмат было і жлобінаў.
Рыгор Міхайлавіч Трухано-
віч, Іван Макаравіч Наву-
менка, Пётр Мікалаевіч Ра-
гаўцоў, Марыя Пятроўна
Рагаўцова, Святлана Ігна-
таўна Майсейкава і іншыя
ўнеслі немалы ўклад у ца-
лінную эпапею. Аб гэтым

сведчаць іх узнагароды
— медалі, пахвальныя
лісты, падзякі. Калі
першацалінікі прыхо-
дзяць у музей, то абавязко-
ва перанясуча ў думках
назад — у сваё юнацтва, у
гады выпрабаванняў. Сярод
экспанатаў — макеты ва-
гончыка, трактара... Гэта іх
дом, рабочае месца...

— Нашым хлопчыкам і
дзяўчынкам, — гаворыць
Л. Гельфер, — пашанцава-
ла. Яны — і стваральнікі
музея, і наведвальнікі —
маюць яскравае ўяўленне
пра тое, як расце хлеб, якая
цана ў бохана або булчкі.
І, упэўнены, што дзеці па-
сля таго, як пакінуць залу
музея, будуць яшчэ больш
ашчадна адносіцца да пра-
цы хлебарабоў.

Падлогу затрымліваюцца
наведвальнікі каля такіх
экспанатаў, як цэп для ма-
лацьбы, саха, серп, сяўня...
Ці даўно гэтыя рэчы былі
неад'емнай часткай жыцця
і працы вясцоўцаў, а сёння
іх замянілі магутныя кам-
байны, трактары, іншая
сельскагаспадарчая тэхніка,
макеты якой таксама пра-
дстаўлены ў музеі.

На відным месцы змешча-
ны партрэты знатных хлеба-
рабоў — Герояў Сацыялі-
стычнай Працы Міхаіла Ге-
расімавіча Маршына, Ана-
стасіі Іванаўны Літас,
Аляксандра Дзмітрыевіча
Канаплянікава, Аляксандра
Прохаравіча Петухова і ін-
шых ураджэнцаў раёна, якія
прынеслі яму гонар і славу.

...Калі заходзіш у музей,
трапляеш у этнаграфічны
куток. Звычайная сялянская
хата недалёкага мінулага.
Печ, ступа непадалёк ад яе,
на цвіку вісяць лапці, а за
сталом перад вялікім боха-
нам хлеба сядзіць бабуля
ў квяцістай сукенцы. І
быццам гаворыць: «Пачас-
туліцеся, людзі!»

Прапакоўвае лусту хлеба.
Яна не ведае большага
багацця, чым хлеб.
Як і мы з вамі.

В. БАРХАНАУ.

Пад такім дэвізам прайшло ў студзені выязное пасяджэнне мастацка-тэхнічнага савета Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР на заводзе мастацкай керамікі ў Івянцы. Праўда, тэма пасяджэння, якое ператварылася ў своеасаблівы семінар, гучала крыху іначай: «Аб пашырэнні асартыменту і паліпашэнні якасці вырабаў традыцыйнай івянецкай керамікі з праглядам асартыменту, які распрацаваны за 1981—1984 гг. і выпускаецца прадпрыемствам».

Чым выклікана пастаўка такога пытання?

Удзельнікі семінара аглядзілі своеасаблівую выстаўку, на якой быў прадстаўлены асартымент прадукцыі завода за апошнія чатыры гады. На першы погляд, і асартымент, і характар керамічных вырабаў уражваюць: кубкі, вазы, фігурныя сасуды, дробная пластика, наборы для вады, квасу, малана розных памераў, форм і колераў могуць задаволяць як быццам любы густы. Галоўны мастак аб'яднання «Белмастацкераміка» (куды ўваходзіць і завод у Івянцы) А. Паддубны прывёў та-

павінна была перацягнуць вопыт ганчарнай вытворчасці і ўзоры мастацкай керамікі. Пэўны час у цэху выпускалі вырабы ўсходніх форм з адпаведнымі прыёмамі дэкору — заліўкай эмалямі прадрапанага малюнку. Аднак неўзабаве майстры зноў вярнуліся да звыклых форм. Праўда, уплыў сярэднявечнай керамікі меў і дадатны вынік: паскорыў выпрацоўку характэрнага мясцовага дэкору — фляндройкі. Заслуга ў гэтым перш за ўсё належыць В. Кулікоўскаму. Дзякуючы яго майстэрству і настойлівасці за кароткі час фляндройка дасягнула такой выразнасці і мастацкай дасканаласці, што стварыла славу івянецкай кераміцы далёка за межамі рэспублікі.

У 1960 г. на базе цэха была арганізавана фабрыка мастацкай керамікі і вышэйшай. У выніку мадэрнізацыі вытворчасці значная частка прадукцыі стала вырабляцца шляхам адліўкі ў гіпсавых формах. Узраслі планавыя задан-

з лепшых івянецкіх майстроў, лаўрэата І Усеаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, дыпламанта многіх выставак. У апошнія дзесяцігоддзе рознабаковы талент майстра раскрыўся на поўную сілу. М. Звярко не толькі захавалі лепшыя традыцыі гэтага віду дэкаратыўнай керамікі, але і творча развілі іх, узбагаціў новымі формамі, новым зместам, новымі сродкамі дэкору. У яго актыве — арыгінальныя ляпныя сасуды ў выглядзе зуброў, мядзведзяў, ільвоў, дэкаратыўныя кампазіцыі «Будзёнаўцы», «Ганчары», «Музыка», дробная пластика. На жаль, амаль усе гэтыя арыгінальныя творы майстра можна бачыць толькі на выстаўках і ў музеях. Адзін час малымі серыямі выпускаліся яго сасуды і падсвечнікі ў выглядзе мядзведзяў, але і яны неўзабаве былі знятыя з вытворчасці. Як аказалася, асноўная прычына ў тым, што ўсе гэтыя вырабы... танныя, значыць, нерэнтабельныя ў вытворчасці.

Такія арыгінальныя творы івянецкіх майстроў 60—70-х гадоў сёння можна бачыць толькі ў музеях.

серыі фляндраванага посуду, маленькія сувеніры рэчы, ляпныя фігурныя сасуды, дробную пластыку — усё тое, што прынесла шырокую славу промыслу. Залежаў на прылаўках і складах яны б не стваралі, і ў той жа час аматары народнага мастацтва і арыгінальнага сувеніра былі б упэўнены, што пры жаданні свайго попыт задаволяць. Жыў бы і промысел, перадаваўся б зетафета традыцый.

Вядома, стварэнне такой групы ці ўчастка павінна засноўвацца не на простым перамяшчэнні майстроў. Патрэбна ўзяць не толькі іх маральны, але і матэрыяльны статус. Не стане таленавіты адзіны ў сваім родзе майстар і сапраўдны мастак М. Звярко працаваць у групе, калі яго заробак будзе меншы чым у цэху на «масоўцы». Думаецца, што такое магутнае аб'яднанне, яким з'яўляецца «Белмастацкераміка», у стане ўзяць на частковае ўтрыманне невялікіх майстроў, стварыць ім належныя ўмовы для творчай працы. Толькі тады ў іх будзе стымул займацца мастацтвам, вырабляць хай сабе і нерэнтабельныя для завода, але так патрэбныя людзям творы, кляпіцаці аб падрыхтоўцы маладой змены і ў рэшце рэшт падтрымліваць жыццё промыслу. Тут ужо на першы план выходзіць не столькі прамысловы і фінансавы пытанні, колькі праблемы зберажэння нашай культурнай спадчыны, і меркаванні рэнтабельнасці ў такім выпадку не самыя галоўныя.

Удзельнікі семінара пагадзіліся, што такое рашэнне з'яўляецца, відавочна, найбольш аптымальным на сённяшні дзень. Ухваліў яго і намеснік міністра мясцовай прамысловасці БССР Б. У. Ігнатвіч, які вёў семінар.

Значыць, пытанне вырашана, і няма патрэбы ў такім артыкуле? Аказваецца, ёсць. Дырэктар Івянецкага завода мастацкай керамікі ясна даў зразумець, што пры тых аб'ёмах вытворчасці, якія даводзіцца прадпрыемству, стварэнне такой групы — справа нерэальная. І «лішніх» сродкаў няма, і на «прарыў» яе хочаш не хочаш, а давядзецца кідаць. Вось перагледзець бы заводу планы — тады можна будзе падумаць і пра культуру, паклапаціцца пра захаванне самабытнасці промыслу.

Дык, можа, варта гэта зрабіць?

Яўген САХУТА.

Заховайце традыцыйны промысла

нія лічы: за названы перыяд распрацавана 109 узораў керамічных вырабаў, 71 зацверджаны саветам, 66 асвоены вытворчасцю. Есць з чаго выбіраць пакупнікам! Але тут жа мастак прывёў і такія факты: летась, напрыклад, ніводзін выраб не быў атэставаны на дзяржаўны Знак якасці, а з усяго асвоенага асартыменту наўрад ці набярэцца дзесятак рэчаў традыцыйнага характару — тых, якія аб'ядноўваюцца энцыклапедычным паняццем «івянецкая кераміка». У гэтым лёгка было пераанаці і на выстаўцы. Уяўная разнастайнасць пры больш уважлівым аглядзе ператварылася ў сумны стандарт. Безаблічныя, сухія, нібыта плазмасавыя, выкананыя ліццём ці штампуюнай вырабы зусім не прадстаўлялі славыты промысел і практычна нічым не адрозніваліся ад прадукцыі галаўнога прадпрыемства ў Радашковічах. Спрод іх сярэціла гледзелася некалькі рэчаў, вынаных у характэрным мясцовым стылі, ды і то не зусім якасна. Прадстаўнікі гандлёвых арганізацый пракаментавалі ўбачаную карціну: магазіны завалены прадукцыяй аб'яднання «Белмастацкераміка», пакупнікі раўнадушна праходзіць міма гэтай штампойкі, і ў той жа час набываюць традыцыйны керамічны сувенір немагчыма. Яно і зразумела: выраб арыгінальных мастацкіх рэчаў на івянецкім заводзе прантычна спыніўся, а штампаваная маслённа на сувенір неж не цягне.

Вядома, танныя масавыя штампаваныя вырабы ў нашым паўсядзённым побыце таксама патрэбныя, але неабходна паліпашаць іх якасць, знешні выгляд, пашыраць асартымент і інш. Можна зразумець і галоўнага мастака А. Паддубнага, і кіраўнікоў прадпрыемства, якія на шляху да задавальнення справядлівых прэтэнзій пакупнікоў бачаць шэраг праблем: неабгрунтаванае фарсіраванне аб'ёмаў вытворчасці, малы штат мастакоў, слабы аўтарскі нагляд за выкананнем узораў, зніжжэнне расцэнак майстрам і інш. Усе гэтыя праблемы, безумоўна, трэба вырашаць, і чым раней гэта зробім, тым хутчэй разгрузім магазіны ад залежаў непатрэбнай прадукцыі, задаволім попыт насельніцтва ў танных, практычных і адначасова прыгожых керамічных вырабах.

Аднак недарэмна размова на семінары стыхійна скіравалася да іншай, не менш важнай тэмы: захавання традыцый мясцовага промыслу, вяртання былой славы івянецкай керамікі. Выступленні прадстаўнікоў самых розных устаноў і ведамстваў вызначаліся ў гэтых адносінах рэдкай аднадушнасцю. Каб выразней уявіць сабе абгрунтаванасць такой трывогі, звернемся да недалёкай гісторыі.

Арганізацыя ў 1955 годзе цэха мастацкай керамікі мела на мэце правільную задачу: не даць заняпасці промыслу, заняць справой патомных ганчароў, прадоўжыць традыцыйнае рамяства. Першыя гады дзейнасці цэха былі адзначаны пошукамі неабходнага напрамку работы. Большасць ганчароў прадаўжала традыцый івянецкага посуду 20—30-х гадоў. Рост аб'ёмаў планавых заданняў, пошукі новых па форме і змесце мастацкіх вырабаў часам выклікалі неапраўданыя рашэнні. Так, у 1957 годзе група майстроў на чале з Ф. Целішэўскім была накіравана... у Алма-Ату, дзе

ні, ганчары вымушаны былі займацца прамысловым тыражыраваннем узораў, што не адпавядала традыцыям народных промыслаў.

Тым не менш значнае месца ў прадукцыі фабрыкі займала і традыцыйная фляндраваная кераміка, вырабам якой займаліся пераважна ганчары старэйшага пакалення на чале з Ф. Целішэўскім і В. Кулікоўскім. М. Звярко адрадыў выраб фігурных ляпных сасудаў традыцыйных форм — мядзведзяў, бараноў, ільвоў. На першым часе яны захоўвалі характэрныя якасці, уласцівыя падобным вырабам даваенага часу, пазней своеасаблівы талент майстра дазволіў надаць гэтым творам прыкметную выразнасць у параўнанні з традыцыйнымі. І. Маўчановіч займаўся вырабам мініяцюрнага сувенірнага посуду.

Значна пашырыўся асартымент прадукцыі фабрыкі пасля яе рэканструкцыі ў 1966 годзе. Прыкметны ўплыў на яе характар стала анаваць творчасць прафесійных мастакоў П. Сірыпкі, В. Карунова, М. Шостана, Н. Шаўцовай і іншых, якія аддавалі перавагу творам дэкаратыўнага характару. Працэнт посуду бытавога прызначэння, выабленага на ганчарным крузе, стаў зніжацца, больш частка прадукцыі стваралася адліўкай у гіпсавыя формы. Гэта дазволіла ўскладніць формы вырабаў, аздабіць іх рэльефам і пры гэтым масава тыражыраваць іх. Многія з такіх рэчаў, удалыя па форме і дэкору, былі надраўнай аздабай інтэр'ера, але амаль не мелі аналогій з традыцыйным мясцовымі вырабамі.

Змяншэнне вытворчасці фляндраванай і ляпной керамікі да мінімуму адбылося пасля чарговай мадэрнізацыі фабрыкі ў 1976 годзе, што выклікала новы значны рост планавых заданняў і амаль поўны пераход на вытворчасць вырабаў ліццём і штампуюнай. У параўнанні з механізаванай вытворчасцю ручное тачэнне традыцыйных вырабаў аказалася менш рэнтабельным, нізкія расцэнкі зусім не стымулявалі ганчароў да творчасці. Да таго ж з-за недакопу мясцовай сыравіны фабрыка вымушана была перайсці на пастаўку гліны з урочышча Гайдуюка (паблізу Радашковічаў). Яна аказалася менш пластычнай, точаная і ляпныя сасуды часта трэскаліся пры абале. Ганчары, звыклыя з мясцовым матэрыялам, вымушаны былі намова вывучаць уласціваці гайдуюнскай сыравіны.

У тым, што традыцыйная кераміка прадаўжала з'яўляцца на выстаўках і ў магазінах, несумненна, дадатную ролю адыграла арганізацыя творчай групы, ядро якой склалі старэйшыя ганчары М. Звярко, А. Пракаповіч, С. Адамовіч (В. Кулікоўскі і Ф. Целішэўскі на той час ужо былі на пенсіі). Магчымаць адносна свабоднай, не звязанай з вытворчымі планами творчасці дазволіла ім займацца далейшымі пошукамі ў галіне традыцыйнага рамяства. У тых гады майстры стварылі шэраг узораў для масавага тыражыравання (чым, дарэчы, у большасці выпадкаў самі ж і займаліся). Яны ж вырачалі фабрыку і пры неабходнасці вырабу унікальных рэчаў для выставак, якія ўжо немагчыма было ўявіць без шырока вядомай івянецкай фляндройкі, а таксама арыгінальных фігурных сасудаў М. Звярко — аднаго

Такі ж лёс напаткаў і фляндраваную кераміку. Зрэдку, у асноўным для выставак і музеяў, яе робіць А. Пракаповіч. Прыгожыя па сілуэце, ёмістыя, дасканалыя па формах глянкі, міскі, слоікі, збанкі апырзваюць па верхнім краі дватры лаяскі фляндройкі. Такімі ж якасцямі вызначаюцца вырабы І. Маўчановіча. Акрамя традыцыйных форм, часамі гэтыя майстры ствараюць арыгінальныя сталовыя комплекты, наборы, сувеніры, аднак у серыйнай вытворчасці яны амаль не бываюць альбо выконваюцца няякасна, наспех: няма належнага стымулу.

Як відаць, кожная чарговая мадэрнізацыя промыслу няўхільна вяла да страты яго самабытнасці, ператварала ў звычайнае прамысловае прадпрыемства. «Даканала» івянецкую фабрыку як народны промысел уключэнне яе ў вытворчае аб'яднанне «Белмастацкераміка». Галаўное прадпрыемства аб'яднання — завод мастацкай керамікі ў Радашковічах — буйная высокамеханізавааная прамысловая вытворчасць, дзе пытанне традыцый, рукатворнасці, непаўторнасці не такое вострае: ганчарнага промыслу з ярка выяўленым абліччам тут не было. Аднак, апынуўшыся ў адной «запрэжыцы», Івянцу, зразумела, давалося падладжывацца пад адпаведныя тэмпы. Зразумела, за кошт чаго... Да таго ж, аб'яднанне сёння падпарадкоўваецца Міністэрству мясцовай прамысловасці, а не ўпраўленню мастацкай прамысловасці, і пытанне самабытнасці адпала канчаткова як не галоўнае. З гаспадарства становіцца промысел ператварыўся ў «беднага родзіча», які са сваёй фляндройкай «надвор'я» аб'яднанню не робіць.

Якое ж выйсце з такога становішча?

Варта адзначыць, што ўдзельнікі семінара правялі цвярозы рэалізм. Было б нерэальным заклікаць да звароту буйной прамысловай вытворчасці ў Івянцы ў ранейшае рэчышча. Больш таго, калі б нейкім чынам пытанне ўсё ж вырашылася такім чынам, становішча стала б яшчэ горшым: у самы кароткі час магазіны былі б завалены традыцыйнымі вырабамі, няхай бы і самага высокага ўзроўню, але з непазбежнай дэвальвацыяй унікальнасці. Возьмем хоць бы прыклад са жлобінскай інкрустацыяй. Традыцыйны, нацыянальна-своеасаблівы, высокага мастацкага ўзроўню рэчы, але калі іх поўна ў магазінах, калі іх можна сустрэць, бадай, у кожнай кватэры, то гэта, як кажучы, прыдаецца.

Думаецца, што найбольш рэальнае вырашэнне праблемы — стварэнне асобнага невялікага ўчастка (ці, хутчэй, творчай групы), своеасаблівага промыслу пры заводзе, на які б і была ўскладзена задача падтрымання мясцовых традыцый, задавальнення патрэб у непаўторных сувенірах і арыгінальных мастацкіх рэчах традыцыйнага характару. Група можа быць не надта шматлікай, 5-7 чалавек, куды ўвайшлі б старэйшыя мясцовыя ганчары дзі 2-3 вучні з таленавітай моладзі. У параўнанні з маштабамі завода гэта дробязь, але такая група, несумненна, справілася б са сваімі задачамі. Выраблялі б тут невялікія

Сцена са спектакля «Рускае пытанне». Сміт (злева) —артыст Р. Велацаркоўскі, Макферсон — заслужаны артыст БССР С. Еудашэна. Фота Ю. НОСІКА.

Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя ЛКСМБ ажыццявіў пастаноўку п'есы лаўрэата Ленінскай прэміі К. Сіманавы «Рускае пытанне». Рэжысёр А. Дольнікаў, сцэнаграфія Т. Карвяковай, музычнае афармленне В. Кандрасюна.

Гледачы пазнаёміліся з тансам з творам балгарскага драматурга Г. Данаілава «Восень следчага». Рэжысёр-пастаноўшчык лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР У. Забела, мастак В. Лесін, музычнае афармленне В. Кандрасюна. Р. БАКІЕВІЧ.

Сцена са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

«Усё ў садзе» — чарговая прэм'ера Дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага. Спектакль паставіў В. Маслюк на п'есе Э. Олбі (пераклад з англійскай Н. Транёвай і С. Шайкевіч). Сцэнаграфія заслужанага дзея-

ча мастацтваў БССР Ю. Тура, мастак па катэгомах Н. Рудзіна.

У роллях заняты народны артыст СССР Р. Янкоўскі, заслужаныя артысты БССР Б. Масюмян, Л. Былінская і іншыя. Г. ЛОНСКІ.

Алесь ПІСАРЫК

Вось ужо на працягу васьмі гадоў мая працоўная біяграфія цесна звязана з жыццём Мінскага трактарнага завода. За гэты час я асвоіў некалькі рабочых прафесій. З лепшай шпінбуршчыцай нашага завода Лідзіяй Аўгусцінаўнай Дземчанка быў знаёмы даўно. Бачыў яе за работай, ведаў яе лёс, гутарыў з яе вучаніцамі... Так што выбар гераіні пазмы зроблены мною не выпадкова. Прапаную чытачам «ЛіМа» невялікі ўрывак з пазмы «Лідзія Дземчанка». Аўтар.

ЛІДЗІЯ ДЗЕМЧАНКА

Хада гадоў

(УСПАМІН ДЗЯЦІНСТВА)

«Вы не бачылі вёсак, якія не ўсталі з вайны? Па ўсёй Беларусі, па ўсёй Беларусі іны...» Еўдакія ЛОСЬ.

— У першы год — Хавалася між купін Жураўкаю... Была малага росту. І мо таму Не ссекла мяне куля... А з лесу выйшла я — Амаль дарослай.

У свой чацвёрты клас Пайшла у ботах, У кірзачах — Салдацкага памеру... Пасля заняткаў — Да змяркання потым Цягала плуг — Да поснае вячэры...

Так, разам з бацькам — На касьбу хадзіла, Пакуль цвілі На раннім лузе росы... Так, вельмі рана Стала я журбліваю — не дзіва — Тады ўсе рана Станавіліся — Дарослымі...

Год 1953

Апошняя ў хаце дачка, І тая — Пакінула хату... Прыйшла на завод Да станка — Вяселаю, зухаватай... Ды з тое вясны, калі смак Хлебнай лусты сваёй паспытала, Калі з бацькам Хадзіла з сяўнёй, Калі — Трактароў не хапала. Аб трактары — Марылі: «Толькі калі, Калі яшчэ тое будзе!..» Так, штодня, душа — Пчалой гудзела, І жыло святое пачуццё, —

Са стальцэха ў даль сваю Глядзела, Помнячы — Сялянскае быццё... Помніла — Пакінутыя гоні... Помніла на іх — Агонь зары... А на полі — Коні, коні, коні... А за коньмі следам — Пługары...

На пачатку

«А пресс гремит размеренно, и споро — там бьется сердце юности моей.» Іван БУРСАУ.

— Былі рупліўцы, У такіх — Усё ў руках гарэла. Былі другія, У другіх — Як мокрае, курэла. Былі такія, Што са зла Раўлі, як ашалела: — Навошта норму Уз-ня-ла.. Каму з нас? — Палагчала!.. А мне — Была ці не была, — Сказала, як адсекла: — Я працаваць Сюды прыйшла, І мне мой цэх — Не пекла!.. Было... Чаго ў нас не было... Былі і шаргацэнні... Што ні душа — Сваё свято, Свае — адценні...

Чалавек пастаянна ўступае ў самы непасрэдны кантакт з прыродай, але, на жаль, не заўсёды на карысць апошняй. Яшчэ дзесяць гадоў назад невялічкі прыток Бярэзіны — рэчка Сха была поўная рыбы. Вяліся тут і лешч і язь, плотка і акунь, шчупак і нават сом.

Сёння самы ўпарты рыбак на ёй ці яшчэ на якой малой рэчцы за дзень ці наловіць сабе на юшку. Калі пашанцуе, натрапіць на чародку маленькіх печкуроў ці бычкоў. Збыднелі ў апошні час у гэтым сэнсе не толькі малыя рэкі: Сха, Гайна і Пліса, але і сама Бярэзіна. Што ж, скажучы мне, горад Барысаў, што стаіць на ёй, расце, расце яго прамысловасць. І каб гэта не ўплывала на прыроду? Затое вышэй па рэчцы — запаведнік. Там усяго багата. І няма чаго занадта вохкаць па тым, чаго ўжо няма. Але ці толькі НТР вінаватая ў тым, што збыднела наша фауна? А як паводзяць сябе многія людзі, апануўшыся сам-насам з прыродай, з той жа рэчкай?

Раёны участковы інспектар рыбнай аховы В. Карташоў тлумачыць знікненне рыбы ў малых рэчках тым, што рыбалоў сёння ўзброены сучаснай тэхнікай, напрыклад, электравудай. Летась такіх электрычных вудаў было канфіскавана ў браканьераў больш за дваццаць. Вядома, гэта толькі малая частка таго, што маецца ў гаражах і гаражыках, якія абляпілі ў межах горада і нават па-за яго межамі рачныя берагі.

— Сярод гэтых гаражоў і гаражыкаў, — расказвае інспектар рыбнай аховы П. Верхаводка, — нямала такіх, што пабудаваны незаконным спосабам людзьмі, якія жывуць

за межамі горада і раёна, працуюць таксама далёка адсюль, але вольныя свае і іншыя прылады трымаюць чамусьці тут.

Дарэчы, аб электравудах. Як высветлілася, справа пастаўлена так, што гэтыя славытыя электравудачкі робяць не дзе-небудзь у патаемных месцах, а на буйнейшых прадпрыемствах горада: заводах БАТЭ,

непасрэдна на месцы злычынства.

Участковы інспектар рыбнай аховы, у абавязкі якога ўваходзіць затрыманне браканьераў, як правіла, адзін на ўвесь раён, а то на два і тры. Спадзявацца на дапамогу грамадскіх памочнікаў яму можна толькі ў выхадныя дні, калі тыя не працуюць і могуць выехаць ра-

Афіцыйна колькасць рыбаловаў у горадзе і раёне складае каля 700 чалавек. Але гэта тыя, хто мае адпаведны пасведчанні. На самой жа справе рыбакоў значна больш. І, вядома, больш браканьераў. Апошнія ж не звяртаюць увагі на тэрміны лоўлі, на яе месцы — забароненыя яны ці не.

Абавязкова ў самы бліжэйшы час трэба забараніць на

гадоў назад у вёсцы Навасёлкі на возеры калгаса «Чырвоны навалінец», калі загінуў увесь карп, і леташняй вясной бераг возера ўсцілала мёртвае рыба.

Гэта робіцца, так сказаць, на вадзе. А цяпер паглядзім, што робіцца ў лесе. Пачынаецца сезон, і ўзброеныя людзі ідуць у лес па птушку і звера. Адрозна трэба сказаць, што колькасць птушак у раёне зменшылася. Менш стала пецух, філінаў, драпежных з атрада сакаліных і г. д. Знік глушэц. Гэта птушка, дарэчы, можа існаваць толькі ў самых глухіх мясцінах, адсюль, птушка, і яе назва. На жаль, такіх мясцін у межах раёна, акрамя запаведніка, ужо няма. Есць прычына ці не, лезуць «аматары» прыроды ў самы гушчар. Лезуць на машынах, з транзістарамі, палаткамі, вёдрамі, кошыкамі, мяхамі, тэлевізарамі (так, нават тэлевізарамі), бутэлькамі, бляшанкамі і яшчэ чорт ведае з чым. Лезуць, каб пагуляць, пашумець, пакрычаць — лес, ён жа ўсё вытрымае. Вось тут хочацца сказаць некалькі слоў аб фактары неспакою.

«Лес літаральна грыміць, — з горыччу робіць выснову паліўнічазнавец Барысаўскага лягаса Г. Аўласенак. — Ну, чаму не разумеюць людзі, што варта ўключыць нават на паўсілы транзістар — і адрозна некалькі птушак навокал кідаюць свае гнёзды і туды ўжо больш не вяртаюцца. Вымушаны мяняць свае норы і сховішчы звяры».

За апошнія восем гадоў на тэрыторыі раёна загінула шэсць зброў. Факт, які выклікае трывогу. Трое дарослых звяроў былі забіты не выяўленымі дасюль браканьерамі, два зубраныя загінулі ад таго, што страцілі бацькоў. Аднаго, так-

ПРА ЭЛЕКТРАВУДЫ І ПАЛ'ЯВАННЕ НА ЗУБРА

«Аўтагідраўзмацняльнік» і некаторых іншых. Гэта добра відаць, калі прыстасаванні трапляюць у рукі следчых. Браканьер тым часам істота нахабная і магутная ў сваёй беспакаранасці. Ён добра вывучыў законы і ведае, што, калі яго і зловіць на месцы злычынства, дык нават адрозна аштрафаваць не маюць магчымасці — дакументы ж ён з сабой на рэчку не бярэ. Як жа яго можна апазнаць без дакументаў? Вось тут і надыйшоў час меркаваць, як грамадскіх нейтралізаваць гэтых аматараў забароненай лоўлі. Папершае, думаецца, трэба ўзмацніць кантроль на заводах і іншых месцах, дзе занадта спрытныя вынаходнікі майструюць свае вуды з дзяржаўных матэрыялаў і дэталей. Магчыма, гэтым павінны заняцца пасты і групы народных кантралёраў. Па-другое, даўно трэба так паставіць справу, каб аштрафаваць браканьера

зам з ім на раку. Да таго ж, мала тэхнікі, ліміт бензіну (100—200 літраў на месяц). Вось і расказвае браканьер. Напрыклад, у час традыцыйнага рэйду па барацьбе з браканьерам ад Барысава да возера Палік за дзень звычайна знішчаецца рэйдавай брыгадай да 15—20 сетак і іншых забароненых прыстасаванняў для лоўлі рыбы. І гэта ўсё днём. Днём браканьер дробны. А вольны ноччу ён сапраўдны цар на рэчцы. Лёгка вылоўлівае па 50—60, а то і больш кілаграмаў рыбы. Навошта яму столькі? З'есці не з'ясці, прыраецца хутка. Прадаваць — рызыкаўна. Значыць — звычайная прагнасць. Хоць свінчо будзе рыбай карміць, але ж лавіць «рыбак» датуль, пакуль не наб'е мех. Вось тут і трэба прымяняць да лаўца больш жорсткія меры пакарання. Разам з буйной рыбай назаўсёды губіць такі «аматар» лоўлі безліч малявак.

нашай Бярэзіне рух лодак з матарамі звыш 12 конскіх сіл. Інакш гэта абмерцаваць непарўнымі стратамі. Рухавік вінтам падмае і адпампоўвае пясок з самага дна, размываюцца берагі, гінуць маляўкі каштоўных рыб.

Сапраўды, чаму на Дняпры, які, дарэчы, па сваіх памерах значна большы за Бярэзіну, уявіць такую забарону?

У нашым раёне шмат натуральных азёр і сажалак. Ва ўсіх іх водзіцца, як правіла, карась, карп, бывае і іншая рыба. Але ўся яна выраджаецца, бо за ёй няма культурнага догляду, а ўвосень нідзе не вядзецца адлоў. У некаторых гаспадарках капалі сажалкі, а потым запускалі ў іх малявак каштоўных рыб. Надыходзіла зіма, і чамусьці на гэтых сажалках не рабіліся проімы. Рыба гінула. Такое, напрыклад, здарылася некалькі

Сталасць

Робочая змена.
Настрой, як настрой.
Спячоўкі да дзірак
Прапалены.
І тая ж работа,
І пах усё той —
Пяску і акаліны.

І той жа вятрыска,
Што дзьме

у акно,
Разбітае зінуў...
І дзень учарашні
Паўтарыцца зноў
У прычэмку цэха
Шызым.

Здавалася б,
Дзе тут

рамантыкі ўзвёў,

Здавалася б:
Скуль тая сіла,
Якая ў танклявай
Дзв'ючыне жыве
З вачамі —
Чарнява-мітым?

Глядзела наукола,
Глядзела —

у даль,

І ў вачах
Не было

прынку:
Хацелася болей
не ўзяць,
а аддаць:
Вось яны — рукі!

Расціснутыя мазалі
Свіціліся,

нібы з воску...

Не думалася

пра рублі,
Думалася —
пра вёску!

Душа

жыла
жалейкаю —

Песняю маленькаю:

«Сонцам колас наліваецца,
Морам жыта калываецца,
Нестрыманаю ахваюца,
Добра ў полі за работаю...».

ПА ЗАКАЗУ АНГЛІЧАН

Многія практычныя, патрэбныя ў побыце рэчы і ўпрыгожанні робяць са звычайнага шпону і лазы народныя ўмельцы Аршанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

Летась на адной з ярмарак прадпрыемства з поспехам дэманстравала арыгінальныя вырабы з бярозавага шпону, які распрацавалі фабрычныя мастакі С. Казаны і Л. Мельнік. Да яго прывіла цінавец англіскай фірма, якая займаецца вытворчасцю і збытам такіх вырабаў.

Цяпер на прадпрыемстве рыхтуюцца да вырабу карабаў з бярозавага шпону, заказаных англічанамі. Пастаўка іх пачнецца ў другім квартале.

Я. ГАЙКІН.

Камісія па літаратурнай спадчыне

Міколы Лобана

Сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі ўтварыў камісію па літаратурнай спадчыне лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа Міколы Лобана. У склад камісіі ўвайшлі: Мікола Мятліці (старшыня), Алена Васілевіч, Васіль Вітна і Браніслава Лобан (удава пісьменніка).

Камісія па літаратурнай спадчыне

Макара Паслядовіча

У склад камісіі па літаратурнай спадчыне Макара Паслядовіча, утворанай сакратарыятам праўлення СП БССР, увайшлі: Іван Грамовіч, Валіцін Мыслівец і Галіна Паслядовіч (дачка пісьменніка).

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

У пачатку 70-х гадоў наш вядомы лацініст Якаў Парэцкі выявіў статут Слуцкага ліцэя, выдадзены на лацінскай мове ў Любчы ў 1628 г. Даследчыца Ю. Прэнская адшукала ў Кракаве «Слуцкі кампендыум (дапаможнік. — Р. Р.) па рыторыцы», выдадзены таксама ў Любчы на лацінскай мове недзе ў 1629—1631 гг.

Слуцкая гімназія, заснаваная ў 1617 г. як калывінская навучальная ўстанова, мела шырокую вядомасць. Адзін з яе рэктараў напісаў верш па-лацінску, у якім выказваў вялікую радасць і задавальненне з прычыны прызначэння яго на гэтую пасаду ва ўзорнай навучальнай установе, у «Слуцкіх

красіцы.

Я сядома раскажаў пра былых вучняў, бо славу школе прыносяць не столькі настаўнікі, колькі вучні. Здарэцца і наадварот, калі працу школы ацэньваюць не па выніках, а па дэкларацыях педагогаў і на статутах, але такая слава хутка праходзіць...

Ля калывіскай Слуцкай гімназіі стаялі выдатныя педагогі Андрэй Дабранскі, Рэйнгальд Адамі і Андрэй Музоній. Гэты педагогічны трыумвірат склаў «Статут Слуцкага ліцэя», які з'явіўся новым словам у беларускай педагогіцы.

Яшчэ і цяпер гісторыкі лічаць, што хрысціянская маці ўсходнеславянскай прагрэсі-

скай: Solomo Pantherus Leucogussus. Конец XVI — пачало XVII века. Мінск, выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1983, с. 57—60). Той самы Я. Парэцкі ў артыкуле «Статут Слуцкага ліцэя», што апублікаваны ў зборніку «Методы изучения иностранной речи» (1972) піша, што слуцкі статут удасканалваў і ўздымаў на новую ступень педагогічную сістэму І. Штурма і што ён быў «бастыёнам гуманізму». У кнізе ж пра Рысінскага Парэцкі недвухсэнсоўна сьвярджае: «Характэрна, што пры заснаванні Коменскім школы ў Лешна ён выкарыстаў наяўны вопыт настаўнікаў Слуцкай школы».

На пачатку гэтага артыкула мы пісалі, што былы вучань Слуцкай школы працаваў прафесарам Франкфурцкага-на-Одэры універсітэта. Паміж Слуцкам і Франкфуртам у той час існавалі сталыя сувязі. Там вучыўся не адзін слуцкі гімназіст: князь трымаў для іх і аплачваў некалькі месці. З Франкфурта, мабыць, і паходзіць Рэйнгальд Адамі. На гэты конт мы маем усходнае сведчанне. У 1982 г. у выдавецтве палітычнай літаратуры (Масква) выйшла хрэстаматэя «Утанічны сацыялізм». Дык там у заўвагах (с. 100) мы можам прачытаць: «Упершыню лацінскі тэкст «Горада Сонца» (твора Т. Кампанелы. — Р. Р.) быў выдадзены ў 1623 г. Т. Адамі ў Франкфурце». Ці не сваёй гэты Т. Адамі і Р. Адамі, які працаваў у Слуцку? Гэта яшчэ трэба высветліць. Пад апекай слуцкіх Радзівілаў (а яны былі калывістамі) Р. Адамі разам з А. Дабранскім і А. Музоніем утварылі педагогічны трыумвірат, значэнне якога не абмяжоўваецца толькі тым, што ён заклаў падмурак прагрэсіўнай, гуманістычнай педагогікі на Беларусі. Значэнне слуцкага трыумвірата ў тым, што перадаваў педагогічнае думка праіснавала на ўсходніх славянскай нароўні з заходнімі.

Рыгор РОДЧАНКА.

Рыгор Родчанка закрэпае ў сваім артыкуле важнае пытанне з гісторыі педагогікі, значэнне якога цяжка пераацэніць. Гаворка ідзе пра тое, якім працам належыць першы пачынаць ва ўстанавленні асноўных законаў і правілаў гуманістычнага выхавання і навучання ў школах славянскіх краін у XVII стагоддзі: «Вялікай дыдактыцы» Яна Амоса Коменскага ці статуту слуцкага ліцэя 1628 года.

Пастаўленае пытанне дыскусійнае і не можа быць вырашана ў невялікім газетным артыкуле. Галоўная перашкода тут тое, што калі з працамі Я. А. Коменскага знаёмыя шырокія колы гісторыкаў, дык статут Слуцкага ліцэя да гэтага часу застаецца набыткам аддзела рэдкіх кніг і нідзе не перадрукоўваўся. Рыгор Родчанка пра гэты варты жалю факт нічога не піша. Ён заўважае, што статут быў выяўлены беларускімі даследчыкамі, што пра яго маюцца артыкулы (акрамя згаданага Р. Родчанкам, у № 3 «Немана» за 1967 год з'явіўся артыкул з фотарэпрадукцыяй вокладкі гэтай кнігі). На нашу думку, аўтару варты было б у канцы артыкула падкрэсліць неабходнасць выдання педагогічных прац, якія напісаны ў Слуцку, выдадзены Любчанскім друкарскім дваром і захаваліся да гэтага часу, для таго, каб мець магчымасць супаставіць школы ў Лешна і ў Слуцку.

Якаў ПАРЭЦКІ,
дацэнт Мінскага
дзяржаўнага педінстытута
замежных моў.

СЛУЦКІ ПЕДАГАГІЧНЫ ТРЫУМВІРАТ

Афінах». Былы вучань, паэт і акадэмік АН БССР А. Вечар напісаў паэму «Мая гімназія».

Паэт і філосаф Андрэй Белабоцкі (Белабоцкі), асветнік і кнігаздавец Ілля Каліевіч (Каліевіч), Адам Пług, літоўскі пісьменнік-дэмакрат Эдуардас-Якубас Даўкша, Альгерд Абуховіч (граф Бандынэлі), Язэп Дыла, Георгій Бязрожа, Аляксей Вечар, Мікола Лобан — вось няпоўны пералік пісьменнікаў, якія вучыліся ў нашай школе, якая ўступіла ў сёлетні ў 368-ы навучальны год. Тут атрымалі адукацыю акадэмік жывапісу Карсалін, выдатны астраном Цераскі, які змеўраў велічынню Сонца і вызначыў яго ніжэйшую тэмпературу, класік айчыннага акушэрства А. Красоўскі і выдатны адвакат К. Петрусевіч, які абараняў ад царскага і беларускага суду Я. Коласа і М. Танка.

Былыя вучні школы працавалі выкладчыкамі і прафесарамі ва ўніверсітэтах Заходняй Еўропы. Пакуль што не пра ўсіх іх сабраны звесткі, але вядома, што ў XVII ст. выпускнік гімназіі Бітнер абараніў у Лейпцыгу дысертацыю, якая была вылучана асобнай кніжкай, а былы вучань Гулевіч працаваў прафесарам Франкфурцкага-на-Одэры універсітэта. Выхаванец гімназіі генерал ад інфантэрыі Артур Непалайчыцкі ўзначальваў штаб рускай арміі, якая дапамагала братам балгарскаму народу скінуць асманскае іго.

Не маю магчымасці пералічыць тут усіх вучоных, партыйных, савецкіх дзеячаў, артыстаў, палкаводцаў, якія вучыліся ў гэтай школе. Антон Бржажоскі — аўтар капітальнай працы «Прыватная хірургія», генерал-лейтэнант Уладзімір Дубовіч працаваў выкладчыкам у ваеннай акадэміі імя Фрунзе, ваенным аташэ ў ЗША. Школу скончыў член-карэспандэнт АН БССР Іван Сяржаніч, яе выпускнік лаўрэат Ленінскай прэміі Сямён Козберг сканструяваў апошнюю ступень ракеты-носьбіта, што вынесла Гагарына ў космас, яго імем названы адзін з кратэраў на адваротным баку Месяца.

Неўвага не ўспомніць тут бястрашных рэвалюцыянераў — былых слуцкіх гімназістаў Іпаліта Младзецкага, які страляў у царскага сатрапа графа Лорыс-Мелікава, Пятра Карповіча, які смяротна параніў рэакцыйнага міністра асветы Багалепева. Былы гімназіст Аляксей Чэскі ўзначальваў адну з баявых дружын на барыкадах Прэсні ў Маскве, быў членам Маскоўскага ваенна-тэхнічнага бюро РСДРП. Большавік Чэскі памёр у Трубяцкім бастыёне Петрапаўлаўскай

най педагогікі была толькі «Вялікая дыдактыка» Яна Амоса Коменскага. Правадзейны член Акадэміі педагогічных навук СССР А. Мазуркевіч сьвярджае гэта катэгарычна. Не ведаю, як дзе, а ў нас няма ніякіх падстаў лічыць фундаментам прагрэсіўнай педагогікі на Беларусі толькі «Вялікую дыдактыку».

Слуцкая школа (цяпер СШ № 1) заснавана ў 1617 годзе. Коменскі нарадзіўся ў 1592 годзе. У год заснавання Слуцкай школы яму было 25, ён жыў у Чэхіі, быў педагогам-пачаткоўцам і пра яго ў Слуцку нічога не ведалі. У 1628 г. у Лешна Коменскі заснаваў пачатковую школу, а слуцкія педагогі ў гэтым годзе выдалі статут сярэдняй навучальнай установы. Слуцкая школа была ператворана ў сярэдняю ў 1630 г., а школа Коменскага — у 1635 г. Ці магла «Вялікая дыдактыка» стаць хрысціянскай маці педагогікі на Беларусі, калі школа чэшскага вучонага была заснавана на 11 гадоў пазней за Слуцкую і калі ягона «Вялікая дыдактыка» выдадзена на 4 гады пазней за статут Слуцкага ліцэя, у якім у сістэмай форме маюцца многія тыя педагогічныя палажэнні, што пазней выкладзены ў «Вялікай дыдактыцы»?

Тут на дапамогу прыйдзе пачатковы чалавек. Нямецкі даследчык Дальтон яшчэ ў 1905 г. пісаў, што настаўнікі Слуцкай школы, вылучаючыся вопытам і глыбокім розумам, анітрохі не ўступалі выкладчыкам славутай школы Я. А. Коменскага. Гэты даследчык знайшоў у архівах Лешна запіс, у якім сьвярджаецца высокі аўтарытэт рэктара Слуцкай гімназіі Андрэя Музонія. Дальтон перажываў з тае прычыны, што ў яго няма «Статута Слуцкага ліцэя», ён хацеў таксама мець падручнікі, якімі карысталіся ў Слуцку.

Слуцкі і Лешна ўваходзілі ў той час у склад адной федэрацыі — Рэчы Паспалітай, — і не верыцца, каб у школе Коменскага не было статута Слуцкага ліцэя і каб ён не карыстаўся ім пры напісанні «Вялікай дыдактыкі». Сведчыць жа Якаў Парэцкі, што Я. А. Коменскі быў добра знаёмы са зборнікам прымавак Саламона Рысінскага, які гэтакасама, як і статут, толькі ў 1618 г. быў надрукаваны ў Любчы (гл.: Я. Порецкі, Саламон Рысін-

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку, галоўнаму рэдактару часопіса «Бязрожа» Вячаславу Адамчыну з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Міхасю Тычыну з прычыны напаткаўшага яго гора — заўчаснай смерці жонкі Алы КАБАНОВІЧ.

прыкладаць да сцен, глядзець, як пасуюць да мэблі. Доўга прыглядаецца, а час ідзе. А час — золата, як Вы не раз нам казалі...

Рыгор ПАДНЕВІЧ

Хачу Брыгаду

Кіраўніку гаррамтрэста. Ад былога брыгадзіра. Паважаны Іван Васільевіч! Не падумайце, што я пішу вам наўмысна, каб толькі адарваць Вас ад важных спраў. Я звяртаюся да Вас менавіта таму, што спадзяюся на Вашу аб'ектыўнасць. Ды і не пісаў бы Вам, калі б не пакрыўдзілі мяне ад радавога члена брыгады, а я ж быў тады яе кіраўніком. І кіраваў, па-мойму, някесна: брыгада была адной з лепшых у сваім упраўленні, і нават у трэсце.

І раптам усё лопнула, нібы бурбална: брыгаду разганялі, а мне далі выспытна. Здарылася акурат тады, калі Вы пайшлі ў водпускі...

Зрабілі, канечне, няправільна, бо палічылі, што нібыта я вінаваты ва ўсім. А хіба ж гэта так на самай справе?.. Трэба Вам разабрацца, што да чаго, і прыняць справядлівае рашэнне. Бо не адзін жа я вінаваты ў той завядзёнцы, што была ў брыгадзе, не я ж першы прыдумаў рабыць рамонт кватэр (гэта была наша асноўная дзейнасць) разам з іх жыхарамі, а калі гаварыць шчыра — сіламі саміх кватарантаў. Мая віна хіба толькі ў тым, што пачалі рабыць гэта, можа, крыху ў большым маштабе, чым да майго прыходу ў брыгаду.

Прыходзім, бывала, у кватэру, дзе нам трэба ілеіць на сцены шпалеры. Тамара Крыкун, мая памочніца, паказвае гаспадыні не ўсе шпалеры, якія ў нас ёсць, а толькі два-тры ўзоры, не больш. Бо калі прапанаваць больш, то гаспадыня пачынае доўга перабіраць (хоць там няма чаго перабіраць)

Калі падганнем шпалеры, Тамара абразае краёк не дужа акуратна, не вельмі роўна, і робіць гэта, вядома, спецыяльна. Нібыта ўпершыню ўзялася за гэтую справу...

— Хіба так абразаюць? — абурэацца, вядома, гаспадыня. — Нажніцы трымай мацней — рэж раўней!

— Крытыкаваць і даваць парады, канечне, лгчэй, — агрызаецца Тамара. — А вось паспрабавалі б самі зрабыць...

— І зрабылі! — крычыць гаспадыня. Яна забірае ў Тамары нажніцы і пачынае абразаць шпалеры...

— У вас так прыгожа атрымліваецца, — лагодна ўсміхаецца Тамара.

Пасля такой пахвалы гаспадыня, вядома, на сёмым небе. Яна не выпускае з рук нажніц да таго часу, пакуль не абрэжа ўсе шпалеры. Значыць, адна работніца тут ужо не патрэбна. Яе можна перавесці на іншую работу. Мая памочніца, вядома, так і робіць...

Прыклеіваючы шпалеры, Тамара не дужа прыглядаецца, каб усё было цюцелька ў цюцельку, а робіць так сабе, падганяе звольшага. Гаспадыня зноў умешваецца, праганяе Тамару і сама бярэцца за работу. А Тамары толькі гэта і трэба... Яна забірае адсюль лшч аднаго чалавека...

Так мы рабілі і на іншых аперацыях і там, разумеюцца, заставаліся без справы нашы людзі. Скажу Вам па сапраўдзі, надараліся такія дні, калі ўся брыгада была

вольная. Не падумайце толькі, што мы нічога не рабілі. Не, барані бог. Я не дапускаў да гэтага. Рамонт ішоў поўным ходам: гаспадары ілеілі шпалеры, наносілі колер, мылаварылі сцены, бялілі столь.

А тут, як на тое ліха, ад знаёмых няма адбою: адзін просіць адрамантаваць кватэру, другі — кухню, трэці яшчэ што-небудзь.

Як жа не дапамагчы чалавеку? Усе ж мы людзі...

Вось так мы і працавалі. Перавыконвалі нормы, хадзілі ў перадавіках. Мой партрэт быў на Дошцы гонару...

Да нас пачалі заходзіць карэспандэнты. Мяне запрашалі ў іншыя арганізацыі падзяліцца вопытам, аднойчы паслалі нават у другі горад.

І лепей не пасылалі б, няхай бы яна спрахла, тая мажандзіроўна...

Акурат у той час у брыгаду прыйшлі тэлевізійшчыкі, знялі патаемна, нейкай, як яны самі кажуць, «сырытай камерай» нашу брыгаду і паказалі па тэлевізюры. Канечне, паказалі, як гаспадыня абразала шпалеры, ілеіла іх на сцены. А яна, аназаеца, была акурат на бальнічным лісце і выршыла памагчы нам. Канечне, добраахвотна, але ж людзям не растлумачыш...

Вось так мы і пагарэлі. Пачаліся тэлефонныя званкі ва ўпраўленне, у трэст. І тут жа загад на мяне: вызваліць ад брыгадзірства, перавесці ў другое ўпраўленне. Цяпер я працую мулярам.

Як бачыце, не адзін я вінаваты, а пакаралі мяне аднаго. Вось я і прашу Вас, паважаны Іван Васільевіч, разабрацца ў гэтай справе прынцыпова, правільна. Я, канечне, заслугоўваю пакарання, але ж не такога суровага... Я хачу быць брыгадзірам, бо не магу без брыгады... Столькі гадоў кіраваў ёю, вопыту ў мяне хапае, кіраваць людзьмі умею. Ураз ствару такі калектыў, што грымець будзе не толькі ў трэсце, але і на ўвесь горад. І Вам, канечне, будзе прыемна чуць гэтнае.

3 павагай
Ваш былы брыгадзір
ХАЛЯУКА.

P. S. Спадзяюся, што справядлівае возьме верх, і Вы прызначыце мяне брыгадзірам. Для гэтага спатрэбяцца адпаведныя паперы, у тым ліку і мая заява на брыгадзірства. Каб не губляць дарэмна часу, я адначасова напісаў і заяву, і прыкладаю яе заадно да пісьма.

3 павагай
Ваш будучы брыгадзір
ХАЛЯУКА.

Язэп ТАЧЫЛА

Я ТАКСАМА

Па-над абеліскамі-слупамі
Дуб асілак з гордай галавой,
Тройчы расстраляны перунамі,
Выглядае нежай вартаной.
(М. Аўрамчык)
Ен стаіць бывалым партызанам,
З непакорнай гордай галавой,
Тройчы перунамі расстраляны,
Волат-дуб, надзіёманскі герой.
(У. Маэго. «Пад спеў крыніц», 1982 г.)
Колькі раз я перунамі перуў,
Малаціў ля гулкае шашы.
Перавёў пуды густой паперы,
А пярэм папаў у верх чужы.

І пакуль Аўрамчык нейкім бытам
Да астатку ўвесь захоплен быў,
Паэтычны вобраз і набытак
З ім я па-слабоўску падзяліў.
Гэта жарт, напэўна, патарочы:
У шэры дуб, што дрэмле за сляом,
Што Аўрамчык расстраляў аж тройчы,
Я таксама ўрэзаў перунамі!

АБ'ЯВЫ

Навіны сервісу. Знімаем горы з плеч.

Згубленыя галовы лічыць несапраўднымі.

Магу быць трэцім... сааўтарам.

Мяню жывую вагу на грамадскую.

У гардэробе тэатра выдаюцца таблеткі супраць сну.

У ЗАГС пры рэгістрацыі шлюбаў вы можаце адначасова атрымаць кансультацыю аб разводзе.

Ждаеце ісці ў нагу з прагрэсам — купляйце красюні.

Д. НАХАМКЕС.

з 18 па 24 лютага

18 лютага, 20.25
ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Вы убачыце выступленне калектываў мастацкай самадзейнасці калгаса «Заветы Леніна» Столінскага раёна, сустрэнецца з разьбяром па дрэве І. Супрунчыкам і старшынёй калгаса І. Гваздзюкевічам.

19 лютага, 20.00
«ЛЯ РАСКРЫТАЯ ПАРТЫТУРЫ».
4-я сімфонія Л. Абелівіча прагучыць у выкананні сімфанічнага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё. У перадачы прымуць удзел заслужаны артыст БССР Б. Райскі, дацэнт інстытута культуры В. Мнацакнаў.

Вядучая — музычны каментатар Э. Лазарская.
20 лютага, 19.45

КАНДЫДАТЫ НАРОДА.
Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, народны артыст БССР, кандыдат у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР І. М. Лучанон.

У сустрэчы прымаюць удзел Э. Хіль, Я. Еудакімаў, А. Бабакоў, канцэртна-інструментальны ансамбль «Верасы», «Песняры».

21 лютага, 22.00
«КАЛІ АДЗІНЫ ШЛЯХ АБРАНЫ».
Рэпартаж з творчага вечара артыстычнай сям'і Янкоўскіх.

22 лютага, 20.30

КАНЦЭРТ СІМФАНІЧНАГА АРКЕСТРА БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ.

У праграме творы Мдзівані, Глебава, Суруса, Бізэ, Дырыжор — заслужаны артыст рэспублікі Б. Райскі.

23 лютага, 12.15
«АБСЯГ НЕСПАТОЛЬНАЯ ДУШЫ».
Перадача падрыхтавана да 50-годдзя паэта Р. Барадуліна. У ёй удзельнічаюць В. Быкаў, П. Панчанка, Я. Янішчыц.

Вядучы — У. Някляеў.
23 лютага, 17.05

«ВІНШУЕМ ВАС».
Музычная праграма, прысвечаная Дню Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. Выступаюць заслужаныя артысты БССР Г. Радзько, В. Кучынскі, Т. Раўсын, Л. Барткевіч, лаўрэат Усеаюзнага конкурсу В. Пархоменка, народны салдацкі ансамбль песні і танца «Тачанка».

23 лютага, 23.00

«СУСТРЭМЕСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».
Музычная праграма з удзелам Дзяржаўнага эстраднага аркестра Арменіі пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР К. Арбеліяна.

24 лютага, 13.05
«ПАД СОНЦАМ УЛАДЫ САВЕЦКАЙ».
Выступленне лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі паэта Г. Пашкова.

24 лютага, 17.10

«ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я».
Першую праграму цыкла перадач на літару «Г» адкрые сустрэча з народным артыстам СССР Я. Глебавым.

Пазнаёміць праграма і з творчасцю рускага кампазітара А. Грачанинава, заслужанай артысткай БССР В. Гаявой.

І апошняя сустрэча — з творчасцю польскай спявачкі Г. Герман.

24 лютага, 19.40
«ПЕСНЮ БЯРЫЦЕ З САБОЙ».
Тэлефестываль беларускай песні.

Прагучаць песні Ю. Семіянікі, І. Лучанкі, У. Дарохіна, У. Будніка, Э. Зарыцкага, У. Прохарава.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

БРАТЭРСТВА-84, Літаратурны зборнік. Мн., «Мастацкая літаратура», 1984. — 1 р. 60 к.

Л. ДАЙНЕКА, Вечнае імгненне. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 40 к.

А. КУЛЯШОУ, Крылы, Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 2 р.

М. МАЛЯУКА, Дар. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 40 к.

Н. МАЦІШ, Жнівень. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 25 к.

Р. САБАЛЕНКА, Іду ў жыццё. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 1 р. 90 к.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК

Мал. А. ГАРМАЗЫ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04082 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтва — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавадванні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынацы ў двух экзэмплярах.
Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.
Адказны сакратар Пятро СУШКО.